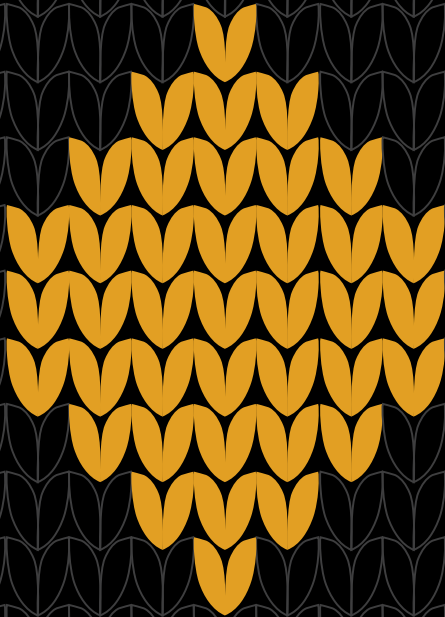

פרק ו'
הודש אדר ב'
חוברת מס' 6

קנין שביעית

תכנית חדשה ומיוחדת מבית 'דרשו' ו'שיח אמונה'
ללימוד הלכות שביעית בעיון בשנת השביעית תשפ"ב

Dirshu
דרשו ד' ועיון
סדר עיונות חייבים
ועיון ללמוד התורה

Sheit
שיח אמונה
התורה והחיים
הימים והשנים

לזכרון עולם יהיה צדיק

לזכר נשמת

דוד בן נתן נטע הלוי ז"ל

ואשתו רייצא בת יוסף הלוי ע"ה

אליעזר בן משה יהושע הכהן ז"ל

ולעילוי נשמת רבקה בת יעקב ע"ה

•
לרפואה שלמה

אשר בן דבורה

צבי אריה בן חנה

•
כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך

לזכות והצלחת ילדינו ונכדינו היקרים

סימא טובה, יחיאל מאיר

אליענה רייצא וחיים מרדכי

•
גבריאלה רייצא, דליה, בינה אסתר מינדל, רינה, אלכסנדר

הוקדש ע"י

ע"י נתן נטע ובריינדל קערמאן

לאורך ימים ושנים טובות

בבריאות, פרנסה, נחת והצלחה

וזהו דבר השממה

תכנית הלימודים

בכל חודש ילמדו פרק במשניות שביעית, עם פירוש הרמב"ם והר"ש, וההלכות הנוגעות להם ברמב"ם הל' שמיטה ויובל לפי סדר המשניות עפ"י ציון העין משפט', ספר 'דרך אמונה' למרן רבינו שר התורה הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א על סדר הרמב"ם הנ"ל [ללא ביאור ההלכה וציון ההלכה].

התכנית תחל בחודש חשוון תשפ"ב ותימשך כעשרה חודשים עד חודש תמוז תשפ"ב סדר הלימוד במסגרת התכנית נקבע ע"י צוות ת"ח מופלגים מביהמ"ד הגבוה להלכה בהתיישבות בהכוונתו של ראש ביהמ"ד הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א. התוכנית מיועדת לאברכים ולבחורים (מגיל 13 ומעלה).

המבחן

במבחן יהיו 10 שאלות, והן יהיו רק על המשניות, ההלכות ברמב"ם [עפ"י ציון העין משפט] וספר 'דרך אמונה' על סדר הרמב"ם הנ"ל.

מועדי המבחן

המבחנים יתקיימו אחת לחודש בכל מוקדי המבחנים ב'דרשו' ככולל' בימי חמישי, ובמוקדי מבחני 'הדף היומי בבלי' בימי שישי המתפרסמים מעת לעת.

המלגות

על המבחן הראשון לא תינתן מלגה. ציון מעל 80% יזכה את הנבחן בספר 'המפתח', ובשלושה כרטיסי הגרלה ע"ס 10,000 דולר שתתקיים בסוף תכנית 'קנין שביעית'.

החל מהמבחן השני, המלגות כדלהלן:

הציון	500 המצטיינים	לשאר המשתתפים
96%-100%	100 ₪	זיכוי 100 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
91%-95%	80 ₪	זיכוי 80 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
86%-90%	60 ₪	זיכוי 60 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
80%-85%	50 ₪	זיכוי 50 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*

רישום

להצטרפות לתכנית 'קנין שביעית' יש להירשם בהקדם:

02-5609000 פקס 02-6540269 מייל dirshu@acheinu.co.il

נבחנים שנרשמו בעבר לתוכניות אחרות של 'דרשו', אינם צריכים להירשם מחדש לתוכנית זו.

* כרטיסי הגרלה ע"ס 10.000 דולר

תכנית הלימודים 'קנין שביעית'

חשון

פרק ראשון: פרק זה עוסק בענין תוספת שביעית ואיסור החרישה בשדה אילן וגדר שדה אילן.

רמב"ם:

פרק ג' מהלכה א' ועד הלכה ט' "ואין מזבלין".

כסלו

פרק שני: פרק זה עוסק עוד מענין תוספת שביעית, ובמלאכות המותרות והאסורות בערב שביעית, וכן נלמד ממשניות אלו מלאכות דרבנן האסורות בשביעית עצמה, ובענין קביעות השנים לשביעית ולמעשרות.

רמב"ם:

* בענין תוספת שביעית (משנה א' - ו' ומשנה י'): פרק ג' הלכה ט' "ואין מזבלין וכו'", י', י"א.

* בענין מלאכות בשביעית: פרק א' הלכה ה', ח', ט"ו "ומותר למרס וכו'".

* בענין קביעות השנים (משנה ז' - י'): פרק ד' הלכה י"א, י"ד, י"ז, י"ח.

טבת

פרק שלישי: פרק זה עוסק בענין זיבול וסיקול השדה בשביעית.

רמב"ם:

* בענין זיבול (משנה א' - ד'): פרק ב' הלכה א' - ה'.

* בענין סיקול (משנה ה' - י'): פרק ב' הלכה ו' - י"ד.

שבט

פרק רביעי: פרק זה עוסק בענין שדה שנועדה בשביעית מה דינה, ובענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוון לתועלת האילן, ובכמה ענייני הפסד פירות שביעית.

רמב"ם:

* פרק א' הלכה ט"ז (משנה א').

* בענין שדה שנועדה בשביעית (משנה ב', ג'): פרק א' הלכה י"ג, י"ד, פרק ד' הלכה א' "ואפילו שדה וכו' מותרין באכילה" ופרק ח' הלכה א'.

* פרק ו' הלכה ט"ו עד "ומי שנתנו לו" (סיפא דמשנה ב').

* בענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוין (משנה ד' - ו'): פרק א' הלכה י"ח - כ"ב.

* בענין הפסד פירות שביעית פרק ה' הלכה ט"ו - י"ח.

אדר א'

פרק חמישי: פרק זה עוסק במשנה א' בענין קביעות השנים למעשרות ובהמשך בהלכות שונות בשביעית ובסופו בענין איסור לפני עוור בשביעית.

רמב"ם:

* בענין קביעות השנים (משנה א'): פרק ד' הלכה ט"ז.

* פרק א' הלכה ט"ו עד "ומותר למרס" (משנה ב').

* פרק ד' הלכה י"ט (משנה ד').

* פרק ד' הלכה ח' (משנה ה').

* בענין לפני עוור (משנה ו' - ט'): פרק ח' הלכה א' - ח'.

אדר ב'

פרק שישי: פרק זה עוסק בענין המקומות המחויבים בשביעית ובענין איסור ספיחין.

רמב"ם:

* בענין המקומות המחויבים בשביעית (משנה א', ב'): פרק ד' הלכה כ"ה - כ"ז, פרק ח' הלכה ט'.

* בענין איסור ספיחין (משנה ג', ד'): פרק ד' הלכה כ' והלכה ז'.

* פרק ה' הלכה י"ג עד "ואפילו לסוריא" (משנה ה').

ניסן

פרק שביעי: פרק זה עוסק בגדרי המינים החייבים בשביעית, צורת השימוש בהם, חובת הביעור ואיסור סחורה.

רמב"ם:

* בגדרי המינים, השימוש בהם והביעור (משנה א' - ג', ה' - ז'): פרק ז' הלכה י"ג - כ"ב והלכה ז', ח'.

* בענין סחורה (משנה ג'): פרק ו' הלכה א', ב'.

אייר

פרק שמיני: פרק זה עוסק בענין השימושים המותרים בפירות שביעית ובענין סחורה בפירות שביעית.

רמב"ם:

* באופן השימוש בפירות שביעית (משנה א', ב', ז', י"א): פרק ה' הלכה א', ב', ד', ו', ז', ח', י"א, כ'.

* בענין סחורה (משנה ג' - ה', ז' - ח'): פרק ו' הלכה ג', ד', ו', י', י"א, י"ב, י"ד.

* פרק ד' הלכה כ"ב, כ"ג (משנה ו').

סיון

פרק תשיעי: פרק זה עוסק באיסור ספיחין ובדיני ביעור.

רמב"ם:

* ענין איסור ספיחין (משנה א'): פרק ח' הלכה י"ב ופרק ד' הלכה ב'.

* בדיני ביעור (משנה ב' - ח'): פרק ז' הלכה ג', ד', ו', ט', י' "וכן אין לוקחין וכו'", י"א, י"ז, י"ח.

* פרק ו' הלכה ט"ו "ומי שנתנו לו וכו'" (משנה ט').

תמוז

פרק עשירי: פרק זה עוסק בענין שמיטת כספים ותקנת פרוזבול.

רמב"ם:

פרק ט' הלכה ה', ו' עד "הרי זה משמיט", י"ב, י"ד - ט"ז, י"ח - כ"א, כ"ג, כ"ח.

משניות מסכת שביעית

עם פירושי רבותינו הראשונים
הרמב"ם, הר"ש משאנץ, הריב"מ"ץ והרא"ש

דפי המשניות באדיבות הוצאת ח. וגשל

ומחזיקין ידי נכרים. פירשמי לעיל בפ"ד (מ"ג).
 ואגב גררר תנייה הכא דקא חשיב מפני דרכי שלום, וכל
 צבא זו תנינא צפרק הניזקין (גיטין ס"ג). והכא עיקר
 והתם [אגב] גררא: ירושלמי (ס"ג). ר' יוסי צרבי תנינא
 צעי על כל פירקא אחאמרת או
 על הדא הילכתא אחאמרת,
 רבנן דקיסרין צבס ר' יודה [בן
 טיטוס] מן מה דלא תנינא בגיטין
 אלא הדא הילכתא הדא אמרה
 על הדא הילכתא אחאמרת.
 פירוש. הא דקא חשיב מפני דרכי
 וכוון לא אמרו אלא מפני דרכי
 שלום, מיבעיא ליה אי קאי
 אכוליה פרקין גנון [כלים] שאומן
 מוכר ופרה חורשא ומוכר
 פירות ומשאיל קאמו ופורט
 מעות, או דילמא לא קאי אלא
 אמשאלת אשה לחצרתה²⁶ לתורה. ומסיק דאמשאלת
 לחודה קאי מדלגא מי אינן צגיטין [צפרק] הניזקין צהדי
 מיילי דדרכי שלום. ומכל מקום נריך טעם דהנין דלעיל
 שרינן בלאו טעמא דדרכי שלום, לפי שיש לתלות להיתר,
 ואם כן [הכא]²⁷ נמי לישרי בלאו טעמא דדרכי שלום.
 וי"ל דהכא צידוע שאין לחצרתה כי אם פירות שביעית.
 וכן מוכח בירושלמי (ס"ג) דאמר ר' זעירא צבא²⁸
 קומי ר' מנא ממני צבסם הא צמפרש לא, אמר לו
 וקתמו לאו כפירושו הוא, אי אומר נפה לנפור צה
 מעות צברה לכבוד צה חול ריחים לטחון צו סממנים
 תנור לטחון צו אונין של פתמן. ומדלא קאמר לנורך
 פירות שביעית משמע דאיירי אפילו [צידוע] דלית ליה
 פירות שביעית, ואפילו הכי היה רואה ר' מנא להמיר מפני
 דרכי שלום דשרי בהנין טפי, כדלחשכחן צפי' המדיר
 (כמוצא דף ע"ג). גצי מדרה שלא תשאל ושלח משאל נפה
 וכברה וריחים ותנור שמשאלחו סם רע צבכנומיו. ור'
 זירא לא שרי אלא צבאלה קסם דיש לתלות, [אבל צמפרש
 לא]²⁹, ומ"מ [אפילו צבסם]²⁹ אצטרך ליה טעמא
 דדרכי שלום לפי שאין זו חלייה גמורה דלנפור מעות

דרכי שלום. *ומחזיקין* ידי נכרים
בשביעית אבל לא ידי ישראל.
 *ורשאלין בשלומן מפני דרכי
 שלום:

פרק ששי

**א שלש ארצות לשביעית כל
 שהחזיקו עולי בבל
 מארץ ישראל ועד כזיב³⁰ לא נאכל
 ולא נעבד וכל שהחזיקו עולי**

ולכבוד חול. וא"ת הא דפרין צסוף הניזקין (גיטין דף
 ס"ג). מאי שנא רישא גבי צביעית דלא תצור ולא תטחון
 עמיה ומאי שנא סיפא צבאש עם הארץ צבורת וטוחנת
 עמיה, הוה ליה למימר משום דזה ודאי וזה ספק³⁰
 למאי דפרשינן דאיירי צפירות
 שביעית ודאי. ויש לומר
 דרואה לחשוב דמאי כודאי
 לפי שחשודים עליו, והעמידנו
 צחוקת שאינו ממוקן: עוד
 ירושלמי (ס"ג). תמן תנין
 נחמוס שעושה צטומאה לא
 לשין ולא עורכין עמו, ומני
 עלה לא צורכין ולא טוחנין ולא
 מרקדין עמו, וכה אמר כן.
 אמר רבי לא כאן צחולין כאן
 צתרומה. והא תמן נחמוס, אית
 לך [למימר]³¹ נחמוס צתרומה.
 צצרייא אמרי כאן צלותא כאן צשאני לותת. פירוש.
 ממתנין צשאני לותת. ולא יתכן מירון זה אליצא דרצא
 דאמר צשיליה הניזקין דמתמתנין צעס הארץ דרצי מאיר
 וטומאה וטהרה דרצנן וסיפא דמשמטיל למיט צטומאה
 חלה, ועל כרחו מוקי יהיא דנחמוס צתרומה:

חלה, ועל כרחו מוקי יהיא דנחמוס צתרומה:

סליק פירקא

פ"ו א ש"ש ארצות. חלוקות דנין שביעית: עו"י
 ב"ב. עורא וסיעמו. וצירושלמי (הל' א) מפרש להו:
 צא נאכ"ל. לאחר שביעית בלא ציעור: וצא נעבד.
 שביעית: עו"י מצירים. יהושע צן טון וסיעמו. והרצה
 כרבים כצשו עולי מנרים ולא כצשו עולי צבל וקצבר
 קדושה ראשונה (קדושה לשעמה ו) לא ק(י)דשה לעמד
 לצא (תפיגה ג: א): *מגזיב ועד הנהדר [ועד] אצמנ³².
 מפרש צירושלמי (ס"ג) א"ר הונא כן היא ממני מגזיב
 ועד הנהר מגזיב ועד אצמנ(ו). כלומר זה לצד מוצת זה
 לצד מערב. ובהר הוא נחל מנרים. וכן משמע קלת
 צירושלמי (ס"ג) דמיתני לה צגמי ומייתי (לה)³³ נמי
 צרייתא דפ"ק דגיטין (דף ט). דטורי אצמנ³⁴ ונחל
 מנרים. וכזיב משמע צפ"ק דגיטין (ז:)
 * מכאן שי"ד לעמוד הבא.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

אבל לא בזמן שהיא טהורה, פי' היכא דלתתה, רבי
 שמעון בן אלעזר אומר אף בזמן שהיא טמאה לא
 תטחון מפני שחברתה נותנת לה ואוכלת. ומחזיקין
 וכו'. כדלעיל. ושוא"ץ בשלומן מפני דרכי שלום.
 גרסינן (גיטין סב.) השתא חזוקי מחזיקינן שואלין
 בשלומן מיבעיא, ופירק רבינא לא צנרכה [אלא]¹
 ליום אידם דתניא לא יכנס אדם לביתו של נכרי
 ביום אידו ויתן לו שלום מצאו בשוק נותן לו בשפה
 רפה ובכובד ראש.
 פ"ו א ש"ש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עו"י
 ב"ב. פי' עזרא וסיעמו. מארץ ישראל עד גזיב
 צא נאכ"ל. פי' לאחר שביעית בלא ציעור. וצא
 נעבד. בשביעית. ופירש צירושלמי מה שכיבשו
 1 כ"ה שם בגמ'.

פירוש הרא"ש

פ"ו א לשביעית. חלוקות לענין דין שביעית: עו"י ב"ב.
 עורא וסיעמו: צא נאכ"ל. לאחר שביעית בלא ציעור: וצא נעבד.

עין משפט נר מצוה
 א מ"י פ"ח מהלכות שמיטה
 ויוכל הל' ת. א* מ"י פ"י
 מהל' ענו"ס הל' ה. ב מ"י
 פ"ד מהל' שמיטה ויוכל הל' כו
 ופ"א מהל' תרומות הל' ה ופ"ה
 מהל' צבורים הל' ת.

מסורת הש"ס

א גיטין דף ק"ב. לעיל פ"ד משנה
 ג.

רמב"ם דפוס ישן

וכבר בארנו בפ' שקודם לזה
 ענין שאמר מחזיקין ידי
 נכרים בשביעית ושוא"ץ
 בשלומן:
 פ"ו א יש מי שקורא אמנם
 והוא אמנה ריש מי שקורא
 אמנם. וענין צא נאכ"ל וצא
 נעבד שאסור לנו עבודת
 הארץ הריגה, ואם תעבד על
 ידי אחר אסור לאכול ממה
 שתוציא:

הערות צ"ש

27 כת"י והמהר"י לנדא.
 28 כ"י. ובדפוסים ישנים: בעי.
 29 גירסת הר"ש שב"מלאכת
 שלמה". 30 דפירות ע"ה דמאי
 הם (מהר"ש סיריליו). 31 כ"ה
 בירושלמי.
 פ"ו 1 כ"י והמהר"י לנדא. ובד"י:
 מכזיב, וכן בהמשך. 2 כ"י.
 ובד"י: אמנה. 3 עיין ברא"ש.
 4 כ"י. ובד"י: אמנון.

ליקוטים

מ. בר"ש ד"ה ירושלמי. או
 דילמא לא קאי אלא
 אמשאלת אשה לחברתה
 כו'. ולע"ז מלשון הירושלמי
 דרק על בבא אחרונה שהתירו
 לכבוד ולטחון ולקדו [קאן],
 והוא הדין השאלה דשרי וודאי
 אפי' בידוע של איסור דומיא
 דכל הנך, אבל השאלה דרישא
 דע"י תליה לא צריך כלל לדרכי
 שלום. אלא דתני לה בגיטין
 משום איסורא דבריה וטחינה
 למיתני התירא בסיפא. (רא"מ"ה)

פ"ו א. במשנה. שלש ארצות
 לשביעית כל שהחזיקו עולי
 בבל מא"י ועד כזיב כו'.
 הרא"ש בהל' חלה סימן יד.
 (שדח צופים)

עיין ריש ד"ה עולי
 בבל⁴⁶. (ירושלמי הגר"א)

46 אפשר דקאי רבנו על המשך לשון
 הר"ש שם.

רמב"ם דפוס ישן

ושאמר נאכל אבל לא נעבד. ר"ל שאינו מותר עבורתה, ואם נעבדה יהיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית: ושאמר נאכל ונעבד. שמתרת עבודתה בשביעית והצומח בה יאכל בלא קדושת שביעית אלא כמו שיאכלו פירות כל שנה:

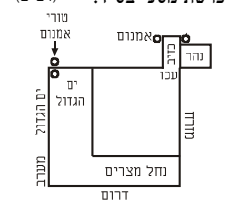
הערות לר"ש

3 כ"י. ובד"י: ונהרי אמנום. 4 כ"י. ובדפוסים: אמנום, וכן בהמשך. 5 מ"והשתא" עד "ועברו" חסר בד"י, ולכן הגיה המהר"י לנדא דצ"ל "ועוד דעכו". 6 כ"י המהר"י לנדא. ובדפוס: ועוד. 7 לא ידעתי כוות הרב בזה, ואפשר דכוונתו כיון דאמנום אמצעי בין כזיב לנחל מצרים, הוה ליה למימר מאמנום ועד כזיב ועד הנהר כי אמנום הוא האמצעי ולא כזיב (יד דוד). *7 צ"ל היכי משפטי שמואל. 8 מלאכ"ש. 9 כ"י. ובדפוס: מהנהר.

ליקוטים

במשנה. מכזיב. שהוא באמצע מערבית ארץ ישראל. (ידידו הגר"א) ועד הנהר. הוא פרת, כמו שכתוב בכמה מקומות במקרא שהוא גבול צפוני של ארץ ישראל. וכן אמנם, רק שהיא בצפונות מערבית קרובה לים שאין שם הנהר. (ידידו הגר"א) מכזיב. עי' פי הרע"ב, וכתב עליו התור"ט ועוד שלא פי ועד אמנון מהיכן כו' כן נראה דצ"ל [ולא כמ"ש שלא פי ועד הנהר מהיכן] ולכאורה יותר קשה לפירושו רישא דמתניתין דקתני כל שהחזיקו עולי בבל מא"י ועד כזיב, והרע"ב כ' הרצועה היוצאת מעכו (שהיא בריבועה דא"י) עד כזיב לא כבשוה עולי בבל. וצ"ל לפירושו הד"ק כל שהחזיקו עולי בבל מא"י ועד כזיב, פי וכן עד כזיב, והיא אותה רצועה שיוצאה מעכו אליה, דאע"פ שלא כבשוה לא נאכל ולא נעבד, וטעם שגזרו עליה אולי מפני שקצרה היא או שלא היתה ידועה לכל שלא כבשוה. (רש"י)

בר"ש. ד"ה מכזיב. ומיהו מפרשת אלה מסעי וכו'. עיין משנה לחם. (י"עב"ק) ודפוסים. ושםא כו'. ע"ש מ"כ בהגהותיו למרש רבה בסוף פרשת מסעי ב"ס. (רש"י)

לארץ ישראל קיימא. וטורי אמנום³ ייינו ראש אמנה דקרא (שה"ש ד) כדאיחא צירושלמי (סס) א"ר יוסטא בר שום לכשיגיעו הגליות לטורי אמנום⁴ הן עתידות לומר שירה שנאמר (סס) תשורי מראש אמנה. והוא הר ההר, דהר ההר (צמדנר לד) תרגום ירושלמי טורי אמנום. (וגס) הוא צפונה של ארץ ישראל דכתיב (צמדנר לד) חיה יהיה לכס גבול צפון מן הים הגדול

תתאו לכס הר ההר. ועל זה [ד]שנייהן צפונה של ארץ ישראל צריך לומר דהא דמפרש מגזיב ועד הנהר ומגזיב ועד אמנום, חד למורח גזיב וחד למערבו. ומיהו צפרשת אלה מסעי⁵ כשמונה גבוליה של ארץ ישראל משמע דנחל מצרים [צדרומה של א"י] במקצוע דרומית מערבית ומחוצר לים הגדול העומד צמערבנה של א"י, וטורי אמנום דהוא הר ההר הוא לצפונה של א"י במקצוע צפונית מערבית, וממלאת א"י צין הר ההר לנחל מצרים, זה מצפונות מערבית חיה מדרומית מערבית והיס צמערב. וש מקום שהיס נכנס לא"י צין הר ההר לנחל מצרים כדמוכח צפ"ק דגיטין (סס). והשתא⁶ היאך

תישצ ענין זה של שמשנינו, חדא דמשמע צפ"ק דגיטין (י:): דעכו לצפונה [של עיקר רצועה] של א"י וכיז רחוק יותר, דהא צמהלך מעכו לכזיב קמני ימינו למורח, אלמא פניו לצפון, וכל שעה הולך ומתרחק מריבועה של א"י, אלא [דאיכלא] רעוה [ד]נפקא שהיא למערבה של דרך ההולך מעכו לכזיב כדמשמע הסס, [וטורין]⁶ אמנס לצפונה של א"י סמוך לעיקרה [יותר ממיזב. ועוד] דכ"י קמני מכזיב עד הנהר דלדרכה הוה ליה למימר מאמנס עד הנהר), דלמנס צין כזיב לנהר שהרי הנהר לדומנה של א"י ואמנס לצפונה ועדיין כזיב מרוחק יותר. ושמה נהר דמתן הכא ללאן] נחל מצרים הוא אלא נהר אחר לצפונה של א"י, [ד]נפרישית דלמנס ונהר זה למורח כזיב חיה למערבו, וכן ההוא דמתן צפרק צמרת דחלה (מ"ט). ואמנס דהכא הוא הר ההר האמור בגבולין צפרשת אלה מסעי, ואין זה הר ההר שמת צו אהרן ד[ה]הוא⁸ בגבול ארץ אדום צדרומנה של א"י במקצוע דרומית מורחית שסם הימה ארץ אדום: נאכל. לאחר הציבור, [כדפרישית] דקסבר קדושה ראשונה לא ק[י]דשה לעמד לנח, ומ"מ לענין עבודה החמירו ללא נעבד. ודוקא צמחוצר אכל צמלוש עושין כמו צקוריא דבסמוך (מ"צ), דאי לא מימא הכי אס כן יתמי ד' ארצות לשביעית, דיש לטוריא דין לעמטה: מן הנהר⁹ ומאמנום וצפנים. ככל הספרים כזיב ולפנים וטפי הוה ניחא אי הוה גרסינן ולחוץ. ושמה⁹ קרי ליה ולפנים משום דמתחלת הנהר ולפנים היינו ומתחלת אמנס ולפנים היינו חוזה לארץ, דנהר עמנו ואמנס עמנו חוזה לארץ. ומיהו אמנס עמנו אמרינן צפ"ק דגיטין (ט). דכל ששופע [ויורד] מטורי אמנס ולפנים ארץ ישראל. לכך נראה דגרסינן ולחוץ, כאן וצפרק צמרת דחלה (מ"ט): (י) נאכל ונעבד.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

מגזיב ועד הנהר. גרסינן רב הונא אמר כן היא מתני' מגזיב ועד הנהר מגזיב ועד אמנום. ונחר משמע נחל מצרים. א"ר יוסטא בר שום שונם לכשיגיעו הגליות לטורי אמנום עתידות לומר שירה שנא' (שה"ש ד) תשורי מראש אמנה. פי' נאכל אפי' לאחר הביעור. אב"ל א נעבד. כלומר הרי היא כסוריא, דתני [לקמן מ"ב] עושין

פירוש הרא"ש

צשיעית: עד הנהר ועד אמנום. לכאורה משמע דנהר הנוכח כאן הוא נחל מצרים דמיימי ירושלמי צמ' נחל מצרים וצפ"ק דגיטין צשמעתחא דנסין צנים מיימי צרייתא צמוכרי צה נחל מצרים וטורי אמנום, [א]הור ההר מתרגמינן צירושלמי טורי אמנום, והוא צפונה של ארץ ישראל דכתיב זה יהיה לכס גבול צפון מן הים הגדול הור ההר, וא"ל לומר כן דנהר מצרים הוא צדרומה של א"י וטופל לים הגדול שהוא מחוס מערב של א"י וטורי אמנום הוא במקצוע צפונות מערבית של א"י אלל הים הגדול ממורח כדמוכח צפ"ק דגיטין, ועכו עומדת במקצוע רצוע של א"י צפונות מורחית וכיז משוך כלפי הצפון ולרעוה של א"י יוצאה מעכו לכזיב. אלל נהר דהכא אחר הוא ועומד אלל במקצוע מורחית צפונות של ארץ ישראל (וכן) [הנהר] ואמנום¹ אחד למורח כזיב ואחד

פי' א יס קורין אמנום והיא אמנה (שה"ש ד ד), ויש קורין סמנום. ודע שכל מה שצמחהה אותו הארץ בשביעית הרי הוא מותר באכילה מן המורה, כמו שאמר הכתוב (ויקרא כה ו) והימה שבת הארץ לכס לאכלה וכו', וכאשר נתקלקלו בני האדם והיו זורעין התבואות בשביעית ואומרים שזה הזרע הזומח לא צמח אלא ממנה שאשר צלמנה או ממנה שדרכו

לחדש צמיחה שנייה משרשיו הנשארים בצלמנה, אסרו כל הזרעים של התבואה והקטנית וכיוצא צפן הזומחים בשביעית, והס הנקראים ספיחים. וכך אמרו, ספיחים אינן אסורין מן המורה אלא מדברי סופרים, לשון ספרא (צהר פ"ד ה), כלומר אסור אילתן. הרי נתבאר לך שהנאכל מפירות שביעית הם פירות האילן צלנד או ירקות וספיחים שחוקן מן ההפקר שאין דרך צני אדם לזרעם, אלל שאר הספיחים שדרך צני אדם לזרעם הרי הם אסורין באכילה מדצריהם. וחזר כלל זה תמיד. אמר שכל מה שחזיקו בו עו"י בבב"ב מארץ ישראל, והוא אשר

לחדש צמיחה שנייה משרשיו הנשארים בצלמנה, אסרו כל הזרעים של התבואה והקטנית וכיוצא צפן הזומחים בשביעית, והס הנקראים ספיחים. וכך אמרו, ספיחים אינן אסורין מן המורה אלא מדברי סופרים, לשון ספרא (צהר פ"ד ה), כלומר אסור אילתן. הרי נתבאר לך שהנאכל מפירות שביעית הם פירות האילן צלנד או ירקות וספיחים שחוקן מן ההפקר שאין דרך צני אדם לזרעם, אלל שאר הספיחים שדרך צני אדם לזרעם הרי הם אסורין באכילה מדצריהם. וחזר כלל זה תמיד. אמר שכל מה שחזיקו בו עו"י בבב"ב מארץ ישראל, והוא אשר

בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. ויש לומר מדלא קתני הרי היא כסוריא שמע מינה לא נעבד דקתני כלא נעבד דכיבוש עזרא ועל זה הפי' אנו סומכין. מן הנהר ומאמנום וצחוץ. הוי חוצה לארץ ונאכל ונעבד דכתבי (דברים יב) אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ, בארץ אתם חייבין לעשות ולא בחוצה לארץ.

למערבו חיה לזרמו: [ראה ציור בשוליים] נאכל. לאחר הציבור דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעמה ולא קדשה לעמד לנח: וצ"ל נעבד. דלענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן ודוקא צמחוצר אכל צמלוש עושין כמו צקוריא, דאי לא מימא כלא הכי א"כ יתמי ד' ארצות לשביעית. ואין דיוק זה ג"ל דלא קא חשיב אלל חלוקי ארצות של א"י, וסוריא היא כיבוש יחיד ולא הימה ועגלי א"י, ומיהו א"י לשון נעבד דקתמו משמע עבודת קרקע ועגלי סוריא מני עושין צמל צקוריא: מהנהר ומאמנום וצפנים נאכל ונעבד. דהוי חו"ל אף צנית ראשון כך הגירסא ככל הספרים. וראוי היה יותר לגרוס ולחוץ דהיינו דה חוזה לארץ, ולפי הציור שציימתי שמשך הנהר ממורח למערב ניחא גרסת הספרים, והי"פ מהנהר והנהר אסור מוזה לארץ ומתחלת מראש הנהר, וכן שפילוי הפס ממתלת חוזה לארץ ומאמנום ולפנים לחון

1 דר"ט ט"פ.

כדריש צירושלמי (ס) אלה המוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בצרך (דברים יג), בצרך אתם חייבים לעשות ואי אתם חייבים בחוזה לארץ. עדיין אי אומר מנות שהן תלויות בצרך אינן נוהגות אלא בצרך, יכול אפילו מנות שאינן תלויות בצרך לא יהו נוהגות אלא בצרך, תלמוד לומר (שם יא) השמרו לכם פן יפהה לבצכם וגו' ומהו אף וגו' ושמתם את דברי אלה, אפילו אתם גולים ושמתם את דברי אלה, מה אית לך כגון תפילין ותלמוד תורה, מה תפילין ותלמוד תורה שאינם תלוים בצרך נוהגים בצרך ובהנהגה לארץ אף כל דבר שאין תלוי בצרך יהא נוהג בצרך וצבורי. וצפ"ק דקידושין (דף לו.) יליף לה מעבודה זרה: ירושמי (ס). [מעשה] ¹¹ משגלו יהו פטורין. כתיב (נחמיה ה) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות וגו' כי לא עשו מימי ישוע בן נון, ולמה ישוע, רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמן פגם הכתוב כבוד לדיק בקבר מפני כבוד לדיק בשעמו. הקיש ציאתן צימי עורא לציאתן צימי יהושע, מה ציאתן צימי יהושע פטורין היו ונתחייבו אף ציאתן צימי עורא פטורין היו ונתחייבו. רבי יוסי בר' חנינא [אן]מר מדבר תורה נתחייבו הדא היא דכתיב (דברים ג) והציאתי ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, הקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך מדבר תורה אף ירושתך מדבר מורה. והטיבך והרבך מאבותיך (ס), אבותיך ¹² פטורין היו ונתחייבו ואתם פטורין הייתם ונתחייבתם. אבותיך ¹³ לא היה [עליהם] עול מלכות ואתם אע"פ שעליכם עול מלכות. אבותיך ¹³ לא נתחייבו עד לאחר י"ז, ו' שכבשו ח' (שחי) לקו, ואתם כיון שנתקנתם נתחייבתם. אבותיך ¹³ לא נתחייבו עד [שעה] שקנו כולה ואתם ראשון ראשון קנה ונתחייבו. אמר ר' אליעזר ¹⁴ מאלהין קבלו עליהן את המעשרות, מאי טעמא, וכל זאת אנתו כורמים אמנה וכורמים ועל התתום שרינו ליינו כהנינו (נחמיה ז). מה מקיים ר' אליעזר ואת צבורי בקרינו ואלמינו (שם), מכיון שקיבלו עליהן דברים שלא היו חייבין עליהן אפילו דברים שהיו חייבין עליהן העלה עליהן [המקום] כאלו מאלהין קיבלו. מה [מן]קיים ר' יוסי [צב] חנינא [ושל] וכל זאת, מכיון שקיבלו עליהם בקצר פנים יפות העלה עליהם המקום כאלו מאלהים קיבלום. מה מקיים רבי אליעזר מאבותיך, פתר לה לעתיד לבא, דא"ר חלבו [שמעון בר בא] צבס ר' יוחנן אבותיך ירשו ארץ [של] שבעת עממין ואתם עתידין לירש ארץ [של] עשר עממין. פירוש. ובכל זאת אנחנו בורתיים. [האי קרא צסוף עורא (נחמיה ז)] וכמוז צאומה פרשה ולהציא את צבורי אדמתנו וצבורי [כל פרי] כל עץ שנה צבנה, וכתיב בהיהא פרשתא חלות תרומות ומעשרות, משמע דכל זאת קבלו עליהן מדעתן צבית שכתמו, אצל מדאורייתא פטורין. ולהכי פריך לר' אליעזר דהכי נמי כמוז צאומה פרשה צבורות צנינו וצבמתנו, וצבורי צקרנו ואלאנו, דכולהו חשיב צבדיהו אע"פ שהיו מחייבין ועומדין. משמע מתוך אותה שיטה צבצית שני לא נתחייבו מדאורייתא צבורות ומעשרות לר' אליעזר, וכן משמע צירושלמי דפ"ק דתרומות (הל' ג) וצירושלמי דיצמות פרק צית שמאי (הל' ג) דפליגי רבי יהודה ורבנן בקטן שלא הביא שמי שערות דרבי יהודה אומר תרומתו תרומה, וקאמר

מהו שיהו חייבין על הקדשים מצחו, כלומר דלס קטן הקדש צבמה וצא גדול ושטתה מצו, כהנא אמר אין חייבין על הקדשים מצחו ר' יוחנן וריש לקיש תריהו ¹⁵ אמרין חייבין על הקדשים מצחו. וקשיא דכהנא על ¹⁶ דר' יהודה דר' יהודה פטור טבלו דבר תורה ואת [אמר] קן, כלומר הקטן פטור טבלו מאיסור, דתרומתו תרומה לר' יהודה, וא"כ הקדשו נמי יהא הקדש להחייב עליו משום שחוטיו חוץ. וכעין שיטה זו צסוף יואל דופן (נהד מ"ז): אלא דפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי מיתמיא התם איפכא. ומשני צירושלמי (ס) כמתן דלומר מאלהין קבלו עליהן את המעשרות, כלומר דלא אמר ר' יהודה תרומתו תרומה אלא משום דתרומה דרבנן מאלהין קבלו, וכן מוכח צירושלמי בפרק צתרא דתרומות (הל' ד) דתניא ר' חלפתא בן שאול קדירה צשיבל צה תרומה מגעילה ג' פעמים צממין דהיו. אמר ר' צא ואין למדין ממנה לענין נבלה. א"ר יוסי קשייתא קומי ר' צא תרומה צעון מיטה היא [וצמאה] וגבלה צלא מעשה [וצשיט] ואיתמר ¹⁶ הכין, אמר ליה כמתן ¹⁷ דלומר מאלהין קיבלו עליהן את המעשרות, כלומר ולכך מיקל צתרומה משום דלאו דאורייתא. וכן צסוף פ"ג דדמאי (מ"ד) גבי הא דתנן אצל הנכרי כפירותיו, משמע דאיכא פלוגתא, דאיכא למאן דלומר מאלהין קיבלו עליהן את המעשרות. וכן בפרק צתרא ¹⁸ דמכילתין אמרינן ¹⁹ אפילו למאן דלומר מעשרות דבר תורה מודה צשמיטה שהיא מדצבריהן. וצימי הלל איירי התם. וכן צריש פ"צ דמעשרות. ואמרינן [במדבר] מגילת רות (פ"ד) צבס ר' יהושע בן לוי שלשה דברים גזרו צית דין של מטה והסכימו צית דין של מעלה [עמיהן], על שאלת שלום צבס ועל מגילת אסתר ועל המעשרות. ומפרש ²⁰ כועשרות, שמעון בר צא צבס ר' יוחנן אמר צעון מעשרות ותרומות גלו, וכיון שגלו נפטרו מן התרומות ומן המעשרות והן חייבו את עצמן מאלהין קיבלו ויטו תרומות ומעשרות. ואמרינן צבראשית רבה בפרשת ויטה (פסופה, צשטה דהשה) ג' דברים עשו צית דין של מטה ואלו הן, אחד צימי עורא צשעה שלמו מצבל וציקס הקצ"ה להחיר להם המעשרות, מה עשו הלכו וגזרו על עצמן שיהיו מעשרין שנאמר (נחמיה ז) ואת ראשית עריסותינו. סיפיה דקרא מפרש [ציה] תרומות ומעשרות, וכמוז צפרשה דובכל זאת דמיימי צירושלמי (הוצא לעיל). מכל הני משמע דלא נהגו מדאורייתא צבית שני תרומות ומעשרות. ואע"ג דר' יוחנן דמגילת רות אשכתן צסוף הערל (יצמות דף פג:) דלומר אצל דלמרי כרבי יוסי דסדר עולם דירושא ראשונה ושניה יש להן שליטת און להן, התם פליגי ר' יוחנן וריש לקיש אליצא דר' יוסי דמתני' דהתם דלומר אנדרוגינוס שנשא צת ישראל מאכילה צתרומה, דקצבר ריש לקיש דמשום דתרומה דרבנן הוא דמאכילה [האל] קתני ר' יוסי התם צברייתא דלנדרוגינוס ספיקא הוא וצרייתא דסדר עולם ר' יוסי תני ולא סבר לה כדלמרינן צסוף יואל דופן (נהד דף מו:), ור' יוחנן סבר דהיהא דסדר עולם עיקר וליתא לצרייתא דחשיב אנדרוגינוס ספיקא מקמי מתני', ולאו משום דר' יוחנן סבר כר' יוסי דהא צרייתא דר' קופות (יצמות דף פג.) קאמר ר' יוחנן דלא צענין צבייה כרבנן דלמרי תרומה צומן הזה דרבנן. ומינה מינה הוא

הערות לר"ש

11 כ"י והגר"א. 12 בהגהות הגר"א תיבות "אבותיך" עד "נתחייבתם" נחקק. [והגהותיו לירושלמי גורס תיבות אלו לאחר תיבות "אף ירושתך מדבר תורה" דלעיל בסמוך]. 13 כ"י. וברפוס"י: אבותיכם. 14 כ"י: אמר רבי אלעזר. ובהגהות הגר"א: ר' אליעזר אומר. 15 כ"י. ובר"י: תרווייהו. 16 כ"י: וברפוס"י: ואת אמת הכין. 17 כ"י: ליה כמה דאמר. 18 כ"י. וכע"ז בהג' מהר"י לנדא: בפרק י' דמכילתין. ובר"י: בפרק קמא דמכילתין. 19 כ"י והמהר"ר לנדא. ובר"י: ואמרינן. 20 כ"י. וברפוס"י בשיבוש: ומפרש במסכת מעשרות.

ציקומים

[שי"ד לעיל עמוד ב]

ה. במשנה. אין פוחתין כ"י. ג"ל מדלא יהיב שיעורא בשיבולת שועל ובשפון צ"כ שיעוריהו כשעורין שהם ממינן. וכוסמין להכי תני מפני שהם מין חטים ואף מין שעורים. ועוד דשיעורין חלוך מתרווייהו, ומה שאמר בגורן הוא לאפוקי בית כמ"ש הר"ש בשם התוספתא. ומשמע מכאן דמותר לכתחילה להפריש טרם ראיית פני הבית, וכמו עוד ממש"כ הר"ש בפ"ד דדמאי מ"ד בשם הירושלמי דא"א לגורן שתיעקרא א"כ נתרמה ממנו תרומה, סייעא להשאגי"א תשרי צ"ז. (ר"ש) רע"א פוס. ג"ל דקאי אתרווייהו אגרוגרות ואדבילה. כלומר חצי קב גרוגרת וחצי מנה דבילה. כיון שהם מין אחד, אלא שהדבילה היא אחר שגדורות, אין סברא לחלק בשיעוריהו, ומסתמא קב גרוגרת היו כמו מנה דבילה (לת"ק), וממילא ל"ע דבילה שיעורו חצי מנה ה"ה לגרוגרת די בחצי קב, וזה דלא כדמשמע קצת מהמפרשים. [יותר מה מצינו בסנהדרין (דף ע.) מתוך שכל רבי יוסי ביין נמצא כופל אף בבשר, ולפ"ז יפלו ג"כ על הא דפ"ד מ"ב דכלים לטעם שכתב הר"ש שם, והל"ל שם וכדברי ר"ע ברובע, כמו בכתובות פ"א מ"ז ובב"ב פ"ז מ"ב ובפרה פ"א מ"א]. (ר"ש) חצי לוג יין. בשנות אליהו פירש שהוה שיעור לטבל ב' סעודות. ותמוה דבעירובין (כט א') מוכח להדיא דבב"ב לאכול בהם הוא פחות מב' רביעיות והוא שיעור ליין מבושל, אבל חצי לוג הוא שיעור לשתות ב' סעודות והוא לשיאונו מבושל. ודע דמש"כ בפי הקצר היינו ד' איסרים וכן לקמן מ"ז כ' פונדיון הוא ד' איסרים, ט"ס וצ"ל ב' איסרים. (ר"ש)

עין משפט נר מצוה
 ב* [מיי] פ"ד מהל' שמיטה ויובל הל' כו ופי"ח הל' ע"ן.
 א מיי פ"ד מהלכות שמיטה ויובל הל' כו.

רמב"ם דפוס ישן

ב כבר פירשנו בפ"ו מדמאי שסוריא הם הארצות שכבש דוד ובראו לשם מאי זה טעם לא נחייבו בהם כל המצות, אבל אסור לנו להתעסק בהם ברב המחזור לארץ בשנה השביעית ואצ"פ שהוא מותר לשם כדי שלא יניחו בני אדם ארץ ישראל וישכנו שם והוא מה שאמר בטעם זה כדי שלא יהיו הולכים ומשתקעין שם ודברי ר"ע אמת:

הערות לר"ש

19 הגה במכות לא מייחי קרא דוכפרון הדבר רק בריב"ן (שבבמקום פירש"י שם), והר"ש עצמו בריש מעשרות מייחי לה מנדרים, וע"כ הגיה המהרי" לנדא כן: בבית ראשון כדמוכח בריש הגדה מן היקף (נדרים נה א) דמייחי התם קרא דתיב (דה"י ב לא ה) וכפרון הדבר, והוא דבראשית רבה ומגלת רות היינו ההוא דפרק בתרא דמכות (כג ב) שהבאת מעשר עש בית דין של מטה, ובכל פירות משתינן קרא (רד"י סופר). 20 כ"י. ובר"י: ועוד כדאמרין בגדה. והמהרי" לנדא הגיה: ועוד אומר ר"י דגם בדגן תירוש וכו', וכוון לר"י בעל התוס' שתייר כן, עיי' יבמות פב ב בסוף תורה ירושה. עכ"ל. *20 כ"י. ובר"י: ולא קדישו עליה בבל. 21 היעבי"ן. 22 כ"י. וברפוס"י: ר' אסי. 23 *22 כ"י. וברפוס"י: שלא יהו תקועין ומשתקעין שם. 23 כ"י והמהרי" לנדא. ובר"י: גידו [ב] התיבות (מדרות). 24 כ"י. ובהגהות הגר"א: חמי רווחא צוורה לא נפיק (ועי' בש"א). 25 כמאן עד סוף הדיבור ליתא בד"י.

לומר שיאמר שום אדם דבנית שני לא נהגו מדלוריינתא תרומות ומעשרות [ויצוריס], אלף ודאי מדלוריינתא נהגו. והא דקאמר שקיבלו מהליתן על תרומת [שארן] פירות קאמר, דמדלוריינתא דגן תירוש וינהר דווקא, והן החמירו על עמלן דבנית שני לגזור אף בשאר פירות מה שלא עשו דבנית ראשון. וההיא דבראשית רבה ומגילת רות היינו ההיא דפרק בתרא דמכות (דף כג): דמייחי התם קרא דמתיב וכפרון הדכר¹⁹, שהבאת מעשר עשו בית דין של מטה, וזכל פירות משתעי קרא כדמוכח צ"ש פרק הגודר מן היקף (נדרים דף נה). ועוד נראה דלפילי²⁰ בדגן תירוש וינהר חשיב מאליתן לפי שיהושע נטווה לקדש כל מה שבחורח תחומין [המפורשים] בפרשת ואלה מסעין, אבל צימי עורא לא קידשו אלף מה שרצו כדאמרין (תגינה ג): הרבה כרכים כבשו עולי מנרס ואל כבשו²⁰ עולי צבל, ועל זה אמרין דבראשית רבה שציקס הקצ"ה להחיר להם את המעשרות שלא היה מענישן אם היו נמנעין מלקדש, והם הלכו וקידשו ומחייבו מן התורה, ולהכי קאמר רבי אליעזר דמאליתן קבלו [עליהן], אבל ר' יוסי [צ"ר חנינא] דקדושה דמנחות הקצ"ה, קיימת אפילו בזמן הזה אע"פ שרבי הצית, אבל לר"א דאמר מאליתן קבלו בטלה עכשיו קדושת הארץ, דסתמא לא היה צלצם אלף כל זמן שהבית קיים, הואיל והדבר חליי בהס. ואפי"ת אית ליה לר' יוחנן בטלה קדושת הארץ לענין תרומות ומעשרות, לא קשה מידי הא דשמעין ליה צ"פ השוטח והמעלה (וצמים דף קו): דמעלה בזמן הזה [מיצין] דקדושה ראשונה קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לצב, דאע"ג דבחורחן בית ראשון לא בטלה קדושת הצית, קדושת הארץ דתרומות ומעשרות בטלה, דאין זה חלוו צוה דקדושת מחויבת מילתא אחרימי [היא]. ויתכן דנפקא לן כדדרשי' (מגילה ג): אשר לו חומה (ויקרא כה) אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. [אזי נמי כדדרשין] בפרק בתרא דוצמים (ק"ט). נחלה (דברים יב) וז' ירושלים]. אזי נמי מדכתיב (תהלים קלג) זאת מנוחתי עדי עד. דהני קראי מוכחי דירושלים אין אחריה יתיר: **ב עושיין בת"אוש בסוריא**. אפילו אלף החשונין, אע"ג דצארן תנן (פ"ה מ"ט) לא תצור ולא תחטון עמה: **אבל לא במחוזבר**. כגון (תרישה) [מסיקה] קלירה [וצלירה]. ודוקא בשמור, אבל צמופקר אפילו בצרן מותר, דתמינא תצורת כהניס (צנה פ"ה) ואת ענבי מירך לא תצור (ויקרא כה) מן השמור אי אתה צוצר אבל אתה צוצר מן המופקר. ודייקין בירושלמי (הל' צ) מה אןן קיימין, אם בפירות שיטת שנכנסו לשביעית אפילו בצרן מותר, אם בפירות שביעית שילאו למונאי שביעית לחרוש מותר ולקצור אסור, אלף כן אןן קיימין בפירות שביעית שביעית. כלומר דצבורא צתלוש מותר צמוצור אסור. ואמרין בירושלמי (שם) ר' יוסי²² צעא קומי ר' מנא מהו לטחון עם הנכרי בצרן, אמר ליה מחמי אמרה שהוא אסור, דתנינן עושין צתלוש צתלוש צתלוש אכל לא צמוצור, האזי בצרן אפילו צתלוש [יהא] אסור. וקוצר האזי תנא כצוש יחיד לאו שמהי כצוש, מדמתיקן צבורא טפי מצבארן ישראל. ואלף דגזור צמוצור אמרין בירושלמי (שם) א"ר אצבה שלא יהו הולכין²² ומשתקעין שם. כלומר משום דתמינן עליהו איסור שביעית בצרן. והעד קאמר צתלוש למה הוא מותר מן גו דצ"ו חמי רווחא קרין²⁴ לא נפיק. כלומר מכיון שימנא צקרו לו ריוח מועט שביעית לא יאז מארץ ישראל להשתקע צמוצה לארץ: **כ"ה שביוצא בו מותר בארץ עושין אותו בסוריא**. מימה מאזי קאמר, פשיטא דמאי דשרי בצרן שרי צבורא. ועוד הא חמי רישא עושין צתלוש צבורא משמע אבל בצרן לא,

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

ב עושיין בת"אוש בסוריא. פירוש בפירות שביעית כגון טחינה דישא (וזורה) [זורה]¹ אפילו אצל החשונין. ואנן תנן (פ"ה מ"ט) אבל לא תצור ולא תחטון עמה. וכן אין טוחנין פירות שביעית בארץ אצל הגויים אבל בסוריא מותר, וכן אין דורכין [ענבין]¹ בגת בארץ ולא

פירוש הרא"ש

ההר חוזה לארץ: **ב סוריא**. היא ארס לונה שכבש דוד והוקפה על א"י וכבר האזי מנא דכצוש יחיד לא שמי כצוש. הילכך עושין [צתלוש] אלף ישראל החשונין ואילו צ"א מן לא תצור ולא תחטון עמה: **אבל לא במחוזבר**. כדמפרש קלירה וצלירה ומסיקה ודוקא צמוצור אבל צמופקר אפילו בצרן מותר דתמינא צ"כ את ענבי מירך לא תצור (ויקרא כה) מן השמור [אין] אתה צוצר (ואזי) [אצל] אתה צוצר מן המופקר, וצפירות שביעית שביעית איירי, ומה שאסרו צמוצור מפרש טעמא בירושלמי שלא יהו הולכין ומשתקעין שם כי תחור

1 הגהת הגר"י. 2 ר"ק רבנא.

איקומים
 ב. במשנה. עושין בתלוש בסוריא כו. ג' ל"פ ע"י מש"כ הרמב"ם בחבורו בהל' שמיטה רפ"ד שאם קצר כל השדה כדרך הקוצרים לוקח (והיינו אפי' מן המופקר) מלאו דלא תקצור (ועיין לקמן בפירושו בפ"ח מ"ו), ומש"כ שם גם אם העמיד כרי ודש בבקר (דוהו מלאכת תלוש), נ"ל דאין אלא רובין, ודבר פרק כלל גדול בשבת (ר"פ סח). אמרין דשביעית בתלוש ליתא וכפי' התוס' שם ד"ה גדול, וכללא דר"ע כפי' הא' שבהר"ע. (ר"ש)

כל שביוצא. פי' כל מלאכה שביוצא בה יש היתר בארץ ישראל אפילו על ידי

עין משפט נר מצוה
ב מ"י פ"ד מהלכות שמיטה
ויוצא ה' ב.

מסורת הש"ס

פ"ו א' גמ"ד ק"ד נ"ג דף נ"ט.

רמב"ם דפוס ישן

ג הוריקו. נעשו ירוקין וכל זמן שהן ירוקין כאלו הם מן הפרי עצמו ומותר לאכלן ואם השחיר מה שצמח מהם יהיה כאלו צמח בארץ ויחשבו כפירות שביעית וזה ענין מה שאמר אסורין: ור"י חנינא בן אנטיגנוס אומר: שאם נתלשו העלין מהם ונשארו שם ולא נעקרו עם העלין יהיה דינם כדין הצומח בארץ והן כמו פירות שביעית: וכנגד בן במוצאי שביעית מותרין. ר"ל כשהיו בזמן שיכולין לעקור העלין וישארו הבצלים בעצמן ולא יעקרו מותר לאכול הבצל ההוא במוצאי שביעית שאינו מפירות שביעית ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס:

הערות ד"ר ש

25 ע"ן במסכת שביעית עם "חקר ועיין" שביאר תירוץ זה. יש לציין שהרע"ב והרש"ם הביאו רק את שני התירוצים האחרים והשמיטו את התירוץ הזה. 26 בכ"י נוספו כאן התיבות "בארץ אפילו בשמורה". ועיין ברע"ב ובמלאכת שלמה ובמסכת שביעית עם "חקר עיין". 27 כ"י. ובר"י: העלים צמחו ולא. והגיה המהר"י לנדא דצ"ל צמקו, ובגהות קה"י הגיה דצ"ל מעצמן צמחו, וזה על פי דברי המלאכת שלמה בשם הרשב"א הכותב "אבל הוריקין לא רבו מארעא והבצל בעצמו הוא שהעלה הצמחין והעלין שכן דרך הבצלים". 28 בגהות הגר"א תיבת "בין" נמחק. (וכ"י בירושלמי ועי' בר"ן בנדרים נ"ג א). 29 אמר להם לא אמרו בשביעית שהיא אוסרת כל שהוא, כצ"ל (הג' הגר"א).

ליקוטים

שינוי, כמו דרוכים שמוחר בעריבה (ע"י פ"ח מ"ו) וכן כולם, מותר בסוריא כדרכן, אבל קצירה כ"י אסור אף בשינוי בארץ ישראל, אף על גב דאמרו בתורת כהנים (בהר פ"ק א' ה"ג) לא תבצור כדוך כו' היינו דמותר ביד, והכי לא חשיב לה כפרק ח' (מ"ו). (חידושי הגר"א)
ג. במשנה. אם היו העלין כו'. פ"י בהבצלים הוא מערב שביעית שנכנס לשביעית, ואם היו העלין בכניסת שביעית שחורין עייין נגדלו בשביעית. (חידושי הגר"א)
ואם הוריקו, בכניסת

ג הוריקו נעשו ירוקין. וכל זמן שהן ירוקין הרי הן כאלו מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן. ואם השחיר מה שצמח מהם הרי הוא כאלו מן המלחמה, ומספיקי שביעית יקטפו, ולפיכך אסורין באכילה. ואמר ר' חנינא בן אנטיגנוס שאם כשנתלשו עליהן הן נשארים ואינם עולים עם העלים הרי הן כדיון המלחמה והן כספיקי שביעית: וכנגד בן חנינא בן אנטיגנוס אומר אם בארץ ישראל עושין אותו בסוריא: שירדו עליהן גשמים וצמחו אב היו העלין^ו שלהן שחורין אסורין הוריקין^ו הרי אלו מותרין רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם (אינם)^ו יכולין להתלש בעלין שלהן אסורין וכנגד בן מוצאי

שינוי נוסחאות: ו' וט"א ל"ג (1907 וילנא). ובר"מ: אם היו יכולים להתלש העלין. ועיין במלאכ"ש.

לפרש כל שצויא^ו זו מותר בארץ בשום פירות מותר בסוריא בכל פירות²⁵. אזי נמי הכי קאמר, כל שצויא^ו זו מותר בארץ במזמור עושין אותו בסוריא אסור מדרבנן²⁶: ג בצ"ע. של שישית שנכנסו לשביעית וירדו עליהן גשמים וצמחו. אם השחירו העלים צדוע שהן גדלין ומוספיקין, ואחו גדולי שביעית ומצטלין העיקר אע"פ שהוא מרובה טובא. אבל הוריקו העלים הולך וכמס' 27 ולאו מארעא קצו: אם יבדילין דהת"ש בע"ז. דרך הצללים כשנמתיין ויאלץ מעצמן מן הארץ וכשאוהו עליהם נוחים להתלש אל הם חוקים מעט: וכנגד בן במוצאי שביעית מותרין. לא יתכן לפרש בצללים של שביעית, דהנהו לא משתרו למואלץ שביעית כדמוכה צפרק הנודר^ו מן היקף (מ"ד דף נ"ג). ומה מועיל מה שעליהן שחורין ומה שיכולין להיתלש על ידם, דילמא אחמי לא רבו גדוליין על העיקר. אלא סופא נמי בצללין של שישית איירי, שעקין שישית וזמור ונטען שביעית, ועקין לאחר שגדלו מעט [שביעית] וזמור ונטען שביעית. ומתוך שכבר גדלו שישית לא הוסיפו כי אם מעט שביעית והאסרו, וכשחזרו והוסיפו מעט שביעית חזר אותו הימך^ו וצטל האסור המועט שגם של שישית מסייע לצטל, אחרי סוף גדולין ציהת: ירושלמי (ה' ג'). עקין שביעית ושחלן צמולא שביעית, ר' ועירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר, ר' לא ור' אמי תריהון אמרין אסור. מתני' פליגא על ר' לא ועל ר' אמי, דתני (מוספתא דמנומת סוף פ"ה) זה הכלל שהיה ר' שמעון אומר משום ר' יהושע כל דבר שיש לו ממירין כגון עטל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו להם כחמישי שיעור אלא מין צמיתו בכל שהוא ושלא צמיתו צותן טעם, וכל דבר שאין לו ממירין כגון תרומה ותלה וערלה וכלאי הכרם נתנו לו כחמישי שיעור צין²⁸ צמיתו צין²⁸ שלא צמיתו צותן טעם. המירין הרי שביעית שאין לה ממירין ולא נתנו כחמישי שיעור, אמר להם לא אם אמרתם שביעית שאינה²⁹ אוסרת כל שהוא אלא צמיתו צותן טעם. מה ענדין לה ר' לא ור'

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

שכיון שדינה כארץ ישראל אינו מניח ארץ ישראל ודאי ויושב בסוריא. ובתלוש למה הוא מותר, כלומר הואיל וכן ינקנסיה דלא ליעביד בתלוש ומיד יחזור. ופרק מכיון שוראה בסוריא רוחה כמעט, לא נפיק בחוצה לארץ לפי שבארץ ר' עושין בשביעית בפירות שביעית אפילו בתלוש. ר' יוסי ב' בון בעא קומי ר' מנא מהו לטחון עם הגוי בארץ אמר ליה מתניתין אמרה שהוא אסור דתנינן עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר הא בארץ אפי' בתלוש אסור. ואמר' במאי עסקינן אם בפירות שישית שנכנסו לו' אפי' בארץ מותר, אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר לקצור אסור, אלא הכא במאי עסקינן בפירות שביעית שביעית. והבצירה והקצירה והמסיקה בארץ אסור דתניא ואת

פירוש הרא"ש

צול: ג בצ"ע. של ששית שנכנסו לשביעית וירדו עליהם גשמים וצמחו הם העלין צדוע שגדלו והוסיפו ואחו גדולי שביעית ומצטלין העיקר אע"פ שהוא מרובה. אבל אם הוריקו העלין אז הולכין וכמס' ולא מארעא קא רצו: אם יבדילין דהת"ש בע"ז. דרך הצללים כשנמתיין ויאלץ מעצמן מן הארץ ונחמין ליתלש ואם העלין חוקים וכשאוהו כהם יכול לתלוש הצללים מן הארץ אז ודאי גדלו שביעית: כנגד בן במוצאי שביעית

שביעית התחילו לכמוש, מותרין (חידושי הגר"א). בר"ש ד"ה וכנגד. דהנהו לא מישתרי למוצאי שביעית כדמוכה ב' הנודר. דבביעור אסור בכל שהוא ע"ש (מ"ח). בא"ד. וכשחזרו והוסיפו מעט בשמינית חזר אותו הימך כו'. ע"ש בגליין ש"ס נדרים (נח). בפירוש הרא"ש שם (מ"ח).

רמב"ם דפוס ישן
ד משיעשה כיוצא בו.
משיעמח כמו המין ההוא.

הערות לר"ש

31 כ"י, וכן הגיה המהר"י לנדא וכתב: פ"י לאחר הביעור. ובד"י: וביעור. [ובהג' הגר"א: פתח לה בביעור, ונמחק "בקדושת שביעית".] 32 כנדצ"ל. 33 כ"י. וכן הגיה המהר"י לנדא וכתב: כלומר טעמא דרבא שם הבבלין משום דלטעמא עבדא החמירו בו גם כאן. [ובד"י: טבלים]. 34 עיין לקמן פ"ז מ"ז בר"ש וברא"ש. 35 כ"י. ובד"י: ששתלו.

ליקוטים

[שייך לעיל עמוד קצו]

ח. בר"מ. ד"ה אילן (בסופו). מברוא דיש חומר בנטיעות שאם אינן אלא ג' אין חורשין כל הבית סאה שבבילן אפילו עד עצרת. ובתורה"ע אות ד' הקשה דמג"ל הא, ע"ש ומלבד שהקושיא חלושה [משום] דאם תאמר [ולכל הבית סאה נצרכה להחרש עד עצרת שבביל ג' הנטיעות ה"ל לחתיר גם עד ר"ה כיון דהתורה חסה עליהן, עוד זאת בדירושלמי נמי מוכח כן, והוא דאיתא התם ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד דאמר כי הגומם את כרמו פחות מטפח הייבן בערלה מפני מראית העין, וא"כ ע"כ ג' בדברי ר"ש [במשנתנין] אינן אלא לחומרא, ושפיר דק הרמב"ם בבראש שלא לבאר ה"מ דבין נטיעות לאילנות קולתן נטיעות. ויתרוך בזה גם קושיות מטורין אבן בר"ה [דף טז] וביאור בתורה"ע אות ט' דהא ר"ע לית ליה הלכה דעשר נטיעות, וא"כ מג"ל להקל בהן, והרי מוכח דלא פליג ע"ז נמי מרקאמר נטיעה כשמה. אבל לפמשי"כ איש דר"ע לא קאי רק אחרומא דאית בהון, ודברי הר"פ בהא דאמרו דבר אחד מופרכים דברי אהרן משמע דהא דאמרו דבר אחד משמע שהם שריב בדיהם לגמרי ע"ש. ונ"ל עוד דהרמב"ם בחבורו חזרו מהו וס"ל דר"ש לגמרי דאין ע"ה כנטיעה אפי' לקולא, והירושלמי דאמר אמרו דבר אחד, לשיטתיה בריש פירקין דהב' פרקים אינן אלא מדרבנן, לכן אף לראב"י אינה רק מפני מראית העין, מ"מ לא החמירו רבנן במילתייהו. אבל הרמב"ם דפסק כש"ס דידן [מו"ק דף ד.] דבזמן המקדש אסור מהלכה, א"כ ע"כ דברי ר"ש וראב"י אינן עולין בקנה אחד, וטעמא דר"ש ע"כ דלענין תוספת שביעית הולכת גמירי לה, ואין למדין מהלכה. ומיושב שפיר מה שהגיה בתורה"ע (אות י) ב"צ"ע פסקי רמב"ם מערלה לשיבועית אהרדי. גם מה שהקשה מהא דפסק דילדה פחותה מטפח חיבת בערלה לעולם אהא דגומם פחות מטפח, א"ש שהרי אמר ילדה כ"י משמע דרוקא שנראית עדיין ילדה משא"כ הא דגומם דמיירי באילן שנראה זקן. ב' דהא כשעלה בו החדש (אשר עליו אנו דנין) יהיה יותר מטפח. ג' דהא ניכר לכל שנגמם וא"כ ידעו שהיה תחלה גדול יותר (רש"י).

אמי, פתרון לה זעירובין, אבל בגידולין חמור הוא בגידולין, דל"ר זעירא זכס ר' יוחנן זלל של כלאי הכרס שעקרו [שתלן] אפילו מוסקף כמה אסור, שאין גידולי הימר מעלין [את] האיסור. מתניתין פליגא על ר' זעירא, דמתן (תרומות פ"ט מ"ד) גידולי תרומה תרומה וגידולי גידולין חולין, אבל טבל ומעשר ראשון וספיקי שביעית ותרומת חולה ללחך והמדומע והזכורים

גידוליהן חולין. ומני עלה זמה דכרס אמורים דזכר שורעו כלה, אבל דזכר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין. מה עבד לה ר' זעירא, פתח לה בקדושת שביעית זעירובין³¹, אבל זכאילה כיון שרצה עליו החדש מותר. [פירוש. ר' זעירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר]. צנוק הנודר מן היקף (מדיס דף נט:) פליגי בהך מילתא. נתנו לו חכמים שיעור. זלל הספרים כחזו מין זמניו זלל שהוא ושלל זמניו זנומן טעם, כמו זרישא, וטעות סופר הוא והגירסא נכונה כמו שכתבתי. ומיחו יכולים [היינו] להניח סיפא כדאיתא ולהגיה זרישא גבי דבר שיש לו מתירין בין זמניו בין שלל זמניו זלל שהוא. אבל לא יתכן מדפריך הרי שביעית ללא נתנו חכמים שיעור, כדתנן לקמן בפ"ו (מ"ו) השביעית אוסרת כל שהוא זמניה שלל זמניה זנומן טעם, (שמע מינה דגרסינן דזכר שאין לו מתירין בין זמניו בין שלל זמניו זנומן טעם). ומשני דהא דלמירין כל שהוא זמניה היינו לענין זעירובין, דאם לאתרי זעירובין נתערב זה כל שהוא זמניה חייב לזעור, אבל לזכאילה כגון קודם הזעירובין, אין זו קדושת שביעית אפילו זמניו עד שיהא זו זנומן טעם. ועוד יש לדקדק מדפריך [מנינה] עליה דר' לא ור' אמרי דלמירין גידולין דהיינו מין זמניו, והכא שרי זכאילה [ולא אסר אלף]³² זנומן טעם. והא דלמירין זנומן זילת (דף נח.) גבי אשה ששאלה מים ומלח לעיסתה [ואפילו חבית מים], ופריך ולזבטיל מים [ומלח לגזין] בעסה ומשני (דף נט.) [משום] דהוי דבר שיש לו מתירין והאפילו זכאיל לא זבטיל, והתם שרי זכאילי מניו הוא, לא דמי כלל דהא על כורחין התם איכא [נתמן] טעם ואפילו הכי פריך ולזבטיל משום דתחומין תלוין בשם הזבטילין ואין שם זבטילת המלח התם על העיסה, [ומשני] דמתמירין הכא משום דזעלמא אין דבר שיש לו מתירין זבטיל זמניו. וכן הוא טעמא [דזבטילין]³³ ושאר טעמי דהתם. אמר להם לא אם אמרתם בשיבועית שאינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור. כלומר דאם לאתרי זעירובין נתערב זה כל שהוא זמניה חייב לזעור. אבל לאבילה [כגון] קודם הזעירובין אין זו קדושת שביעית אפי' זמניו עד שיהא זו בנותן טעם. כן היה נראה לפרש לכאורה. אבל אי אפשר לומר כן כדמוכח זכאילה הנודר מן היקף (מדיס נח.) דמייתי לה אהיהא דרזו גידוליו על עיקרו ורובה לדקדק מכאן שהגידולין זבטילין את העיקר, דזתרי מוספת אולינן ולא זתרי עיקר מדאוסרת זלל שהוא. הלכך נריך לפרש דאינה אוסרת בכל שהוא אלא בביעור היינו כדרך גילתה, כגון של שישית שנכנסה לשביעית והוספיה כל שהוא, אבל לאבילה כגון זתערובת שלל כדרך גילתה, אינה אוסרת אלא בנותן טעם. ואף על גב דר' שמעון לא אסר זלל שהוא אלא זתוספת, מ"מ ממני [דלקמן] בפ"ו (סג) אוסרת זלל ענין מדקמני אוסרת כל שהוא זמניה ושלל זמניה זנומן טעם, דלא מיתוקמא אלא זתערובת מדקמני שלל זמניה³⁴. מזה עברין לה ר' לא ור' אמרי. דלמירי שאין גידולין זבטילין [את] העיקר. פתרון לה בעירובין אבל בגידולין חמור הוא בגידולין. כלומר ודילמא הני מילי לחומרא הוא דלמירין דגידולין זבטילין העיקר כגון זלל של שישית שנלשן³⁵ שביעית, אבל להקל כגון של שביעית ששללו זמנייה אע"ג שרבו גידולין אין זבטילין העיקר. והכי מסיק [עלה] זנדרים (סג). ולשון הירושלמי אריכות לשון [זעלמא] הוא, ורובה לומר זעירובין דבר המתערב זתלשן איסור והימר שלל כדרך גידולו. ועל חס האריך [וזה] דהא זתדיא אסור, לה אבל זכאילה זנומן טעם, ואין ענין [לכלל] לקושיא דלמירי לרי לא ור' אמרי. דאמר ר' זעירא בשם ר' יוחנן. כשיעשה מיימי לרי לא ולרי אמרי. ולא קשיא דר' זעירא אדרי זעירא, שרי זעירא היה מחלק בין שביעית לכלאי הכרס כדמשנינן זנדרים (נא:) שניא שביעית הואיל ואיסורה על ידי קרקע זתלמא על ידי קרקע, דמשנין איסורה ע"י קרקע מה שאוסר הכתוב כל גידולי שביעית, ולא דמי לכלאי הכרס דתלי זתערובת וזלל זתערובת שרי. וכן ערלה ללא אסר רחמנא אלא ילדה וזללו זקנה שריא. וזנדרים (נא.) מדקדק ממתיני דהכא דקא תני וכנגדן למוזא שביעית מותרין, אלמא גידולי הימר מעלין את האיסור. ומשני ודילמא זמדמוכין, כלומר שעקרו וזכין יחד זמדוכה ונתערב יחד האיסור והימר וזבטיל הימר המרובה [את] האיסור המועט. אבל לא דכן, דעיקר גידולו כל חד וחד לחודיה קאי, אע"פ שהן מחזורים אין הימר זבטיל האיסור משום דקאי זנפשי נפשיה. וא"ת אס כן אמאי נקט וכנגדן למוזא שביעית מותרין, אפילו שביעית ע"ממה אס דיכין לישמרו. וי"ל כיון דגמנין זחיסור לא שרי ליה ע"י דיכון: ד משיעשה כיוצא בו. ממה שמרע זמוזא שביעית [יש גדול כיוצא בהן], דתלינן זדיהתרי. אי נמי מפני שרצה ההימר על

פירוש מהר"י בן מלכי זכר

מותרין. שגידולי הימר מעלין את האיסור. ד מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוזאי שביעית משיעשה כיוצא בו. פירוש (עד) [מן]זמן' שיהו זורעין וימצא 1 כנדצ"ז.

פירוש הרא"ש

ד משיעשה כיוצא בו. מה שמרע זמוזא שביעית וזו חולין כל ירק שמא זורע זמוזא שביעית א"נ שרצה ההימר על האיסור ונתבטל:

הא דגומם דמיירי באילן שנראה זקן. ב' דהא כשעלה בו החדש (אשר עליו אנו דנין) יהיה יותר מטפח. ג' דהא ניכר לכל שנגמם וא"כ ידעו שהיה תחלה גדול יותר (רש"י).

עין משפט נר מצווה
 ג מ"י פ"ד מהלכות שמיטה
 ויוכל ה' ז. ד מ"י פ"ג מהל'
 תרומות ה' ז [סג עשין קלג].
 ה מ"י פ"ה מהלכות שמיטה
 ויוכל ה' יג סג עשין קמו
 קמט. ו מ"י פ"ז מהלכות
 תרומות ה' ז.

רמב"ם דפוס ישן
 ובכ"ד. הוא המהדר לצאת
 בתחלת מוצאי שביעית:
ואפ"י. הוא המתאחר ושאר
 מפרדות שנה שביעית שעברה
 והלכה כרבי: ה' ז שמונה
שריפה. הוא שמן הרויחה
 שנטמא ונקרא שמן שריפה
 שאינו ראוי אלא לשריפה, ואין
 הלכה כרבי שמעון: ו כל זה
 מבואר ואין הלכה כרבי
 שמעון:

הערות ד"ש
 33 אינו כן ועי' בירושלמי פ"ז
 דבא יט א (הג' הגר"א).
 34 ראה מהר"י קורקוס פ"ד
 ה"ז. 35 כ"י "ומהו" לנדא.
 ובר"י: שרי. 36 בהג' הגר"א
 נמחק תיבות "או שיצאר"
 והגיה דצ"ל "ריצאר". 37 כ"י.
 ובר"י: שיצאר מחו"ל לארץ,
 והגיה מהר"י לנדא דצ"ל
 שיצאר מא"ל לחו"ל. 37* ראה
 מלאכ"ש. 38 הג' מהר"י לנדא.
 וראה מלאכ"ש.

ליקוטים
 [שי"ד להלן עמוד רמג]
ב. בר"ש. ד"ה להדלקת.
 דמדליקין בשביעית בין
 טהור בין טמא משא"כ כו'.
 צ"ע דא"כ גם באכילה ושתייה
 וסיכה קלה שביעית בזה
 שמוותרת בטומאה, ומדלא תני
 להו ע"כ דלא איירי בטומאה,
 ומע"ש בטהור צ"ל דלא
 הותר להדלקה. וקרא דלא
 בערתי בטמא אוסר כל בייעור
 שבעולם. וילפינן מיני
 להדלקה דס"ד להתיר בטמא
 כיון דלא חזי לאכילה כמו
 בתרומה [קמ"ל]. (דאמ"ה)
 בא"ד. ולא מדליקין
 בשמן שרפה. שם י"ל בזה
 דאשביעית קאי, דבר הלמד
 מענינו הוא, ר"ל בשביעית א"כ
 מדליקין בשמן שריפה בבתי
 כנסיות ובבתי מדרשות כשאר
 ימות השנה, משום דנפק מינה
 חורבא שיסברו שהשמן של
 שביעית שנתבע להדלקה.
 ויחזו ממנו לצרכו כי
 יחשברו הפקר. והיינו ביוון
 שישתמש בו להדיוט. (יעב"ץ)

ובכ"ד הוא המקדים, זה שלומת תחילה צמוצי
 שביעית: ואפ"י הוא המתאחר, זה שנשאר מפירות
 שביעית שחלפה. והלכה כרבי: ה' שמן שרפה הוא
 שמן תרומה שנטמא. ונקרא שמן שריפה לפי שאינו
 ראוי אלא לשריפה. ואין הלכה
 כרבי שמעון: ו זה מצוה. ואין
 הלכה כרבי שמעון:

ה' יאין מוציאין שמן שרפה
ה' יאין מוציאין שמן שרפה
 ה' יאין מוציאין שמן שרפה
 ה' יאין מוציאין שמן שרפה
 ה' יאין מוציאין שמן שרפה

והיה רבה על של ארץ ישראל³⁴. ומתוך קונוג' דירושלמי (הוצא לקמיה) משמע שזה הטעם. וצ"פ קמ"א דסנהדרין (דף
 יג). פליגי [תנאין] דמניאין ארץ מוציאין ירק מחו"ל לארץ וצדומיני המירו, וואמרינן א"ר ירמיה חוששין לגושיהן איכא
 צינייהו. ובתוספתא (פ"ד) משמע דאפי' צידועין של שביעית שרי³⁵ כשעשו כיוצא בהן, דמניאין צללים שנטמאו
 מערב שביעית לשביעית או שילא³⁶ משביעית למוציא שביעית אס עשו כיוצא בהן מותרין ואס לאו אסורין. אמר ר'
 יוסי מעשה שזרעו כרס גרד [צפופין] צללים, למוציא שביעית וזרעוהו שעורים, והיו פועלים יורדין ומנשכין צדומי
 ומניאין ירק לתוך קופותיהן, וצאו ושלו את רבי יוחנן בן נורי ואמר אס עשו כיוצא בהן מותרין ואס לאו אסורין.
 ויש ליישב כפי שיטת הירושלמי. וברם גרד שם מקום [הוא] ולא כרס ממש, ודכותה צפרק קמ"א דצבא צבא

(ו). ואיירי צירק שהסופו הצללים: ירושמי (ה' ד'). צראשונה היה ירק אסור צספרי ארץ ישראל, התקינו שיהא
 ירק מותר צספרי א"י. אעפ"כ היה אסור להציא ירק מחו"ל לארץ, התקינו שיהא מותר להציא ירק מחו"ל לארץ.
 אעפ"כ היה אסור ליקח ירק צמוציא שביעית מיד, הויר רבי ליקח ירק צמוציא שביעית מיד, צר [מן] הויר
 קפלוטאי. מה בעדין ליה ציפרא, אלכשונייה שקא וקיטמא, ואיחמוניה קומי רבי, אמרו ליה מה חטאת דדין מן כל
 ירקא, ושאר [ליה] לון. פירוט. בספרי ארץ ישראל. עיירות העומדות על הגבולין, דאי אפשר ליהוה שלא יציאו
 שם ירק מחוזה לארץ, ואפשר שגם צני העיר היו להם שדות מחוזה לארץ: ה' שמן שרפה. שמן [של] תרומה
 שנטמא, וקרי ליה שמן שריפה משום [ד]לשריפה עומד כדאמר[ו]ין צ"פ צמה מדליקין (דף גג.). וצפאר שנים קאי,
 דצני שריפתו צארץ, ומעלה צעלמא משום דלשכתן גבי קדשים [צמוצפמ"ה] צ"פ פירות צמוצפמ"ה. וכן פירוט
 שביעית צעין ציעור צארץ. וקממא כ"י שמעון בן אלעזר, דמניאין [צמוצפמ"ה] פירות שביעית שילאו צבוזה
 לארץ³⁷ מצעין צמוקומן דצני רבי, ר' שמעון בן אלעזר אומר מניאין צארץ ומצעין שנאמר (ויקרא כה) צארץ כהיה
 כל תבואתה [לאכול]³⁸. ודבר תימנא למאן דפקיק צ"פ מקום שנהגו (פסחים דף צג.): [ארץ]³⁸ הלכה כ"י שמעון בן אלעזר,
 היכי צציק ממני. ושמה לכתחילה אפילו [רבי מודה]³⁸ ל"י שמעון בן אלעזר (מודה)³⁸ דאין מוציאין אפילו
 קודם הציעור, ורב ספרא דאפיך גרצא דחמרא דשביעית מא"י לחוזה לארץ צצוגג היה, וצרוצ ספרים גרסי'
 רב ספרא נפק מא"י לחוזה לארץ היה צדיה גרצא דחמרא דשביעית, משמע דלאו אדעתיה: ו אין מביאין

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
 הותר (הבכ"ד) והאפ"י. פי' הואיל (הותר הירק) [ועשה
 הבכ"ד] שאפשר להמצא חדש, הותר מאותו הירק אף
 האפל, שההיתר רבה עליו ומבטלו. רבי התיר וכו'.
 ירושל'. בראשונה היה הירק אסור בספרי ארץ ישראל
 התקינו שיהא מותר, אעפ"כ היה אסור להביא ירק
 מחוצה לארץ לארץ התקינו שיהו מביאין, אעפ"כ
 היה אסור ליקח ירק במוציא שביעית מיד, התיר ר'
 ליקח ירק במוציא שביעית מיד בר מן קפלוטא. מה
 עשו אנשי ציפורי הלבישו את הקפלוטא שק ואפר
 ו ר"ד א"פ 109.

פירוש הר"ש
 הבכ"ד. יש מקום שמתנה להתכזב: הותר האפ"י. צמוקם
 של הירקות אפילו דתלין שמקום הבכ"ד הציאוס: הותר
 ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. לפי שהמיר להציא ירק
 מחוזה לארץ והיה רבה על של א"י, וצפ"ק דסנהדרין (דף
 יג). פליגי צה תנאי דמניאין ארץ מוציאין ירק מחוזה לארץ
 וצדומיני המירו ו"ר ירמיה חוששין לגושיהן איכא צינייהו:
 ה' שמן שריפה. תרומה שנטמאה ועומדת לשריפה וצפאר
 שנים קאי ומעלה עשו לשרפה צארץ כדאשכחן גבי קדשים
 פסולין שנשרפין צמוקומן: וכן פירות שביעית. לריכין
 ציעור צארץ. וקממא כ"י שמעון בן אלעזר דמניאין צמוצפמ"ה
 ומיימי לה צפרק מקום שנהגו (פסחים גג.): פירות שביעית

עין משפט נר מצוה
ז מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויוצל
הל' ג' אפמן עשין קמו. קמתן.
ח מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויוצל
הל' ז.

מסורת הש"ם
פ"ז א) שנת דף קט. ב) מה דף
נא:

רמב"ם דפוס ישן

פ"ז א ענין שאמר כ"ף
גדול כנגד הכלל הנאמר
במעשרות שדין שנה שביעית
חייב למאכל אדם¹: ופירוש
ממין הצובעין. וממין
הצבעים: יש לו שביעית
ולדמיו שביעית. יתחייב
בהן שביעית ואם נמכר
יתחייבו דמיו בדינים ההם
ועוד יחבאר ענין הביעור לאחר
זה: וכבר פירשנו שהל' מין
מהבצלים: הדרדנה. נקרא
בענב ובערוך נקרא מיט"א
בלעז: ועולשין. הנדבה:
והכרשין. כראתי:

1 ב"שפטי שמואל" וסוף:
ולמאכל בהמה, והכלל הנאמר
במשניות אינו אלא למאכל
אדם, ולהכי גבי שביעית תני
גדול וגבי מעשרות לא תני גדול.

הערות ד"ר"ש

40 כ"י. ובד"י: אנטיגנוס.
פ"ז 1 ז"ל הירושלמי תמן
תינן לולבי ורדין ושל עדל
ועלי לוף שוטה אין מטמאין
כר ומביעיה להו שמעינן שאין
קדושת שביעית חלה עליהן
עד שימתוקו ואמר ולא כן אמר
ריב"ח עולשין כר ואמר טעמא
הדה איתמר עד שלא התייר כר
ואמר ומצינו דבר בתחלה כר
(הג' הגר"א). 2 כ"י. ובד"י:
כלאים עולשין ועולשי שדה.
3 כ"י. ובד"י: אתמר. * 3 כ"י.
ובד"י: ובהא לא הוי חשיבות
עד. 4 כ"י. ובד"י: דצריכות
חשיבות שיש להם. 5 ומפרש
רבינו משמון דבעולשין של
שדה מיירי, וכן בכרשין
בכרשי שדה ר"ס. 6 חציר
היינו כרשין, כדתירגם
אונקלוס: כרתי (רד"א סופר).

ליקוטים

[שייך להגן עמוד רה] 1
ג. במשנה. והגלענין. בשנות
אליהו [כתב] וגרענין חזו
להסקה. קשה הא עצי הסקה
אין בהם קדושת שביעית כאשר
הביא לעיל מ"א בשם
הירושלמי האזוב כר' שלקטן
לעצים אין קדושת שביעית
חלה עליהן, ועי' סוכה (מ).
וב"ק (קא ב), ולשון הר"ש
[תוא] חזו נמי לבהמה כר',
ועי' ברכות (לו ב) תוס' ד"ה
קליפי, ובמה שצינתי על
דבריהם, ועי' כ"מ בפ"ז מהל'
שמיטה ה"טו. (ר"ש)
ולא יצבע בכשר שאין
עושין חטורה בפירות
שביעית וכו' ולא בטריפות.
הרא"ש ב"ק פ"ז סימן ג',
וברא"ש בכורות פ"ה סי' א.
(שדה צופ"ם)

תרומה. בירושלמי (סס) פריך תמן תנין בן
פ"ז א מה שאמר כ"ף גדול ציטק לכלל
אטיטקס⁴⁰ הציא צכורים מאספמא וקבלו ממנו. ויצא
תרומה, אמר ר' אושעיא צכורים צאחריות צעלים,
תרומה אינה צאחריות צעלים, אם אומר את כן אף הן
צמאכל אדם: וזמין הצובעין ממיי הצבעים:

יש לו שביעית ולדמיו
שביעית חל בו דין השביעית,
ואם נמכר נתחייבו דמיו אותן
הדינים. ויתבאר ענין הביעור
להלן (פ"ט מ"ג). וכבר ציארנו
שהל' מין צלל: הדרדנה
"אלנענע":
"אלהדנא": והכרשין
"אלכראח":

פרק שביעי

א כלל"א גדול אמרו בשביעית
כל שהוא מאכל אדם
ומאכל בהמה וממין הצובעים ואינו
מתקיים בארץ יש לו שביעית
ולדמיו שביעית יש לו ביעור וילדמיו ביעור ואיזה זה
עלה הל' השוטה ועלה הדרדנה העולשין והכרשין
קדושת שביעית: יש לו ביעור. כשכלה למה מן השדה [חייב לבעור], ולקמן צ"פ"ט (מ"ח) מפרש דין ביעור:
עלה הל' שוטה. הא ללא נקט לוף פיקח משום דל' שוטה איצטריך ליה, דתמן צפרק צמרא דעוקין (מ"ד)
דמפרש בירושלמי (הל' א'). ופריך ולא כן אמר ר' יוסי צ"ר חנינא עולשין חשבות הן לטמא טומאת אוכלין
בשביעית. כלומר צ' מיני עולשין הן, דתמן צריס כלאים (פ"א מ"ג) עולשי גינה³ ועולשי שדה, ובשאר שנים דשל
גינה מציין לא חשיבי דשדה לטמא טומאת אוכלין, אבל בשביעית דאסור לזרוע ואין של גינה מציין חשיבי להו
דשדה, ואמאי איצטריך [ליה] לתנא למיתני. ומשני איתמר טעמא, [ד]הדא דממר³ עד שלא חסיר רבי להציא ירק
מחו"ל לזרן, אבל משחמיר היא שביעית היא שאר שני צבע, וכו'³ לא יהו חשבות עד שיחשוב עליהן. [כלומר]
דרבי יוסי צ"ר חנינא קודם שהמיר רבי, דלאמרן צפרקין דלעיל דהמקיניו שיהא מותר להציא, וממיתין לאמר
שהמיר רבי איצטריך, משום דלריכות מחשבה⁴, שיהי להם ירק הרבה ולא חשיבי להו, קמ"ל [ד]יון דחישב עליהן [יש
להן שביעית. ופריך] ומצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חלה עליו וצוקין קדושת שביעית חלה עליו. ומשני חשיבו
הרי (ממילין פ"ח מ"א) הסיאה האזוב והקורנית שיקטן לעצם אין קדושת שביעית חלה עליהן, חישב עליהן לאוכלין
קדושת שביעית חלה עליהן. א"ר חנינא שכן אם ליקטן לאוכלין קדושת שביעית חלה עליהן מיד: והכרשין. כמו
שפירשנו בעולשין רריך לפרש בכרשין⁵ דיש כרשי גינה וכרשי שדה דתמן צריס כלאים (פ"א מ"ג) כרשין וכרשי
שדה. וכן גינאל וכן החלב כולן מאכל אדם ע"י הדחק, דסמח חזיר לבהמה דכתיב (תהלים קד) מלמח חזיר לבהמה:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

מחוצה לארץ. והקשו בירושלמי ויביא תרומה כמו
הביכורין דתנינן בן אטיטס הביא ביכורים
מאספמא וקיבלו ממנו. ותייר ר' אושעיא ביכורין
באחריות בעלין, תרומה אינה באחריות בעלין, אם
אומר אתה כן מרדפין אחריה לשם. כלומר יצאו
הכהנים חוצה לארץ כדי להביא התרומה ואנן תנן
(ב"ב צא). אין יוצאין מן הארץ לחוצה לארץ.
פ"ז א כ"ף גדול אמרו בשביעית. כבר פירשנו¹ מאי
טעמא גבי שביעית תני כלל גדול. כ"ף שהוא מאוכל
אדם ומאוכ"ף בהמה כו'. ואיזה זה ע"ה הל' השוטה.
הא עלה הל' הפיקח לא, דההוא לא מישתכח, שדינו
להעקר, ואפי' ספיחין שעושה אחרי כן אסורין. אלא
עלה לוף שוטה איצטריך ליה דסלקא דעתך אמנא

פירוש הרא"ש

אוכלין עד שימתוקו קד"א לא מחול עליהם קדושת
שביעית: וירושלמי דמיר גווי עולשין הן
עולשי גנה ועולשי שדה והכא איצטריך לאשמועינן דעולשי
שדה דבשאר השנים לא חשיבי אוכל ואינן מטמאין
טומאת אוכלין לפי שעולשי גינה מציין בשביעית חשיבי
אוכל לפי שאין עולשי גינה מציין ומטמאין טומאת אוכלין
ושביעית נהגת בהן: והכרשין. הני נמי מרי גוויי נינהו
כרשי גנה וכרשי שדה, וכרשי שדה איצטריך לאשמועינן:

1 הגהת הגר"י, והוא בשבת סח א. 2 הגר"י, ועיין בהערה מס'
6 דר"ש. 3 הגהת הגר"י.

ספר דרך אמונה

על הרמב"ם

הלכות שמיטה ויובל

מאת רשכבה"ג מרן שר התורה
הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

מהדורת שיה אמונה

עם ביאורים והערות, תשובות והוראות
משאר ספרי רבינו ומגדולי הפוסקים

נערכו על ידי חבר תלמידי חכמים בראשות בנו
הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

מכון לאגירת ספרי מדרש ופוסקים
הת"ח קניבסקי שליט"א

בני ברק • ערב שנת השמיטה ה'תשפ"ב

בחוברת זו נדפסו רק העמודים השייכים ללימוד החודשי, עם עמודי ההערות המקבילים. בכל מקום בו צוין "המשך במילואים" וכן בחלק מהמקומות בהם צוין "המשך בעמוד הבא", ניתן למצוא את ההמשך בספר "דרך אמונה" החדש, מהדורת "שיח אמונה".

מכון להאדרת ספרי מדרן רשומה"ג
הגר"ח קניבסקי שליט"א

03-30-777-00

siach2323@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

אין להדפיס, לצלם או לאכסן ספר זה או חלק ממנו
בכל אמצעי שהוא ללא רשות מהמוציא לאור

ספר

דרך אמונה

והוא פירוש וביאור על ספר

משנה תורה סדר זרעים

אשר חיבר הנשר הגדול רבנו משה ב"ר מיימון זצ"ל

הלכות שמיטה ויובל

(כולל כל דיני שביעית, עבודה ואכילתו בקדושה, ושמיטת כספים, ודיני יובל,

שדה אחוזה, בתי ערי חומה, ערי הלויים)

עוד צירפתי בצדו כמה ענינים נחוצים ובשם ביאור ההלכה נקרא ובו מבואר כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בדרך אמונה ממקורו וטעמו וראיתו, גם מפלפל בסוגיות הגמ' השייך להלכות אלו, וגם מה שהי' לי להעיר בדברי רבותינו ז"ל ולבאר מה שצריך ביאור:

והביאור נקרא דרך אמונה לבאר כל דברי רבנו הרמב"ם ז"ל מלוקט מספרי רבותינו המפרשים ז"ל, ומביא גם דעת יתר רבותינו הראשונים ז"ל בדינים אלו וגם מראה מקומות של כל הדינים שביארו רבותינו האחרונים ז"ל ובפרט מספרי מרן בעל החזו"א זצ"ל ומסקנתו בלשון צח וקצר למען ירוץ כל קורא בו ויוכל כל אחד לחזור על הלכות זרעים בזמן קצר בעזה"י:

גם תחת הדרך אמונה פתחנו שער רחב בשם ציון ההלכה ובו יצוין על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מי יצאו הפנינים האלו, גם לפעמים איזה הערות קצרות אשר לא נכנסו בביאור ההלכה וקנו מקומן כאן:

אמנם מבואר בההקדמה כי ח"ו להורות הלכה למעשה מספר זה כי לא נועד הספר רק בשביל לחזור ההלכות בקיצור למען יזכרוהו, וגם למצוא כל דין בנקל היכן מקומו, אך כשנוגע למעשה צריך לעיין כל דין במקורו או לשאול למורה הוראה:

חיברתי בעזה"י שו"ח בהגרי"י זללה"ה

שנת תשפ"א לפ"ק
נדפס בעיה"ק בני ברק ת"ו

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק מו]

יש אומרים ד' יורד מ'ן אסור ספיחין⁽¹²³⁾.

127 ולקנות ירקות בתחילת השנה השמינית כשאינן ידוע אם נלקטו בשביעית או בשמינית, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צה) שמותר לקנותם ולתלות שנלקטו בשמינית, ואפילו אם רוב אותן מין נלקט בשביעית, וראה מה שכתבנו להלן (בביאורים לדר"א ס"ק נח) שהגר"ש וואזנר החמיר לגבי ירקות הנשמרים זמן רב בקירור.

[דר"א ס"ק מט]

ה'ינו ש'יצאו ב'מחבר⁽¹²⁸⁾.

128 ירקות שנזרעו בסוף שנת השביעית והשרישו בתחילת השמינית, דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה צ, עמ' קע) שלכאורה הם אסורים משום ספיחין עד בכדי שיעשו, והואיל ונזרעו באיסור.

[דר"א ס"ק נ]

מ'ר לקח מ'עם ה'ארץ מ'יד וה'גדולין מ'רין⁽¹²⁹⁾.

129 וטעם ההיתר לקנות שדה זרועה אף כשחוששים שנזרעה ע"י ספיחין, ביאר החזו"א (דמאי סי' ד ס"ק טו) שהוא מפני שהלוקח שאינו זורע בעצמו אינו עובר איסור, וכיון שלאחר מכן אינו אוכל את הספיחין עצמם אלא את מה שגדל מהן, אין כאן חשש איסור ספיחין, כיון שגידולי ספיחין מותרים, כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק מה).

[ציה"ל ס"ק פד]

ו'דלא כ'קס'ף מ'שנה⁽¹³⁰⁾.

130 שביאר שדברי הרמב"ם 'וכן שאר הפירות' הם לענין פירות האילן, ופירש שסובר הרמב"ם שדינם כדין הירק לענין זה.

[בה"ל ד"ה מראש השנה]

ק'תב ה'ג'ר"א כ'בארורו ל'ירושל'מי⁽¹³¹⁾.

131 דמאי פ"ב ה"א, הובא בציה"ל (ס"ק טו).

[דר"א ס"ק מח]

ש'מא ל'קט ב'שביעית⁽¹²⁴⁾ ו'כו', ע'שו כ'יצא ב'הן לא ג'ורו⁽¹²⁵⁾ ו'כו', ו'דוקא כ'שנלקט אחר ראש השנה⁽¹²⁶⁾ א'כל כ'שנלקט ב'שביעית א'סור ל'עולם⁽¹²⁷⁾.

124 ודין תרומות ומעשרות בירקות שנלקטו במוצאי שביעית לפני שיעשו כיוצא בהן, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה צד, עמ' קעא) שלפי דברי החזו"א י"ל שחייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות, שכיון שמן הדין הם פירות השנה השמינית, ואין דין הפקר פירות שביעית נוהג בהן, אינם נפטרים מתרומות ומעשרות.

125 כיצד מחשבים שיעור ע'שה כיוצא בו' בזמננו ששית הגידול היא שזרועים במשתלות ומעבירים את השתילים לשדה, האם משעת העברת השתיל לשדה או משעת זריעת זרע בשדה, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צד הע' קמו) שיש לחשב לכתחילה כשיעור הארון יותר - ממועד זריעת זרע בשדה עד שיצמח לגודל כזה [כבזמן חז"ל].

126 ירקות שנלקטו לאחר ראש השנה של השנה השמינית, אך כבר יבשו עוקציהם בשביעית באופן שחיבורן לקרקע אינו חיבור, כתב החזו"א (סי' כז ס"ק ז) שבאופן זה אף לדעת הרמב"ם נחשב שנלקטו בשביעית ואסורים לעולם, והביאו הדר"א להלן (ס"ק פד).

עג

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(מו) אחר שביעית (מו) הגדולין מתרין: ז (מח) בצלים (מט) שיצאו משיעית למוצאי שביעית (נ) אם עשו כיוצא בהן מתרין ואם לאו אסורין. (נא) וכן שאר הפרות אין לוקחים אותם במוצאי שביעית אלא משיעישו כיוצא בהן מפרות מוצאי שביעית (נב) עשה הבכיר

דרך אמונה

באור ההלכה

עד הפסח או עד הקציר אין אסור אלא עד החלתו כמו שכתב רבנו בפרק 'מנדרים הלכה ז'. וטעם עד החנכה כתב הגר"א בבאורו לירושלמי⁽¹³¹⁾ משום שאז כבר מצוי החדש, וצ"ע דהא מדברי רבנו כאן ובסמוך הלכה ז' מבאר דבחנכה מתר אפלו לא רבה החדש, ואם רבה החדש מתר אפלו לפני חנכה, ומן בחזון איש פרוש הטעם משום שקשמיגדי חנכה כבר הסח דעתם של האנשים משיעית ואין לחוש שיתירו הנלקטים בשביעית, ואכתי צריך הסבר למה דוקא מחנכה, ויש להסביר על פי הירושלמי מעשר שני פרק ה' הלכה ג' אי כשתכלה לעשר את כל הפרות יכול אפלו בחנכה, ובככורים פרק א' משנה ו' מן החג ועד החנכה מביא ואינו קורא והביא הר"ש שם ספרי אשר תביא מארצך כל זמן שמצויים בארצך, פרוש הר"ש ועד חנכה מצויים ואינם כלים לחיה מן השדה, וכן פרוש רש"י בפסחים ל"ו ב', ואף על גב דיש זמני בעור בשביעית מאחרים יותר, מכל מקום רב הפרות קלין במחקר עד חנכה ונגם יש לומר משום שאז מתחילין זמן הגשמים כמו שכתב הראב"ד ולכן אז דרך להכניס כל הפרות לבית, וזהו נקרא שכלין מן השדות אף על גב שיש עוד במחקר ואז מעשרין אותן ומכניסין אותן לבית, ולכן גם כאן עד אז אנשים עוד יודעים שיש פרות שביעית בשדה אבל משהכניסום הביתה כבר הסח דעתם של האנשים משיעית ואין ידוע כל כך מתי גדל לכן לא גזרו יותר על ספיחי ירקות שיצאו למוצאי שביעית. וראיתי בחדושי רבנו דוד בפסחים נ"א ב' שכתב ואף על פי שזמן העמר אינו אחר הבעור לחמשת המינין, זהו בזמן שהשנים כתקונן שאדם זורע בזמן הזרע, אבל בשביעית שאין זורעין בה בזמן הזרע הספיחין מזמן הקציר הן יוצאין מן הזרע הנופל בשעת הקציר של שנה ששית, זה בעור שלהן הוא מראש השנה או מחנכה ואילך לכל היותר כו', ומשמע דמפרש בזמן החנכה הוא זמן שכלה לחיה מן השדה כדפרשו רש"י והר"ש כנ"ל, ואף על גב דבשאר דברים צדין לא הגיע זמן הבעור אבל בספיחין הגיע בחנכה זמן הבעור וכפי שהסביר, שאם פנתו לזמני הבעור דפסחים נ"ג א' למה נקט מחנכה ואילך לכל היותר הרי יש זמנים מאחרים יותר, ועוד שם לא מירי בספיחים, לכן נראה דכתבו לדינא דדין וכו"ל:

(מו) אחר שביעית. (עג) ואם זרען גוי אפלו בשביעית יש אומרים דיורד מהן אסור ספיחין⁽¹²³⁾ אם זרעו כלה: (מו) הגדולין מתרין. (עד) ויש אומרים דגם אין בהן קדשת שביעית: ז (מח) בצלים שיצאו כו'. (עה) דמדינא מתרין וכנ"ל הדולכין אחר לקיטה רק שחז"ל אסרו שמה ילקט בשביעית⁽¹²⁴⁾, וכאן שכבר עשו כיוצא בהן לא גזרו⁽¹²⁵⁾, ומירי לפני חנכה דבחנכה בלאו הכי מתר כנ"ל הלכה ו', (עו) ודוקא כשנלקט אחר ראש השנה⁽¹²⁶⁾ אבל כשנלקט בשביעית אסור לעולם⁽¹²⁷⁾. (עז) ודעת הר"ש והראב"ד שלא התירו ספיחין שנלקטו קדם שעשו כיוצא בו אף לכשיעשו כיוצא בו, אלא דבנלקטו אחר שעשו כיוצא בו מתרין משום דתלינן שרבה ההתר (עח) אבל קימא לן כדעת רבנו: (מט) שיצאו משיעית כו'. (עט) הינו שיצאו במחקר⁽¹²⁸⁾, ודין זה דוקא בירק אבל בתבואה וקטניות אם הביאו שלישי אחר ראש השנה מתרין מיד וכנ"ל סעיף קטן ל"ט, (פ) ואף על גב דמתר לקח ירק במוצאי שביעית מיד כמו שכתב רבנו בסוף ההלכה, הינו דוקא כשאפשר לתלות בשל חוץ לארץ וכאן מירי בידועות שהן של שביעית הנכנס לשמינית: (נ) אם עשו כיוצא בהן מתרין. (פב) ואין צריך שיהא רב מהחדשים, (פג) וכן מתר אז לקח ירק מעם הארץ ומכל אדם דתלינן שנלקט אחר ראש השנה [ואפלו הגיע כבר זמן הבעור של ירק זה מתר דתלינן שהוא מן החדש וצ"ע], (פד) אבל שדה זרועה מתר לקח מעם הארץ מיד והגדולין מתרין⁽¹²⁹⁾: (נא) וכן שאר הפרות. (פד) הינו נמי פרות של ירק שידוע שנכנסו משיעית לשמינית וכנ"ל, אבל בפרות האילן ותבואה וקטניות שהביאו שלישי אחר ראש השנה מתר ללקחן מיד דבזה לא גזרו וכנ"ל [חוץ מאתרוג דלדעת התוספות דינו כירק כיון שמתקנים משנה לשנה, ויתבאר בהלכה י"ב

בעזר השם יתברך]: (נב) עשה הבכיר. (פה) במקום שמהר לכפר ולגדל במוצאי שביעית משאר מקומות התר גם אם הוא לוקט מהאפיל שמתאחר והוא עוד משל שביעית אף על פי שלא עשה כיוצא בו, (פי) דכיון שכבר מצוי מין זה ואין הדבר נכר שמשממשין בפרות שביעית לא גזרו, ועוד דאין דרך להטמין משנה שעברה על זמן שיש כבר החדש:

ציון ההלכה

(עג) ר"ש סירילאו דף ק"ב ב' [פרק ו' הלכה ג']: (עד) אור שמח, וכן נראה בפרוש הר"י בן מלכי צדק תרומות פרק ט' משנה ד': (עה) חזון איש סימן ט' סעיף קטן י"ג: (עו) שם: (עז) שם סעיף קטן ט"ו ועין בהשגות הראב"ד החדשות שנדפסו מכתב יד דעתו דמירי באין ידוע אם הוא משל שביעית או מערב שביעית נשאר בקרקע אין מתרין עד שיצאו מן החדשות גסות כמותן עד כאן לשונו: (עח) בן פסק שם בסעיף קטן י"ז: (עט) שם סעיף קטן י"ד: (פ) שם סעיף קטן ט"ו: (פא) שם סעיף קטן ט"ו וגם לדעת הר"ש. ומה שכתב הר"ש אי נמי מפני שרבה התר בחנכה היניקה רבקה וכדמוכח ממה שכתב אחר כך גבי התר האפיל: (פב) שם סעיף קטן י"ד י"ז: (פג) חזון איש דמאי סימן ד' סעיף קטן ט"ו: (פד) חזון איש שביעית סימן ט' סעיף קטן ט"ז ודלא ככסף משנה⁽¹³⁰⁾: (פה) ר"ש ורבנו בפרוש המשניות: (פי) חזון איש שם סעיף קטן י"ג י"ז:

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(נג) התר האפיל (נד) * ומתה לקח ירק במוצאי שביעית (נה) מיד: ח * מאימתי מתה

באור ההלכה

* ומתה לקח ירק במוצאי שביעית מיד. בירושלמי סוף פרק ו' דשביעית בראשונה היה ירק אסור בספרי ארץ ישראל התקינו שיהא הירק מתה בספרי ארץ ישראל, אף על פי כן היה אסור להביא ירק מחוצה לארץ לארץ, התקינו (רצה לומר רבי התקין כמבאר בהדיא לקמן בירושלמי משהתיר רבי להביא ירק כו') שיהא מתה להביא ירק מחוצה לארץ לארץ, אף על פי כן היה אסור לקח ירק במוצאי שביעית מיד, רבי התיר לקח ירק במוצאי שביעית מיד, משמע שהטעם שהתיר משום שהתיר להביא ירק מחוץ לארץ והתחילו להביא הרבה ראה להתיר לקח מיד דשיכח של חוץ לארץ, וכן פרשו הר"ש והרא"ש והר"י בן מלכי צדק, אמנם בירושלמי פאה פרק ז' הלכה ג' ובבא בתרא פרק ט' הלכה ה' איתא שרבי היה אצל רבי פרידא איתון קומה תרי פגלין (צנוגות) מבין ריש שתא לצומא רבא והוי אפוקי שמשטא, אמר להו ולית אסור ולית ספיחין אנון, אמרו ליה באפוקי ריש שתא אינדרעין, באותה שעה

דרך אמונה

(נג) התר האפיל. (ס) התר הקרוב התר הרחוק התר מקום אחד התרו כל המקומות, אבל אם התרו לחין לא התרו יבשים וכל שכן אם התר מין אחד לא התרו שאר המינין, ואין מתירין אלא על פי חכם, וכלן למוצאי שביעית חייבין במעשרות: (נד) ומתה לקח ירק במוצאי שביעית מיד¹³². (סס) הטעם משום שרבי התיר להביא ירק מחוץ לארץ לשבתחלה היו אוסרין גזרה שמה יביאו אתו גוש מעפר חוץ לארץ משמטא] ותלינן שהוא משל חוץ לארץ¹³³ אבל בידוע שהן משל ארץ ישראל אסורין, ומכל מקום בשביעית עצמה אסור אף שיש לתלות שהוא מחוץ לארץ כיון שיש חשודים שמוכרין פרות שביעית: (נה) מיד. (ס) ובמקום שידוע שאין מביאין מחוץ לארץ

התיר רבי לקח ירק במוצאי שביעית מיד, ומבאר דטעם ההתר משום דבירק שיכח מיד מן החדש, והרע"ב הביא שני הטעמים עין שם, והגר"א בשנות אליהו כתב דגם פנות הירושלמי בשביעית אינו משום שהתיר להביא ירק מחוץ לארץ אלא כדמפרש בפאה משום דבב' וג' ימים עושים פיוצא בו, וצריך לומר דהא דמיתי מעקרא שרבי התיר להביא מחוץ לארץ אינו אלא אגב דמיתי כל ההתרים אבל לא בשביל שביעית מיתי לה, אף יש לעיין מנא ליה להירושלמי להלן שם ובשקלים פרק א' הלכה ב' ובסנהדרין פרק א' הלכה ב' ובגדרים פרק ו' הלכה ח' ובשביעית פרק ז' הלכה א' דרבי התיר להביא ירק מחוץ לארץ לארץ, הרי בבריתא זו לא נזכר רבי רק לענין לקח ירק במוצאי שביעית מיד וברישא נזכר רבותינו וכן בתוספתא פרק ד' דשביעית הלכה י', ורבותינו אין מכרח שהו רבי (עין תוספות עבודה זרה ל"ו א' ד"ה אשר וישם ל"ז א'), ובשלמא אם מטעם זה התיר לקח ירק אתי שפיר דכל התקנה נקרא על שמו (וגם זה צריך באור למה ברישא קרי ליה רבותינו ובסיפא רבי, ואולי משום דברישא הוא ובית דינו תקנו אבל בסיפא הוא בעצמו התיר כדמשמע בירושלמי דמאי פרק ב' הלכה א'), אם לא שנאמר שקבלה היתה בידם שגם תקנה ראשונה תקן רבי, ולכאורה יש מקום לומר דאצטרף שני הטעמים להתיר, דאי משום שמיאיים מחוצה לארץ אכתי צריך שירבו פרות חוץ לארץ על פרות הארץ כמו בשביעית עצמה כמו שאמרו בתוספתא דמאי פרק ז' הלכה י', וכאן על כרחך לא רבו דאז גם בשביעית עצמה היה מתה (אמנם לדעת רבנו¹³⁴ דאולינן לענין ספיחין בתר לקיטה כתב מן¹³⁵ דכיון דרק גזרה דרבנן היתה, במוצאי שביעית מיד פשיש פיוצא בו כבר לא גזרו, אתי שפיר גם כאן דמדי שיש של חוץ לארץ לא גזרו על הנלקטין אחר ראש השנה כמו שכתבנו בדרך אמונה, אבל הר"ש לא סבירא ליה כן וסבירא ליה דהגמרא גידולן בשביעית לא אולינן בתר לקיטה¹³⁶, גם דעתו דגם פיוצא למוצאי שביעית ונלקטין אז אין להתיר אם לא רבה ההתר כמו שכתב בחזון איש סימן ט' סעיף קטן ט"ו), ולכן הצרך לטעמא דרבי פרידא דמיד במוצאי שביעית כבר יש חדשים ובצורף של חוצה לארץ כבר רבו, ואי מדרבי פרידא הנה ליה להמתין על כל פנים ב' וג' ימים שהרי בראש השנה אי אפשר לזרע ורק במוצאי ראש השנה וכדאמר רבי פרידא באפוקי ריש שתא אינדרעון וצריך אינה ימים שיגדל (וכמו שהעיר בתוספות אנשי שם), אבל מתוך שמצוי גם של חוץ לארץ הקלו בזה לאלתר גם יתכן שגוי נרע בראש השנה בשדה ישראל או שנפל מעצמו ונקלט). והנה הר"ש כתב בפרק ו' משנה ד' שהיו מביאין מחוצה לארץ והיה רבה על של ארץ ישראל, ועל כרחך אין פגותו שהיה רבה ממש דאם כן מאי אריא במוצאי שביעית בשביעית נמי, ועוד דהא משמע דרבי לא התיר אלא ירק ולא תבואה וקטניות¹³⁷ ואמאי הרי התירו להביא מחוץ לארץ גם תבואה וקטניות כדאיתא בתוספתא פרק ד' דשביעית הלכה י' וברבו של חוץ לארץ מתה תמיד כנ"ל מתוספתא דמאי, ועל כרחך דלא רבו ממש רק בצורף שגם בארץ ישראל גדל מהר כעבדא דרבי פרידא הנה ליה רבו וכנ"ל: * מאימתי מתה אדם לקח ירוח כו'. עין מה שכתבנו בדרך אמונה בשם מן, אף יש לעיין לפי זה למה לא כלל רבנו דין לוח בריש הלכה ז' ויקח ב' צלילים ולוח שניצאו משביעית וכו' (ודעת רבנו שגם לוח הוא מין בצלילים¹³⁸ כמו שכתב בפרק ה' משנה ב'), גם קשה הלשון שכתב כאן משיירבה החדש ובהלכה ז' כתב אם עשו פיוצא בהן מתרין עשה הבכיר התר האפיל משמע דאין צריך משיירבה, ומן כתב דגם כאן הפגות כן ולכאורה הוא דחוק. והגר"א בשנות אליהו כתב דלוח שאני דדרכו להתקנם הרבה זמן בארץ ולכן אין להתיר אלא אם כן רבה החדש דגורנין שמה יטמין משביעית למוצאי שביעית ואם גם דעת רבנו כן אתי שפיר הכל ולא ידעתי למה לא הביא מן דעת הגר"א, וכל זה ביצא למוצאי שביעית דאולינן מדינא אחר לקיטה ורק מגזרה אסור¹³⁹ ולכן בבצלים התירו מיד שעשו פיוצא בהן ובלוח עד שירבה החדש, אבל אם עקרו בשביעית וחזרו ונטעו בשמינית אז כבר נאסר עקרו ואי

ציון ההלכה

(פו) תוספתא שביעית פרק ד' הלכה ח': (פז) ר"ש, ודעת החזון איש שם סעיף קטן ט"ז דגם רבנו סבירא ליה טעם זה וכדעת הפספ' משנה ורדב"ז: (פח) חזון איש שם סעיף קטן ט"ז מצדד בן נפשט מה שנסתפק בסעיף קטן י"ד: (פ) בן נראה בחזון איש שם סעיף קטן י"ז:

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק נד]

וּמְתָר לְקַח יָרֵק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד¹³² וְכוּ', וְתִלְיָנָן שֶׁהוּא מִשָּׁל חוּץ לְאַרְצָא¹³³.

132 ירק המבואר כאן, כתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שהוא עלי ירק, שגדלים במהרה [ואם יזרעו בראש השנה ע"י נכרי או ע"י שהרוח תעיף זרע, יספיקו לגדול עד צום גדליה, כמבואר בבה"ל (ד"ה ומותר)], אבל פירות האדמה [המכונים בזמננו 'ירק'] מבואר ברמב"ם כאן [ובדר"א (ס"ק נא)] שדינם כבצל, שהרי אינם צומחים במהרה. וכן כתב הגר"צ אבא שאול (אור לציון פרק ה תשובה ח), וביאר, שבעלי ירק הדרך היא שהם מוסיפים עלים בכל יום והתוספת ניכרת בכל הירק, ולכן הקילו בהם שגידולי ההיתר מעלים את האיסור ומותרים מיד, מה שאין כן בירקות שהן פרי האדמה כגון מלפפון בצל וכרוב, שאין טבעם לגדול כל כך כל יום, אין להתירם עד שיגדלו כיוצא בהן.

133 ולקנות ירקות מיד לאחר ראש השנה על סמך ירקות שבאו מהערבה הדרומית, שדינה כחול"ל לענין שביעית, צידד הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שביעית סי' קיג) בתחילה להקל, אך למעשה לא היקל [ומשום שאמר לו רבינו שאין ידועה הוראה מהחזו"א להקל בזה].

ולקנות ירקות מיד לאחר ראש השנה ולתלות שהם מיבול נכרי, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאי אפשר להקל בזה, מפני שיש ביבול נכרי קדושת שביעית, ויתכן שלא התירו לתלות בזה.

[בה"ל ד"ה ומותר]

אֲמַנָם לְדַעַת רַבְנֵינוּ¹³⁴ דְּאֲזִלְיָנָן לְעִנְיָן סְפִיחִין בְּתַר לְקִיטָה בְּתַב מְרָן¹³⁵ וְכוּ', לֹא אֲזִלְיָנָן בְּתַר לְקִיטָה¹³⁶ וְכוּ', אֲלֵא יָרֵק וְלֹא תִבְוָאָה וְקִטְנִיּוֹת¹³⁷.

134 להלן הט"ו.

135 סי' ט ס"ק ג, הובא בדר"א לעיל (ס"ק מח).

136 בביאור דעת הר"ש, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' קצא ד"ה היצא) שסבר שהגדרת לקיטה שיש לילך אחריה בשביעית, נאמרה על גמר הפרי, שהוא הזמן הקובע למעשרות ולשביעית, ושלא כדעת הרמב"ם שסבר שהגדרה זו נאמרה על הלקיטה עצמה.

137 ולמעשה, לקנות תבואה וקטניות בתחילת השנה השמינית, כתב רבינו (שיח השמיטה פי"ד הע' מא) שאין להתיר, שאף שבדר"א (ס"ק נד) סתם שההיתר הוא משום שתולים שהובאו מחו"ל, וטעם זה שייך אף בתבואה וקטניות, מ"מ העיקר כמבואר בבה"ל (ד"ה ומותר) שההיתר הוא דוקא בירק משום שהוא שגדל מהר, ולא בתבואה וקטניות.

[בה"ל ד"ה מאימית]

לִפְיָ הוּא מִין בְּצָלִים¹³⁸ וְכוּ', וְרֵק מְגֻזָּה אֶרְסוּ¹³⁹.

138 ראה דר"א לעיל (פ"א ס"ק קכ וציה"ל שם) ולקמן (פ"ז ס"ק עו) שיש החולקים על הרמב"ם בזה.

139 כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק מח).

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק קמב]

וְרָדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים בְּשִׁבְעֵית וְצִמְחוּ⁽³²⁴⁾ שְׁכַן דֶּרֶךְ הַבְּצָלִים⁽³²⁵⁾ וְכִי, בַּבְּצָלִים מְחַבְּרִין שֵׁל שְׁשִׁית⁽³²⁶⁾.

324 לנהוג דיני שביעית בירקות שהם גידולי מים, ראה ציה"ל לעיל (פ"א ס"ק קי) ובביאורים שם.

325 ומה שמבואר לדעת הרמב"ם שאם השחירו יש להם דין מחובר לקרקע לענין קדושת שביעית ואיסור ספיחין, כתב רבינו (גליונות כ"י) שכל זה דוקא כשהיו מונחים על גבי קרקע, אבל אם היו מונחים על הגג או בקופה, מבואר בירושלמי (מעשרות פ"ה ה"א) שאע"פ שהשרישו שם אינו כמחברים לענין שביעית, ומה שנוסף אינו קדוש בקדושת שביעית ואין בו איסור ספיחין, וצ"ל לדר"א (הל' מעשר פ"א ה"א) ששם נתבאר פרטי הדינים בזה.

ומבואר בדר"א שם (ס"ק עו), שהטעם שאינם נחשבים כמחברים לקרקע כשהשרישו בגג, משום שאע"פ שזריעה בגג נחשבת זריעה מהתורה לענין שביעית כמבואר בדר"א לעיל (פ"א ס"ק סא), מ"מ כיון שהשרישו מאליהם בלא עפר אינם זרועים יפה, ובסתמא אין נוח לבעלים בזריעה זו, ולכן אינם נחשבים כזרועים לענין שביעית.

וכל זה כשאינו על הגג עפר, אבל אם היו מונחים על קרקע הגג שיש בו עפר והשרישו, מבואר בציה"ל (הל' מעשר שם ס"ק קג) שדינם כזרועים.

וכן אם היו מונחים על גג שאין בו עפר ונפלה עליהם מפולת ואח"כ השרישו קצת, מבואר בדר"א (שם ס"ק עט) דניחא ליה בצמיחתו ונוהגת בהן שביעית. [וראה מה שכתב שם בדעת הגר"א בדין זה].

ואם היו מונחים בקופה, מבואר בציה"ל (שם ס"ק קג) שאע"פ שיש בקופה עפר מ"מ אינם נחשבים כזרועים אם השרישו מאליהם.

326 ובצלים שנעקרו ואינם מחברים לקרקע, ביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי סוף אות עט) שנראה שלדעת הר"ש והרא"ש שנחלקו על הרמב"ם, אין חלים דיני שביעית על מה שנתוסף בתלוש, אך למעשה יש להחמיר כדעת הרמב"ם, וכן כתב הגר"ב זילבר (הלכות שביעית סי' ד ס"ק כט).

זרועים ששהו בשביעית במחסן שהיתה בו לחות והתפתחו מאליהם ולא היתה דעת הבעלים לכך, דעת הגר"ב צ אבא שאול (אור לציון פרק א תשובה ג) שאף לדעת הרמב"ם אין נוהגת בתוספת זו קדושת שביעית ואיסור ספיחין, כיון שאין זה כדרך זריעה.

[דר"א ס"ק קמג]

כָּל זְמַן שֶׁהָעֵלִין שָׁלְהֵן יִרְקִין⁽³²⁷⁾.

327 ירוק המבואר כאן, ביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שהוא צהוב [כפי המצוי בבצלים שלנו שקליפתם צהובה].

[דר"א ס"ק קמה]

שְׁנוּטִין קָצֵת לְשִׁחְרוּת⁽³²⁸⁾ וְכִי, וְלִכֵּן הַגְּדוּלִין אֶסוּרִין⁽³²⁹⁾ וְכִי, הַשְּׂרָשִׁים מִשְׁתַּנִּין מִמְּמוֹת שְׁהִי⁽³³⁰⁾.

328 נוטה לשחרות המבואר כאן, ביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שהוא ירוק כהה [וראה דר"א לעיל (ס"ק קמג)].

329 והטומן את הלפת ואת הצנון באדמה והשחירו והשרישו העלים בשביעית, כתב החזו"א (סי' יב ס"ק ג ד"ה במש"כ) שאין מתחשבים בהשרשה, מפני שכוונתו לא היתה אלא להטמנה, והביאו בדר"א לעיל (פ"א ס"ק קיח) ובהל' מעשר (פ"א ס"ק עט). ובמקום אחר (מעשרות סי' ו ס"ק טז) כתב החזו"א עוד, שכיון שהיה בדעתו בפירוש ליטלם לאחר זמן קצר, לא ניחא ליה בצמיחתו. ופרטי הדינים בזה, מבוארים בדר"א (הל' כלאים פ"ב ה"א).

330 בביאור סברא זו הוסיף התוס' רי"ד (נדרים נח, א), שאין אומרים קמא בטל אלא כשהיתר נשאר כפי שהיה והאיסור מתערב בו מעט מעט [אך כאן שהשרשים גדלים וההיתר משתנה, אין אומרים סברא זו].

[בה"ל ד"ה הבצלים]

רְצָה לומר אִם נָכַר מִן הַגְּדוּלִין⁽³³¹⁾ וְכִי, או שִׁנְקוּ קָצֵת מֵהָאָרֶץ⁽³³²⁾.

331 ראה ציה"ל (ס"ק רמט) שתמה על דברי המאירי היאך יהיה הדבר ניכר, וצ"ל למה שכתב בה"ל כאן, וכוונתו שבאופן זה יש תוספת רק בעלים ולא בעיקר, וכמו שכתב לעיל.

332 ולענין איסור זריעה בהנחת בצל על הארץ כשאין על גביו אדמה, דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי אות עט) שתלוי הדבר במחלוקת האחרונים האם המניח זרע על העפר ואינו מכסהו נחשב כזורע, שהאגלי טל (זורע ס"ק ז) הביא שמהר"ם נעט הצריך שיהא מכוסה בעפר כדי להיחשב זריעה, ונחלק עליו. ובציה"ל לעיל (פ"א ס"ק יח) כתב שהחזו"א חשב לאיסור לזרוק גרעין פרי למקום שיכול להשתרש שם ולהצמיח, וראה מה שכתבנו שם, ובשיעורי שבט הלוי (פ"א אות ז).

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

צא

ב (קמב) * הבצלים שיירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו (קמג) כל זמן שהעלין שלהן ירקין (קמד) הרי אלו מתרין. (קמה) ואם השחירו הרי הן בנמועין בארץ ואותן העלין

דרך אמונה

באור ההלכה

ב (קמב) הבצלים. (כמ) לפי דברי רבנו מירי כאן בבצלים של ששית שעקרו וירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו⁽³²⁴⁾ שכן דרך הבצלים⁽³²⁵⁾, (כמ) ויש מפרשים דמירי בבצלים מחברין של ששית⁽³²⁶⁾ שנכנסו מששית לשביעית וירדו עליהן גשמים וצמחו: (קמג) כל זמן שהעלין ששהו ירקין⁽³²⁷⁾. (כמ) הקלפה העליונה של הבצל שהיא אדמה קצת כשהן נגמרין קורא עלין, ודרך אותן עלין שיוצאין מן הקרקע להאדם כשהן נגמרין וזה קורא שחרות, (כמ) ואם הוריקו והכסיפו פניהם נראין שנכמשין: (קמד) הרי אלו מתרין. (כמ) שפינו שהן ירקין לא מחמת יניקת הקרקע נתגדלו אלא מחמת הבצל עצמו ואין זה נקרא גדולי שביעית, (כמ) ויש אומרים שאם הם חזקים כל כך שיכולין להתלש כשאוהו בעלין שלהן אסורין ודאי צמחו מארעא ואם לאו מתרין: (קמה) ואם השחירו. (כמ) דהינו שנוטין קצת לשחרות⁽³²⁸⁾ כנ"ל זה מוכיח שגדולין יפה ומקרקע שביעית נתגדלו ולכן הגדולין אסורין⁽³²⁹⁾ שהן גדולי שביעית, (כמ) ולא אמרינן בזה קמא קמא בטל כיון שכשהגדולין גדלים כל השרשים משתנין מכמות שהיו⁽³³⁰⁾ שנתעבו יותר ונארכו יותר, (כמ) ועוד שבודבר שגדל בלי הפסק לא שיה קמא קמא בטל:

* הבצלים שיירדו עליהם גשמים כו'. בשביעית פרק ו' משנה ג' בצלים שיירדו עליהן גשמים וצמחו אם היו העלין שלהן שחורין אסורין הוריקו הרי אלו מתרין רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם יכולין להתלש בעלין שלהן אסורין וכנגד כן מוצאי שביעית מתרין. והנה רבנו מפרש דמירי בבצלים תלושין ונתנום על גבי העפר ועל ידי הלחות של הגשמים התחילו לצמח ולא נודע אם מאירא בעלמא גדלו ואז אין בהן קדשת שביעית ולא ספיחין וכעין שכתבו התוספות בשבת ג' ב' ד"ה הטומן, דשומין ובצלים שדרךן שמוסיפין עליון לשמנחין בחלון פטורים ממעשרות דמאירא בעלמא קגדלו או שינקו קצת מהארץ⁽³³¹⁾, ועל זה קאמר סימן שאם נשארו ירקין זה סימן שאין יונקין מהארץ אלא נכמשין ותולין שהוסיפו מאירא ואם השחירו סימן שנתחברו קצת באדמה ויונקין ממנה ואז אסורין, ואף על פי שרבו החר מכל מקום כיון שיש כאן קצת תוספת משל שביעית אסורין שהשביעית אוסרת כל שהוא במינה כמו שכתב רבנו לקמן סוף פרק ז', מכל מקום העקר מתר שכשמוסיפין בתלוש אין מוסיף העקר רק העלין כמו שאנו רואין בבצלים המנחין בחלון, ובהו מושב קשית מרן בשביעית סימן ח' סעיף קטן י"ד (הבאנו בדרך אמונה), ולפי זה רבי חנינא בן אנטיגנוס פליג דלא יתכן במנחין על גבי קרקע שאין יכולין להתלש בעלין שלהן אלא דסביא ליה דבטי שישתרו יפה באדמה עד שאין יכולין להתלש בעלין שלהן ואז אסורין, אבל בהשחירו בעלמא עדין גדלין מאירא, והא דקאמר בסיפא וכנגדן למוצאי שביעית מתרין על כרחך רק רבי חנינא בן אנטיגנוס קאמר לה שאם השרישו כל כך עד שאין יכולין להתלש בעלין שלהן תלינן דרבו גדוליו על עקרו ומתרון, דאי קאי אתנא קמא דהשחירו אי אפשר להיות מתרין במוצאי שביעית דכמשהו שהשחירו פשיטא ולא רבו גדוליו על עקרו, ועוד דנכר גדוליו מעקרו ואיך אפשר להחירו, ולכן רבנו שכתב בפרוש המשניות שאין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס השמיט גם הסיפא דכנגדן למוצאי שביעית דזה אינו ההלכה לרבנן, וסוגיא דנדרים נ"ח דמיתי מנה ראיה דגדולין מבטלין את העקר מרבי חנינא בן אנטיגנוס מיתי ראיה דכהא לא פליגי רבנן ארבי חנינא בן אנטיגנוס דאם רבו גדוליו על עקרו מתר, אבל ה"ש שמפרש דבבצלים מחברים שיצאו מששית לשביעית מירי והספק אם הוסיפו גדולין בשביעית או לא הוסיפו, ואף דאזלינן אחר לקיטה מכל מקום אם לא הוסיפו כלום ונגמרו לגמרי מתרין (גם יש לומר דמירי בעקרו וחזר ונטען וכמו שכתב הר"ש בפרק ה' משנה ג'), ולזה קאמר שאם השחירו ודאי הוסיפו גדולין ואסורין ואם לא השחירו לא הוסיפו כלום ומתרון, ולפי זה יש לומר דרבי חנינא בן אנטיגנוס לא פליג אתנא קמא אלא נותן סימן אחר אם יכולין להתלש בעלין שלהן כו', והא דתנן כנגדן למוצאי שביעית מתרין מצי קאי גם אתנא קמא וכו' שכתב בשטה מקבצת בנדרים שם מטעם שכתב הר"ש בסמוך שיש שם גדולי ששית ושמינית ומצטרפין אפלו בדרך מועט לבטל את של שביעית ותלינן דנתרבו על של שביעית, ובהו בודאי אי אפשר שנתרבו העלין ולא העקר כיון שנטוע באדמה בודאי שניהו נתרבו וכמו שכתב הר"ן ועוד ראשונים בנדרים נ"ט ב', ולהכי מיתי מנה ראיה בנדרים דגדולין מבטלין את העקר ויש לומר שפיר דקמא לן גם סימן דרבי חנינא בן אנטיגנוס ושניהו אמת כן נראה לענינת דעתי, ובהו מושב הרבה דברים שנתקשו בהן האחרונים ז"ל, ומצאתי במארי בנדרים שכתב כבר בארנו בבצלים של ששית שיירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו שאם עלין שלהם שחורים אסורים ומכל מקום דוקא בגדולין אבל העקר מתר, רצה לומר אם נכר מן הגדולין⁽³³²⁾, ואם אינו נכר נפקא מנה לתערכתו שאין אוסר אלא לפי חשבון האסור עד כאן לשוננו:

ציון ההלכה

(כמ) ר"י קורקוס ומשנה ראשונה: (כמ) ר"ש ורא"ש וכן הסכים ר"ש סיריליאז ועין ר"י קורקוס: (כמ) שטה מקבצת בנדרים נ"ח א' בשם הרי"ן: (כמ) רש"י בנדרים נ"ח א': (כמ) ר"ן בנדרים נ"ח א' וכן כתב רבנו בפרוש המשניות, ועין בפרוש ר"י בן מלכי צדק שדעתו דדוקא בשדכנון, ועין תוספות בנדרים נ"ח א' שכתבו שאם השחירו ביריע שגדלו רבן בשביעית ואם ינקין לא גדלו רבן ומתרון וכן כתב המאירי שם וצ"ע: (כמ) ר"ש סיריליאז דף ק"ג א' [פרק ו' הלכה ג'] שפוסק פרבי חנינא בן אנטיגנוס: (כמ) ר"ן שם: (כמ) תוספות ר"י בנדרים שם עין שם: (כמ) תוספות כבא קמא ב' ד"ה אומר וכן כתב בשטה מקבצת בנדרים נ"ח ב' בשם הרי"ן:

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(קמו) אסורין משום ספיחין. ויבין כהן ויבין כהן (קמו) הבצלים עצמן בהתרתן (קמה) עומדין: **כא** (קמט) בצל (קנ) שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית (קנא) * ורבו גדוליו על עקרו

באור ההלכה

* ורבו גדוליו על עקרו. בנדרים נ"ז ב' בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גדוליו על עקרו מבעיא ליה אי גדוליה התר מעלין את האסור, וכתב בתוספות ר"ד דאין צריך כאן ששים אלא סגי ברוב בעלמא והביא ראיה לזה וכן כתב בחזון איש (הכאנו בדרך אמונה) והסביר טעם לזה, אמנם הר"ן כתב ורבו גדוליו על עקרו לאו רביה בלחוד קאמר אלא רביה שפויצא בהן במידי דבתי מעלמא ה"ה בה כדי לבטל את האסור, ולאכארה נראה דדעתו כדעת הר"ן אברהם מן ההר והשיטה מקובצת בשם שיטה וכשם הר"מ דהכונה בששים ובתרומה בק"א, אבל קשה דלקמן נ"ח ב' גבי ישראל חשוד על השביעית למוצאי שביעית מתר כתב הר"ן למוצאי שביעית מתר לאכל אותן עליו שגדלו בשמינית ונדאי גדוליהן רבין על עקר האסור המערב בהן, ואחרים פירשו בדקים לן דהכי הוא ואין צורך, ואם נימא דכעי ששים פעמים איך יתכן דמידי במוצאי שביעית סתמא נתרבו עד כדי ס' פעמים ועל כרחוק דסגי במשהו רב, וכן בהא דבצלים שידרו עליהן גשמים וצמחו למוצאי שביעית מתרין כתב הר"ן משום עליהן הללו ודאי רבו גדוליו על עקר הבצל, ולא יתכן כלל שרבו בששים, וכן בהא דבצל של תרומה שנטעו ורבו גדוליו על עקרו לא משמע כלל דמידי שרבו בק"א דהוה ליה להר"ן לפרש זה, וחשבתי אולי דעת הר"ן כדעת הרמב"ם דמשמע מדבריו בפרק ט"ו ממאכלות אסורות הלכה ד' דכעי כפול דהני דוקא חד בתרי וגם כאן הפונה שנתרבה כפול, שוב ראיתי בחזון איש שביעית סימן ח' סעיף קטן ט' שדעתו דהר"ן מצריך באמת ששים, אך דעתו דלמסקנא חזו בו הר"ן מזה וכדמוכח מהא דבצלים שצמחו ומהא דחסיות, וראת הר"ן מדקאמר אף אני לא אמרתי אלא לבעור אבל לאכילה בנותן טעם ומפרישין לה לענין גדולין אלמא דצריך בנותן טעם, וצריך לומר אף על גב דבגדולין לא שך נותן טעם מפל מקום כיון דרבנן גזרו דגם מין במינו בששים אטו אינו מינו זה נקרא בנותן טעם, אבל לכאורה מלשון הר"ן נראה דאינו מפרש בגדולין אלא הרישא דהשביעית אוסרת כל שהוא במינה דזה מתפרש בין על תערובות בין על גדולין, אבל סיפא בשלא במינה בנותן טעם אין מתפרש אלא על תערובות דעל גדולין לא שך שלא במינה, וכן הא דמסיים רבי שמעון אבל

דרך אמונה

(קמו) אסורין משום ספיחין. וידעת הסוברים דמידי שהיו מחברין בקרקע אין לאסר משום ספיחין לפי דעת הר"ש לעיל הלכה י"ב שאם נכנסו מששית אין בהן משום ספיחין אבל יש בהן קדשת שביעית: (קמו) הבצלים עצמן בהתרתן עומדין. (קמט) אין הכונה שמתר לאכלן, דהא בבצל עצמו גם כן יש תוספת ומערב בו אסור והתר, רק הנפקא מנה לענין תפיסת דמים שאין תופס דמיו אלא כנגד התוספת ולא כנגד העקר או לענין לאסר באינו מינו בנותן טעם שאין אוסר אלא בשעור התוספת ולא בשעור העקר, (קנ) ויש אומרים שאם רבו גדוליו על עקרו אף הבצל עצמו נאסר: (קמה) עומדין. (קמט) וכן בצלים של שביעית שנתלשו ועמדו בקרקע במוצאי שביעית וצמחו אם היו העלין ירקין אסורין ואם השחירו התוספת מתר והעקר אסור, ואם רבו הגדולין על העקר מהבטל גם העקר כדבסמוך הלכה כ"א: **כא** (קמט) בצל. (קמט) דוקא בצל שהוא דבר שאין זרעו פלה אבל דבר שזרעו פלה אפלו לא רבו גדוליו על עקרו מתר (קמט) דכיון דזרעו פלה כבר נסרח ובאש קדם שיצאו הגדולין ושב התר³³³ ואין שם דבר שיאסר הגדולין: (קנ) שעקרו בשביעית. שאם לא עקרו הרי הולכין אחר לקיטה וכלו מתר כשרבו כיוצא בהן או בהנכה³³⁴: (קנא) ורבו גדוליו על עקרו. (קמט) הא דסגי כאן ברוב בעלמא ואין צריך ששים כמו בכל האסורים גזרה אטו אינו מינו, משום שהעקר נוח להתבטל³³⁵ שהעקר מתחלף ומתחדש וחשיב כפרי חדש³³⁶, וזהו הפונה בסילתה על ידי קרקע דבגדולים חדשים אין אסור שביעית נוהגת³³⁷, (קמט) ודוקא רבו אבל במעוטו, הגדל באסור אסור ובהתר מתר כנ"ל הלכה כ', (קמט) וכן כל ספיחי שביעית שזרען בשמינית³³⁸ ורבו גדוליה התר על האסור מתרין:

ציון ההלכה

(קמט) חזון איש שביעית סימן ח' סעיף קטן י"ד וקמו שכתבו הר"ן והרא"ש והרשב"א בנדרים, ובמאירי כתב עקרו מתר אם נגר מן הגדולין, וצ"ע איך יוכל להיות נגר ועין מה שכתבנו באור ההלכה: (קמ) תשובות הרשב"א חלק א' סימן רפ"ז, ועין ברי"י קורקוס בשם רש"י שאפלו לא רבו גדולין הכל נאסר, וטעם רבנו פנאך משום דהתר לא בטל³³⁹ וכן הוא במאירי בנדרים נ"ח דאפלו רבו גדולין על עקרו עקרו מתר, ובאור שמח כתב דהיא דטרח וזרע ככונה גם רבנו מודה דבטל גם העקר: (קמט) משנה פרק ו' דשביעית, וכבר תמהו על רבנו למה השמיטה עין משנה ראשונה וקצן אורה נדרים נ"ח א', ובפרש המשיגות משמע שדעתו דזה ממלחה דרבי חנינא בן אנטיגנוס, וטעמו שאם יכולין לתלש בעלין שלהן ודאי רבו גדוליו על עקרו וכן כתב הר"ן בנדרים נ"ח א', וכיון דלא קימא לן כרבי חנינא בן אנטיגנוס לכן השמיטו, אבל בששה מקבצת נדרים נ"ח ובמאירי שם כתבו דכנגד קאי גם כן אמתא קמא וכן כתב מלאכת שלמה בשם הרב ר' יהוסף ומשנה ראשונה: (קמט) נדרים נ"ח ב' וכן כתב בתוספות ר"ד שם נ"ז ב', ועין במאירי שם שכתב ואף על פי שיש בומגנו בצלים שעקרו פלה, אותם שלקח לא היה זרעם כלה כפיין מה שהוא במקומות הללו בבצלים הקטנים: (קמט) ו' אברהם מן ההר שם נ"ט א': (קמט) חזון איש שביעית סימן ח' סעיף קטן ט' ט', ועין בתוספות ר"ד נדרים נ"ז ב' שכתב גם כן דכאן סגי ברוב בעלמא: (קמט) חזון איש שם סעיף קטן ד': (קמט) שם סימן ט' סעיף קטן ח':

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קמט]

כָּבֵד נֶסְרָח וּבָאֵשׁ קָדָם שְׂיִצְאוּ הַגִּידוּלִין וְשָׁב הֵתֵר⁽³³³⁾.

333) וגרעיני חיטה של שביעית שנזרעו בשמינית, ורוצים להשתמש בקמח מהחיטים לאפיית מצות, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאף שגרעיני החיטה זרעם כלה יש לקחת לכתחילה משל שישית.

ופירות וירקות שעבר עליהם עונת הביעור ונאסרו, ולאחר מכן נזרעו בקרקע, כתב רבינו (שם) שצ"ע אם נאסרו הפירות והירקות שגדלו מהם. וראה קהלות יעקב (שביעית סי' טו אות ב).

[דר"א ס"ק קנ]

וְכָלוּ מִתֵּר כְּשֶׁרְבוּ פִּיּוּצָא כְּהֵן אוֹ בְּחִנְקָה⁽³³⁴⁾.

334) ראה לעיל (הלכה ו-ז).

[דר"א ס"ק קנא]

שְׁהַעֲקֵר נוּחַ לְהַתְּבַטֵּל⁽³³⁵⁾ שְׁהַעֲקֵר מִתְּחִלָּה וּמִתְּחִלָּה וְחָשִׁב כְּפָרִי חֲדָשׁ⁽³³⁶⁾ וְכו', אִין אֶסוּר שְׁבִיעִית נוֹהֲגָת⁽³³⁷⁾ וְכו', סְפִיחֵי שְׁבִיעִית שְׁזָרְעוּן בְּשִׁמְיָנִית⁽³³⁸⁾.

335) וספק הגמ' (נדרים נז, ב) אם גידולים מבטלים את העיקר או לא, כתב במשנה ראשונה (תרומות פ"ט מ"ה) שהוא תלוי במה שיש להסתפק אם מועיל ביטול ברוב בדבר המחובר לקרקע, או אין בו ביטול ברוב, וראה חזו"א (ערלה סי' ג ס"ק ב ד"ה ומשנתנו) מה שכתב בנדון ביטול במחובר לקרקע.

ולענין עציץ שאינו נקוב העומד בבית ויצאו חלק מהעלים שלו מחוץ לעציץ ודינם כספיחין [מכיון שיונקים מהקרקע שמתחתם], וחזרו ונתערבו עם מה שבפנים, מבואר בציה"ל לעיל (פ"א ס"ק קח) שהורה החזו"א שבטלים הם ברוב היתר. וכתב רבינו (מכתבים, כת"י) בביאור דין זה, שמה שמצינו (ראה לעיל בסמוך) שבמחובר אין ביטול ברוב, הוא דוקא במחובר לקרקע ממש, אבל מה שנמצא בעציץ שאינו נקוב אינו נדון כמחובר, ולכן יש בו ביטול.

336) וטעם הדבר שצריך רוב היתר, אע"פ שהעיקר מתחדש ומתחלף, ביאר הקהלות יעקב (שביעית סי' טו אות ב) שלא יתכן להחשיבו כבריה חדשה אלא א"כ רובו משתנה ע"י הקרקע, ולפיכך צריך שיהיה רוב היתר, וכשיש רוב נחשב כולו כבריה

חדשה. והוסיף, שכיון שהביטול אינו כביטול של תערובת, אלא שרוב הגידולין החדשים הופכים את העיקר ומחשיבים אותו כמוותם עד שנעשה כבריה חדשה [כפי שכתב שם (אות א)], לכך אין שייך להחמיר בזה את הדין שדבר שיש לו מתירין אינו בטל ברוב, מפני שהאיסור כבר אינו קיים. וכן ביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי אות פא ד"ה ומלשון רבינו) שע"י רוב ההיתר נחשב הבצל כבצל של שמינית, ועל כן האיסור אינו קיים, ומשום כך מתבטל על אף שהאיסור ניכר, והעיר עוד (אות פ ד"ה ומ"ש רבינו) שכשהגידולין אסורים הם אוסרים את העיקר אפילו כשהם המיעוט, אך כשהגידולין מותרים, צריך שיהיו רוב כדי שיוכלו לבטל את האיסור של העיקר, מפני שמתירים בכך דבר איסור.

337) ואם גדלו הירקות באיסור בתוך עציץ נקוב במשתלה, ונטלם עם העציץ ואח"כ חזר והניחם על גבי קרקע באופן שאין בו איסור שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שצ"ע אם אף בזה שייך ההיתר, כי יש מקום לצדד שאופן זה חמור יותר, שכל מה שמצינו שהתירו חז"ל והחשיבו המשך הגידול כדבר חדש, הוא כשעשה מעשה בגופו שעקרו ושתלו במקום אחר, אבל בנדון זה שהוא מונח בעציץ שהיה בו, ורק העבירו העציץ ממקום למקום, אין הגידולים מעלים את העיקר. וצ"י למה שכתב בבה"ל (הל' תרומות פ"ח הט"ו סוף ד"ה זרע) שיש מקום להחמיר יותר במעביר זרעים בעפר ממקום למקום באופן שבזרעים ובעפר לא נעשה שינוי, אלא רק העביר את הכלי שהם נתונים בו ממקום למקום.

338) אבל אם גדלו אצל ישראל באיסור, ואחר שגדלו חלקם נטלם נכרי ושתלם בשדהו בשביעית, כתב רבינו (ידון משה ח"י עמ' קיב) שהירקות אסורים.

ואם גדלו אצל ישראל באיסור, ועקרום ואח"כ שתלום מחוץ לארץ ישראל בשביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאף באופן זה גידולי היתר מעלים את האיסור.

[ציה"ל ס"ק רג]

וְטַעַם רְבִינוּ כְּנִרְאָה מְשׁוּם דְּהֵתֵר לֹא בְּטַל⁽³³⁹⁾.

339) ע"י רמב"ן בבא בתרא ב, א, ור"ן נדרים נט, ב ד"ה עד, מה שכתבו בדין ביטול היתר באיסור.

צח

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(קפ) שְׁנָאֵמַר וְאָבְלוּ אֲבִיּוֹנֵי עַמּוּדָה. וַיֵּשׁ לוֹ לְהֵבִיא לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מַעֲטָה (קפא) בְּדֶרֶךְ שְׁמֵבִיאִין מִן הַהֶפְקֵר, (קפב) חֲמִשׁ בְּדֵי שְׁמֵן חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּדֵי יַיִן. (קפג) וְאִם הֵבִיא יָתֵר מִזֶּה (קפד) מִתֵּר: כִּה אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת (קפה) אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְד שְׁנָאֵמַר כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו'.

דרך אמונה

נתפרש: (קפד) מתר. ובענין משמר נחלקו רבותינו, (טז) דדעת רבנו תם ועוד ראשונים שאם שמר נאסרין הפרות באכילה (טז) וגם לתנם לבהמתו אסור⁴³², (טז) ואפשר שאם הפקיר אחר כך, מה שגדל בעת השמור אסור⁴³³ ומה שגדל בעת שהפקיר לא נאסר אלא מחמת התוספת האסור המערב בו, ואם הפקיר אחר כך ורבו הגדולין של ההתר חוזר להתרו⁴³⁴, (טז) ומשמר של גוי מתר גם לדעת רבנו תם, (טז) אבל דעת רבנו ורש"י ורמב"ן דמשמר אין נאסר באכילה (טז) ולמעשה אפשר לסמך על המקלין (טז) ומי שישכח להחמיר תבא עליו ברכה⁴³⁵, ובענין נעבד בארנו לעיל הלכה ט"ו: כה (קפה) אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְד. כדן כל מצוה התלויה בארץ⁴³⁶, ובסוריא ובמקומות שהחזיקו עולי מצרים ולא עולי בכל נוהג מדרבנן, אבל בעמון ומואב ומצרים ובכל לא גזרו כלל שביעית כמבאר בסמוך הלכה כ"ו כ"ז כ"ח, ודין עפר חוץ לארץ שבא בספינה לארץ ישראל נתבאר בפרק א' מתרומות הלכה כ"ג:

(קפ) שְׁנָאֵמַר וְאָבְלוּ אֲבִיּוֹנֵי עַמּוּדָה. (טז) וְדַרְשִׁינָן אֲבִיּוֹנֵי וגם עמך דאחד עניים ואחד עשירים אוכלין⁴²⁷: (קפא) בְּדֶרֶךְ שְׁמֵבִיאִין מִן הַהֶפְקֵר. (טז) מְבַאֵר מְדַבְּרֵי רַבְנֵי דְגַם אִם מִפְקִיר אֵין רְשָׁאֵי לְהֵבִיא הֶרְבֵּה לְבֵיתוֹ וְקָבְעוּ חֲכָמִים שְׁמֵתָר לְהֵבִיא ה' כְּדִי⁴²⁸ שְׁמֵן וְט"ו בְּדֵי יַיִן⁴²⁹, (טז) וּמִשְׁמַע דְּאֶפְלוּ מִבֵּיא מִשְׁדוֹת שֶׁל אַחֲרִים אֵין מִבֵּיא יוֹתֵר דְּחָשִׁיב כְּסוּחָה⁴³⁰ וְעֵין לְעִיל הִלְכָה א' דַּעַת שְׂאָר הֶרְאִשׁוֹנִים בְּנֵה. (טז) וּבִסְדֵר הַשְּׁבִיעִית כְּתַב הַחֲזוֹן אִישׁ שְׁלֵא יִלְקֵט הֶרְבֵּה בְּכַת אַחַת אֲלֵא לֹקֵט כְּשַׁעוֹר שְׂאֵדָם מְכִין בְּבֵיתוֹ לְתַשְׁמִישׁ בְּנֵי בֵיתוֹ לְזָמִים מוֹעֲטִים, וְאֵין נִפְקָא מִנָּה אִם בְּעַל הַבַּיִת מְלַקֵּט אוֹ אַחֲרִים מְלַקְטִין, (טז) וְאֶפְשָׁר שֶׁהָאֻצֵר פְּרוֹת עַל מִנַּת שְׁלֵא לְבַעַר הוּי כְּאֻצֵר לְסוּחָה: (קפב) חֲמִשׁ בְּדֵי שְׁמֵן ט"ו בְּדֵי יַיִן. רְצָה לֹמַר שֶׁמְלַקֵּט זֵיתִים וְעֵנְבִים וְעוֹשֶׂה מִהֵן שֵׁם יַיִן וְשְׁמֵן: (קפג) וְאִם הֵבִיא יָתֵר מִזֶּה מִתֵּר. (טז) וְאֵין צְרִיךְ לְהוֹצִיאֵם מִבֵּיתוֹ וּלְהַפְקִירָם, וּמִשְׁמַע דְּמְכַל מְקוּם יֵשׁ שַׁעוֹר לְדַבֵּר דְּלַפְעִמִּים אֲסִרִּין לִיה⁴³¹ וּמְצַרְכִּין לִיה לְהוֹצִיאֵם מִיָּדוֹ וְשַׁעוֹרוֹ לֵא

ציון ההלכה

(טז) וירושלמי שביעית פרק ט' הלכה ה' ובגמרא הג"ר אין שם: (טז) חזון איש שביעית סימן י"ב סעיף קטן ט': (טז) שם וכן מצדד בסיון י"ג סעיף קטן י"ז [ונשאר בצ"ע] וכן פסק בסדר השביעית כדבסמוך, ועין מה שכתבנו בזה בבאר ההלכה לקמן פרק ח' הלכה ה': (טז) בסיון כ"ו אות ו', ובספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד שמה⁴³⁷ כתב בשם מרן שמתר להקין להצטרכותו והצטרכותו בני ביהו למשך שבוע⁴³⁸ (גם שמעתי משמו שהתיר לעשות יין לב' שבועות, ויש לעין דקאן משמע דמתר לעשות ט"ו בדי יין ומשמע שהוא יותר מהצטרכות לשתי שבועות וצ"ע⁴³⁹), גם העידו בשם מרן שאשה שתמיד עושה מחסן שמורים לזמן שאין ירקות בשוק אסורה לעשות כן⁴⁴⁰ מפרות שביעית ולא מועיל שדורכה בכך תמיד שנגרעה כסחורה: (טז) חזון איש שם סימן י"ב סעיף קטן י"א: (טז) שם סעיף קטן ט': וכן כתב ר"י קורקוס בתרוץ ב': (טז) שם סעיף קטן ח', ושם כתב דגם דעת הר"ש כרבנו תם ולא מצאתי בר"ש בהדריא⁴⁴¹ (ועין לעיל אות ער"א), ועין בפסקי רי"ד סקה ל"ט ב' דדעתו דמשמר אסור רק למי ששמרו וצ"ע שם, ועין בפסקי רי"ד גטין ס"א א' ובתוספות רי"ד יומא פ"ג ב' ועבודה זרה מהדורה ג' ס"ג א', ובתוספות הרא"ש סקה ל"ט ב' וביבמות קכ"ב א' כתב רבנו תם וכן דעת הר"ן בסקה שם וכן נראה דעת רבותיו של רש"י שם וכן דעת הראב"ד בתורת כהנים בהר פ'רשה א' ובהשגותיו על הר"ן בסקה⁴⁴² וכן דעת תוספות בכבא מציעא נ"ח א' ובתוספות הרבנו פרץ שם ובכבא מציעא ק"ח א' וכן דעת ר"ש סיריליאו בדר קל"ב ב' [פרק ח' הלכה ה']. ואפשר שאם שמרו קדם עונת המעשרות שאין נאסר [אפלו אם נימא דאסור לשמר שאיעור לעונת המעשרות], ואולי שעורו כדלקמן פרק ה' הלכה ט"ו וצ"ע: (טז) חזון איש שביעית סימן כ"ו בסדר השביעית אות א': (טז) שם סימן י' סעיף קטן ה' וכן סתם בסיון י"ב סעיף קטן ד': (טז) שם סימן ד' סעיף קטן ד' ותמה על הרמב"ן שנתתפס בזה, וסימן י' סעיף קטן ה' וסימן כ' סעיף קטן ז' וכן כתב הראב"ד בהשגותיו על הר"ן בסקה ל"ט ב' דשל גוי מתר וכן כתב רבנו תם בספר הישר סימן ג"ט, והא דדיבמות קכ"ב גוי שיהיה מוכר, הפונה גוי שלקח מישראל: (טז) שם סימן י' סעיף קטן ה' וסימן י"ב סעיף קטן ח', ובפרוש הר"ש תורת כהנים בהר פ'ר א' הקשה על רבנו תם וכן בתוספות סקה ל"ט א' [אבל הר"ש בתוספותיו לכבא מציעא ק"ח א' כתב רבנו תם] וכן דעת הר"טב"א בסקה ל"ט ב' [אבל הריטב"א החדשות בכא מציעא נ"ח א' נראה כרבנו תם] והמאירי בסקה שם והנהוה מצוה שכ"ט וכן נראה דעת הרשב"א ביבמות קכ"ב א', ועין ראב"ד בתורת כהנים בהר גבי אוכלין פרות שביעית בטובה דמשמע דדעתו גם כן דמשמר מתר עין שם, אבל בהשגותיו על הר"ן בסקה ל"ט נראה דאוסר משמר וצ"ע. שוב ראיתי הראב"ד בתורת כהנים שם בהלכה ג' פסק כרבי יהודה דאסור: (טז) כן פסק בסיון י' סעיף קטן ו' ובקבץ אגרות חלק ב' סימן קס"ב וכן פסק ר"י קורקוס כאן וכן היה מורה מרן למעשה: (טז) בסיון כ"ו בסדר השביעית אות א' ואות ה' כתב להחמיר [וכן יש מכתב שכתב להחמיר ובמכתב אחר כתב להקל], אמנם בסדר השביעית שנדפס על ידי ר"י שפירא ו"ל השמיט זה, וקבר נשאל על זה והשיב שרצה שיהיה סתירה והנינו שיש מקום להחמיר וכן לעצמו היה מחמיר בזה, ועין בקרינא דאגרות חלק א' סימן קמ"ז [חלק ב' סימן תצ"א]⁴⁴³ ועין בבאר ההלכה לקמן פרק ח' הלכה י"ב שבארנו הרבה פרטים בדיני משמר:

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קפ]

אסורים, וכן כתב הגרש"ז אויערבאך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נא אות כג ד"ה באות י"א), [וראה שבט הלוי (ח"ו סי' קעט אות ג)].

אָבִיוֹנִי וְגַם עִמָּךְ דָּאָחַד עֲנִיִּים וְאָחַד עֲשִׁירִים אוֹכְלֵיךְ⁽⁴²⁷⁾.

423 ואם שמר שדהו במשך שעה אחת לאחר שכבר גדלו הפירות, כתב רבינו (שם) שיתכן שנאסרו הפירות לשיטות ששמור אסור [וראה שו"ת שבט הלוי (שם אות ח)].

427 ובבה"ל לעיל (פ"א הכ"ב ד"ה אילן) כתב, דסתם פירות שביעית עניים נוטלין אותן, וכדכתיב 'ואכלו אביוני עמך', וראה בביאורים שם.

[דר"א ס"ק קפא]

ואם שמר בשוגג, כגון תינוק שנשבה שלא ידע דיני שביעית כלל, כתב רבינו (מכתבים, כ"ח) שלדעות שאיסור 'שמור' הוא מדאורייתא, בודאי אסור שוגג כמזיד.

ה' פְּדִיטָה⁽⁴²⁸⁾ שְׁמֶן וְט"ו פְּדִי יִיזָן וְכו', אֵין מְכִיא יוֹתֵר דְּחֶשֶׁב קְסָחוּרָה⁽⁴³⁰⁾.

434 ואתרוג שחלקו גדל בעת שהיה משומר וחלקו גדל אחר שהפקירו, ואמנם לא גדל רובו בהיתר אך יש בהיתר לבד שיעור אתרוג, כתב רבינו (שם) שאין ראוי ליטלו למצוה.

428 בשיעור הכדים, כתב המשנה ראשונה (פ"ה מ"ז) שאין הכוונה לכדים שהם קטנים אלא לחביות שהם גדולות [ראה בבא קמא כז, א], אכן, הגר"ב זילבר (הלכות שביעית סי' ט ס"ק כא) כתב, שהכוונה דוקא לכדים קטנים ולא לחביות גדולות [וראה ציה"ל (ס"ק שט) שמשמע שט"ו כדי יין הם יותר ממה שמשתמשים במשך שתי שבועות].

429 ולענין מי שיש לו הרבה בני בית, ראה בה"ל (ד"ה וכן).

435 וכששאל רבינו את החזו"א האם יש לו להחמיר ב'שמור', השיב לו (מכתבים, כ"ח) שאין צריך, והוסיף (נזר החיים שמיטה ויובל אות כט) בשם החזו"א, שאף שההיתר הוא דוקא בשעת הדחק, מ"מ נראה שעד שיבא הגואל יחשב שעת הדחק לענין זה. ודעת רבינו למעשה (מכתבים, כ"ח) שאף בהכשר לבני תורה בזמננו שמצויים פירות וירקות מותרים יכולים להקל ב'שמור' [וראה ארחות רבנו (ח"ג עמ' רצה) בשם הגרי"י קניבסקי, שהורה החזו"א למי שרצה להחמיר שיש מקום להחמיר בכך]. ועוד כתב רבינו (שם) שדין 'נעבד' שוה לדין 'שמור'. והמנחת יצחק (ח"ח סוף סי' צה) כתב, שמנהג ירושלים על פי גאוני הדורות הקודמים לאסור 'שמור', וכן דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' נח, אשרי האישי י"ד פע"ה סנ"ב), אכן במנחת שלמה (ח"א סי' מד וח"ג סי' קלב אות ה) כתב שהמנהג להקל ב'שמור' ו'נעבד', כדעת החזו"א, וכן דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פרק ד תשובה ח) וכן פסק באגרות משה (או"ח ח"א סי' קפז). ולענין ד' מינים ב'שמור' ו'נעבד', כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קד), שמה שהתיר החזו"א לצאת ידי מצות ד' מינים ב'שמור' ו'נעבד', אינו משום שהיקל יותר בקיום המצוה, אלא משום שפסק שהם מותרים באכילה, אבל המחמירים באכילה מחמירים גם במצוה, וכן מבואר באגרות משה (שם) להקל למצוה כבאכילה. מאידך, דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון שם) שאף שלהלכה מקילים באכילה, מ"מ למצוה ראוי להחמיר, ודעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האישי שם פע"ח סמ"ה) שאין לצאת ידי חובה באתרוג 'שמור', וכדעתו לעיל בסמוך שיש לאוסרו באכילה, וראה מה שכתבנו לעיל (ציה"ל ס"ק קפז ו-רצה).

430 וללקוט כמות מרובה משדה של אחר על מנת לתת לרבים, כתב רבינו (מכתבים, כ"ח) שאסור, כשם שכתב הכסף משנה (כאן, והובא בבה"ל ד"ה וכן) לגבי הבעלים, שאסור לו לעשות כן. וראה עוד פרטים בענין זה בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק קסט). ולקנות כמות מרובה של ירקות שיש בהם קדושת שביעית, העיד רבינו (מכתבים, כ"ח) בשם אביו ע"פ החזו"א שאין לקנות, מפני שנראה הדבר כסחורה, והוסיף רבינו (שם) שאף יינות ומיץ ענבים של אוצר בית דין כמדומה שאין ראוי לקנות מהם כמות מרובה, ואף אם מטרתו לחזק את הבית דין והחקלאיים. וארז שיש בו יותר מצורך ביתו לשבוע, כתב שמסתבר שמותר לקחתו מאוצר בית דין, מפני שלא יקנו באופן אחר, ורק אם נשאר לו מהארגז הקודם לצורך השבוע הבא יתכן שאינו רשאי לקחת עוד ארגז, וראה להלן פ"ה סוף ס"ק יט. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני קונ' אוצר בי"ד עמ' שצה-שצו) שמותר לאוצר בית דין לתת יותר מצורך שבוע או שבועיים כפי טובת הציבור כל שאינו כמות מרובה שיש חשש שהמקבלים יסחרו בה, מפני שאין זה לקיטה ואסיפה שיש בהם גדר סחורה, אלא חלוקה בלבד. והוסיף (עמודי ארץ פ"ח הע' 28), שמותר לקנות הרבה יין אפילו לכמה שנים, מפני שבית דין זקוקים לכסף רב אלתהר כדי שלם לפועלים שביקב.

ולקנות הרבה פירות של גוי, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קכב) שתלוי בנידון (לקמן ס"ק רח) אם הם הפקר.

[דר"א ס"ק קפג]

ואם עבדו בעץ וגם שמרו את פירותיו, דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי סוף אות צג) שיש מקום להחמיר אף בדיעבד מפני שנעשו בפירות אלו שני איסורים.

דְּמַלְלָהּ מִקּוֹם יֵשׁ שְׁעוֹר לְדָבָר דְּלַפְעִמִּים אָסְרִינָן לִיהָ⁽⁴³¹⁾.

ודבר שאין בו קדושת שביעית שנשמר או נעבד בשביעית, ראה ציה"ל לעיל (ס"ק קפח) ומה שכתבנו שם.

431 ומשמעות הדברים, ביאר רבינו (מכתבים, כ"ח) שהוא מסתימת הרמב"ם.

[דר"א ס"ק קפד]

ולקנות פירות שנשמרו, כתב החזו"א (סי' י ס"ק ב ד"ה ובתו', קובץ אגרות ח"ב סי' קסב, נדפס כאן במכתבים שבסוף הספר סי' כה) שאף שמן הדין מותרים באכילה, מ"מ אין היתר לקנותם אף באופן שאין בו איסור סחורה, וכן דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון שם) שאין לקנותם משום שמסייע עוברי עבירה. וראה מה שכתב בישיא יוסף (שביעית סי' נב) בשם הגר"ש גריינמן בזה.

וְגַם לְהִנָּם לְקַחְתוֹ אֶסוּר⁽⁴³²⁾ וְכו', מִה שְׁגָדַל בְּעַת הַשְּׁמוֹר אֶסוּר⁽⁴³³⁾ וְכו', וְרַבּוֹ הַגְּדוּלִין שֶׁל הַהֶתֶר חוּזֵר לְהֶתֶר⁽⁴³⁴⁾ וְכו', וְמִי שִׁכּוֹל לְהַחְמִיר תָּבֵא עָלָיו בְּרַכָּה⁽⁴³⁵⁾.

ולקנות פרחים בשביעית, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' עא) והגר"ש וואזנר (שם) שיש לזהר לכתחילה שלא

432 ופירות שנשמרו האם אסורים בהנאה [לשיטות שאסורים באכילה], צידד בבה"ל לקמן (פ"ה ה"ב סוף ד"ה בד"א) שאינם

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק קפז]

בְּזִמְנָן הֵזָה אֵינוּ אֶלָּא מְדַרְבְּנָן⁴⁴⁴ וְכֹי, דְּגַם בְּזִמְנָן הֵזָה הוּא דְאֹרְיִתָא⁴⁴⁵.

444) גדר כל יושביה עליה, כתב הרמב"ם לקמן (פ"י ה"ח, וכפי שביאר דבריו בד"ר"א שם ס"ק מה) שהוא שיהיו כל השבטים יושבים עליה, כל שבט בנחלתו שנפל לו בגורל בימי יהושע, ועל פי זה כתב הדר"א שם (ס"ק מז) בשם החזו"א שבזמן הזה לא שייך כלל חזרת השבטים למקומם, שאין אנו בקיאים ביחוסים השבטיים, ואף אם היינו בקיאים, מ"מ בטלה החלוקה של יהושע כיון שלעתיד לבא תהא חלוקה חדשה.

ולהקל בספקות בשביעית מפני שבזמן הזה אינו אלא מדרבנן, מבואר בחזו"א (ס"י כב ס"ק א, הובא בד"ר"א לעיל פ"א ס"ק נו) לגבי הספק בירושלמי האם נוהגת שביעית בגידולין שבתוך הבית, שאי אפשר להקל מטעם זה, שכיון שעיקר הספק אם נוהגת שביעית בגידולי בית הוא בדיני שביעית שעיקרה מן התורה [בזמן שכל יושביה עליה], ושם יש להחמיר מספק ככל ספק דאורייתא, לכן גם בזמן הזה ששביעית מדרבנן יש להחמיר, ודלא כפאת השלחן (ס"י כ ס"ק נב) שהקל בעציץ הגדל בבית מטעם הנ"ל, והוסיף רבינו (מכתבים, כת"י), שע"פ דברי החזו"א יש להחמיר בשאר הספקות בשביעית.

גדר נוסף בחיוב שביעית מדרבנן בזמן הזה, כתב בשו"ת בית הלוי (ח"ג ס"א אות ז, א), שאף שחיובו אינו אלא מדרבנן, אך הוא חמור משאר מצוות דרבנן, מפני שהמקיים מצות שביעית בזמן הזה מקיים מצוה מדאורייתא, כיון שלהרבה שיטות לא בטלה קדושת הארץ וא"כ רצון התורה שתשבות השדה בשביעית קיים אף בזמן הזה, ורק החיוב התבטל מפני שיש תנאי שיהיו כל יושביה עליה, ותנאי זה יכול להשתנות כל רגע. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סוף ס"י קצג) הביאו. וראה חזו"א (ס"י יח ס"ק ז) בשם זכרון יהונתן.

445) שיטות הראשונים בדיון שביעית בזמן הזה האם הוא מדאורייתא או מדרבנן, הובאו בציה"ל לקמן (פ"י ס"ק נד-נה), והוסיף (שם ס"ק נו), שאף שהחזו"א (ס"י כ ס"ק ז) כתב שאין מוכרח שלהלכה הוא מדרבנן, אך בכמה מקומות בספרו כתב להקל בזה.

[דר"א ס"ק קפז]

לֹא גִזְרוּ עֲלֵיהֶן שְׁבִיעִית כְּלָל⁴⁴⁶ וּמִתָּר לְעֵבֶד שֶׁם⁴⁴⁷ וְחִיבִין בְּמַעֲשֵׂי⁴⁴⁸.

446) והטעם שלא גזרו עליהם שביעית, מבואר ברמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ה) ובדר"א שם (ס"ק ט) שהוא כדי שיהיו חייבים בתרומות ומעשרות ויסמכו עליהם העניים.

447) ובית שאן, אף שמבואר בגמ' (חולין ו, ב) שהיא בכלל מקומות אלו, מ"מ כתב החזו"א (ס"י ג ס"ק יט ד"ה נראה, הובא בד"ר"א הל' תרומות פ"א ס"ק טה) שאין לסמוך על זה ולהתיר ספיחין הבאים משם, משום שיש לחוש שנשתנו המקומות והשמות, ואין הגבולות המדויקים ברורים לנו. ומטעם זה הורה הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פרק ו תשובה א) שיש להחמיר כשני הצדדים, ולנהוג בפירות אלו איסור ספיחין, וכן באופן שאין בהם חשש ספיחין יש להפריש מהם תרומות ומעשרות מספק בלא ברכה, וראה שם שדעתו שמ"מ אפשר להקל ולהפריש מאלו על אלו,

ואין צריך לחוש שמא מפריש מהחייב על הפטור, משום שיש כאן רוב צדדים להקל.

וכן בית גוברין ורמלה, שיש עדויות שהם מהמקומות שלא כבשום עולי בבל, דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (שם) שאין לסמוך על הגבול הידוע כיום לפי שאינו מבורר, ויש להחמיר גם כמו שנתבאר לענין בית שאן.

448) ובשנת השמיטה, מבואר בד"ר"א (שם) שמפרישין ממה שגדל שם מעשר עני, וראה בבאוריים לדר"א לעיל (ס"ק קסא).

[דר"א ס"ק קצ]

אִין אֲנִי בְּקִיָּאִין בְּרִצְוֵעָה⁴⁴⁹ וְכֹי, שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין מֵה לְהִקְלִ⁴⁵⁰.

449) וירקות הגדלים על שפת הים ממש, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שבדאי יש להקל בהם שאינם אסורים משום ספיחין, שהרי כל הספק הוא עד כמה רוחבה של הרצועה שלא החזיקו בה עולי בבל, אך בשפת הים אין ספק שלא החזיקו.

והעיר עזה, הנמצאת במערב ארץ ישראל מדרום לאשקלון, כתב בשו"ת מהר"ט (ס"י מז) שרבותינו הקדמונים שבירושלים נהגו בה כחול"ל לענין שביעית ותרומות ומעשרות, ובשו"ת הרדב"ז (ח"ד ס"א אלף קה ב) כתב שכבשוה עולי מצרים ולא עולי בבל, ולכן חייבת בתרומות ומעשרות רק מדרבנן, וא"כ לענין שביעית אין נוהג בה איסור ספיחין, כמבואר כאן.

והעיר עזה שבזמננו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רכט-רל) שיש להקל בה כרדב"ז, שאין בגידוליה איסור ספיחין אך יש בהם קדושת שביעית כמבואר בחזו"א (דמאי ס"ד ס"ק א) שאף במקומות שכבשו רק עולי מצרים אין קנין הגוי מפקיע קדושת ארץ ישראל (ובשאר השנים, ביאר הגר"נ קרליץ (שם עמ' רל) שמה שגדל שם חייב בתרומות ומעשרות בלי ברכה), אכן בסביבויה וברצועת עזה אין להקל בספיחין כלל. מאידך, דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פרק ו תשובה א) שנראה שאפשר להקל מעיקר הדין בספיחין הגדלים ברצועת עזה, ואף באופקים ותפרח ונתיבות, ולענין עבודת קרקע יש להחמיר שלא לעבוד במקומות אלו, ויש להפריש תרומות ומעשרות מהפירות הגדלים במקום אלו בלא ברכה. ודעת הגר"ש אלישיב (משמרת השביעית פ"כ הע' 11) שמן הדין יש להקל גם בסביבות עזה, ע"פ המהר"ט, אלא שאין להקל אלא בפירות נכרים, מפני שיתכן שעדותו של המהר"ט נאמרה דוקא עליהם.

450) וביאר דבריו (מכתבים, כת"י), שאף שספק דרבנן לקולא, מ"מ ספק זה היכן הגבול אינו ספק בדיון או במציאות אלא ספק מחסרון ידיעה, שאינו נדון כספק, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש פ"ב הע' מה, משפטי ארץ פ"ז ס"ד הע' 5). עוד הובא בשם החזו"א (נתיב השמיטה ס"י ג ס"א) טעם להחמיר בזה, שאם יתייחסו לדבר זה כספק יצא לקולל ופירצה, והוסיף החזו"א (שם ס"ב), שאף בפירות נכרי הגדלים במקומות מסופקים אלו אינו מיקל ע"י צירוף דעת הסוברים (ראה בה"ל הלחן הכ"ט ד"ה גוי) שיש קנין לגוי להפקיע קדושת ארץ ישראל לענין שביעית, מפני שלדעתו ההלכה ברורה שאין קנין נכרי מפקיע קדושת שביעית בארץ ישראל, ולכן אין להקל בפירות נכרי יותר מפירות ישראל.

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

צט

וְנוֹהֲגַת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת (קפו) * בֵּין שְׁלֹא בִּפְנֵי הַבַּיִת: בּו (קפז) כָּל שֶׁחֲחִיקוּ בּו עוֹלֵי כָּבֵל (קפח) עַד כְּזֵיב (קפט) אָסוּר בַּעֲבוּדָה וְכָל הַסְּפִיחִין שְׂצוּמְחִין בּו אָסוּרִין בְּאֲכִילָהּ. וְכָל שְׁלֹא חֲחִיקוּ בּו אֵלֶּא עוֹלֵי מִצְרַיִם בְּלֶבֶד שֶׁהוּא (קצ) מִכְּזֵיב (קצא) וְעַד הַנְּהָר (קצב) וְעַד אֲמֵנָה. אִם

דְּרָךְ אֲמוּנָה

(קפו) בֵּין שְׁלֹא בִּפְנֵי הַבַּיִת. (טז) וּבְלֶבֶד שֶׁיְהוּ כֹל יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ דְאִי לֹא הָכִי אֵינוֹ אֶלֶא מְדַרְבְּנָן כְּמוֹ יוֹבֵל כְּמַבְאָר בְּדַבְרֵי רַבְנָן לְקַמְן פֶּרֶק י' הִלְכָה ט', וְלִפִּי זֶה שְׁבִיעִית בְּזִמְן בַּיִת שְׁנֵי שְׁלֹא הָיוּ כָּל יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ וְכָל שָׁכֵן בְּזִמְן הַזֶּה אֵינוֹ אֶלֶא מְדַרְבְּנָן⁽⁴⁴⁴⁾, וְדַעַת כְּמָה רֵאשׁוּנִים דְּגַם בְּזִמְן הַזֶּה הוּא דְאוֹרִיתָא⁽⁴⁴⁵⁾ וְלֹא כְּמוֹ יוֹבֵל, וְלִמְעַשֶׂה יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל דַּעַת רַבְנָן, (טז) וְכִשְׁבָּאוּ לְאַרְצָךְ בְּדו' שֶׁכָּבְשׁוּ וְדו' שֶׁחֲלָקוּ עֲדִין לֹא מִנּוּ שְׁמִטִּין וְיִוְבְלוֹת וְאַחַר י"ד שָׁנָה הִתְחִילוּ לְמְנוֹת שְׁמִטִּין וְיִוְבְלוֹת: בּו (קפו) כָּל שֶׁחֲחִיקוּ בּו עוֹלֵי כָּבֵל עַד כְּזֵיב. בְּפֶרֶק א' מִתְרוֹמֹת הִלְכָה ח' נִתְבָּאָר דַּעַת רַבְנָן דְּמִכְזֵיב וְלִפְנִים כָּל הַשְּׁטַח כְּלִפֵּי מִזְרַח שֶׁחֲחִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם חֲחִיקוּ גַם כֵּן עוֹלֵי כָּבֵל נְחוּץ מִכְרִיכִים אַחֲדוֹת שְׁלֹא קִדְשׁוּם עוֹלֵי כָּבֵל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שֶׁם בְּהִלְכָה ה' (טזכ) וּכְרִיכִים אֵלוֹ לֹא גִזְרוּ עָלֶיהֶן שְׁבִיעִית כָּלֵל⁽⁴⁴⁶⁾ וּמִתָּר לַעֲבֹד שֶׁם⁽⁴⁴⁷⁾ וְחִיבִין בְּמַעֲשֵׂר⁽⁴⁴⁸⁾, חוּץ מִרְצוּעָה אַחַת שֶׁהוֹלֶכֶת מַעֲכֹו לְכְזֵיב שֶׁהִיא חוּץ לְאַרְצָךְ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שֶׁם הִלְכָה ז',

בְּאוּר הַהִלְכָה

* בֵּין שְׁלֹא בִּפְנֵי הַבַּיִת. הִרְבִּי"ז הִבִּיא רְאִיָה דְנִהְגָה שְׁלֹא בִּפְנֵי הַבַּיִת מְדַנְהָ מִיַּד אַחַר י"ד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחֲלָקוּ אִף עַל גַּב שְׁעָרֵין לֹא נִבְנְהָ הַבַּיִת, וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדַחֲתוּ רְאִיָה זוֹ דְכִינּוּן שֶׁהִיָה הַמְשָׁכָן הָיוּ כְּכַפְנֵי הַבַּיִת, אֲכָל יֵשׁ לומר דְרַבְנָן לְמַדָּה מִמָּה דְמַבְאָר בְּרִישׁ מוֹעֵד קִטְוִן⁽⁴⁵⁶⁾ דְלִרְבִּנָן דְרַבִּי שְׁבִיעִית בְּזִמְן הַזֶּה דְאוֹרִיתָא דֵּלֹא מְקַשֵּׁי לְיִוְבֵל דְבִיעֵי רַב יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ, וְאִם נִימָא דְבִיעֵי בִּפְנֵי הַבַּיִת אִיךְ יְכוּל לְהִיֹּת בְּזִמְן הַזֶּה דְאוֹרִיתָא הָא לִיכָא בַּיִת וְעַל כִּרְחֻף דְאִין צְרִיךְ בַּיִת, וְאִם כֵּן גַּם לְמֵאִי דְקִימָא לֹן כְּרַבִּי עַל כָּל פְּנִים בַּיִת אִין צְרִיךְ, וְאִם יְהֵא רַב יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ אֶפְלוּ בְּזִמְן הַזֶּה יְהִיָה דְאוֹרִיתָא דְקִימָא לֹן⁽⁴⁵⁷⁾ קְדַשְׁתָּ עֲזָרָא קְדַשָּׁה לְעִתִּיד לְבוֹא, וְעוֹד רְאִיָה מִמָּה שְׂאֵמְרוּ בְּמוֹעֵד קִטְוִן ד' א' כִּי גְמִירֵי הִלְכָתָה דְתוֹסַפֶּת שְׁבִיעִית בְּזִמְן שְׁבִיִת הַמְקַדֵּשׁ קִים דוּמְיָא דְנִסּוּף הַמִּים, וּמַבְאָר דְשְׁבִיעִית עֲצָמָה נִוְהֶגַת גַּם בְּזִמְן שְׂאִין בַּיִת הַמְקַדֵּשׁ קִים מִדְאוֹרִיתָא, וְאִף עַל גַּב דְשֵׁם מִזְרֵי בְּבִית שְׁנֵי וּבְבִית שְׁנֵי עֲצָמוּ הִיָה מְדַרְבְּנָן לְדַעַת רַבְנָן⁽⁴⁵⁸⁾, הוּא מִשׁוּם שְׁלֹא הָיוּ כָּל יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ אֲכָל אִם הָיוּ בָאִים כָּל יוֹשְׁבֵיָהּ הִיָה מִדְאוֹרִיתָא וְלִכֵּן תִּקְנּוּ גַם רַבְנָן, אֲכָל אַחֲרֵי הַחֲרָבָן כִּינּוּן שֶׁגַם אִם הָיוּ כָּל יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ לֹא הִיָה תוֹסַפֶּת שְׁבִיעִית נִוְהֶג מִן הַתּוֹרָה לֹא תִקְנּוּ רַבְנָן גַּם כֵּן:

(טז) וְרִצּוּעָה זוֹ דֵּינּוּ כְּמִקּוֹמוֹת שֶׁכָּבְשׁוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי כָּבֵל וְנֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבַד, וְשֵׁם הַבְּאֵנוּ עוֹד דַּעַת בְּזֶה: (קפח) עַד כְּזֵיב. (טזג) וְכְזֵיב עֲצָמָה כְּחוּץ (טזג-ג) וְהֵינּוּ מְנוּחָה דְרוּמָה שֶׁל כְּזֵיב וְלֵהֲלֹן: (קפט) אָסוּר בַּעֲבוּדָה. וְכָל הַלְכוֹת שְׁבִיעִית נִוְהֶג שֶׁם וְאֶפְלוּ אָסוּר סְפִיחִין, שֶׁהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ לְכָל דְבָר: (קצ) מִכְּזֵיב וְעַד הַנְּהָר וְעַד אֲמֵנָה. (טמ) דַּעַת רַבְנָן נִתְבָּאָר בְּפֶרֶק א' מִתְרוֹמֹת הִלְכָה ח' שִׁישׁ רְצוּעָה אֶרְכָּה עַל שְׁפַת הַיָּם מִנְחַל מִצְרַיִם שֶׁהוּא בְּדְרוּם עַד אֲמֵנָה שֶׁהוּא בְּצִפּוֹן וְרַחֲבָה כְּרַחֲב הָעִיר כְּזֵיב שֶׁהִיא בְּאֲמִצְעָה, וְרִצּוּעָה זוֹ לֹא כְּכִשְׁוֶה עוֹלֵי כָּבֵל וְלִכֵּן לֹא גִזְרוּ עָלֶיהָ סְפִיחִין וְעֵינִן שֶׁם עוֹד דַּעַת בְּזֶה], וְזֶה כְּנִגְתּוֹ כֶּאֱמַן מִכְּזֵיב עַד הַנְּהָר לְצַד דְרוּם וְעַד אֲמֵנָה לְצַד צְפוֹן, וְהֵא דְתַלִּי לָהּ בְּכְזֵיב וְלֹא נֶקַט מִהֲנֶהֱרַ עַד אֲמֵנָה, מִשׁוּם דְרַחֲבָה כְּרַחֲב הָעִיר כְּזֵיב לְכָף נֶקַט כְּזֵיב שְׁנַדַּע רַחֲבָה, (טמ) וְעַכְשָׁיו אִין אֲנִי בְּקִיאִין בְּרִצּוּעָה זוֹ⁽⁴⁴⁹⁾ וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר בְּסְפִיחִין שְׂאִין אֲנִי יוֹדְעִין מָה לְהַקְלִיל⁽⁴⁵⁰⁾. וְכָל הַנְּדוּן עַל רְצוּעָה זוֹ אֲכָל שְׂאָר כָּל הָאֶרֶץ שְׁבִיעִית עַד טוֹרֵי אֲמוּנוֹם וְעַד חֲצַר עֵינִן לְמִזְרַח חִיב בְּשְׁבִיעִית וּסְפִיחֵיהֶן אָסוּרִין שֶׁהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּמוּר לְדַעַת רַבְנָן וְהַגְרָ"א, וְכָל הַמוֹשְׁבוֹת הַמְּסֻפְקוֹת סְפִיחֵיהֶן אָסוּרִין, (טמ) וְדַעַת כְּמָה רֵאשׁוּנִים דְּכָל זֶה לְצַד צְפוֹן וּמִכְזֵיב וְעַד הַנְּהָר לְצַד מִזְרַח (וְנִהְרָ זֶה אֵינוֹ נִחַל מִצְרַיִם) וְעַד אֲמֵנָה לְצַד מַעֲרָב הוּא הַמְּקוֹם שֶׁכָּבְשׁוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי כָּבֵל: (קצא) וְעַד הַנְּהָר. (טמ) הֵינּוּ מִתְחַלֵּת הַנְּהָר וּמִשָּׁם וְאֵילָף הוּא חוּץ לְאַרְצָךְ גְּמוּרָה: (קצב) וְעַד אֲמֵנָה. (טמ) הֵינּוּ מִרְאֵשׁ שְׁפּוּעַ הָהָר לְצַד דְרוּם:

צִיּוּן הַהִלְכָה

(טז) חוּזוֹן אִישׁ שְׁבִיעִית סִימָן ג' סְעִיף קִטְוִן ז' ח' וְכֵן דַּעַת ר"י קוֹרְקוֹס בְּפֶרֶק ט' הִלְכָה ב' דְלַדַּעַת רַבְנָן הוּא מְדַרְבְּנָן, וְכֵן כְּתִב מִהַר"שׁ חֶלֶק ב' סִימָן ג"ב בְּשֵׁם סֵפֶר הַתְרוּמָה דַּעַת רַבְנָן שֶׁהוּא מְדַרְבְּנָן עֵין שֶׁם וְכֵן הִבִּיא בְּפִתּוֹת הַשְּׁלֵחָן⁽⁴⁵¹⁾ מֵאֲגוּרוֹת רַבְנָן⁽⁴⁵²⁾ שֶׁפָּסַק כֵּן וְכֵן דַּעַת פֶּאֶת הַשְּׁלֵחָן כֶּאֱמַן וּמִבִּיא הַרְבֵּה רֵאשׁוּנִים וְאַחֲרוֹנִים שֶׁפָּסַקוּ כֵּן וְכֵן דַּעַת הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים, וּבְדַבְרֵי הַסֵּף מִשְׁנָה יֵשׁ כִּינּוּ סְתִירוֹת עֵין לְקַמְן הִלְכָה כ"ט כְּמוֹ שֶׁכְּתִב הַפְּרִי חֲדָשׁ בְּמִים חִיִּים גִּשִׁין ל"ו א' וְעוֹד אַחֲרוֹנִים, וְעֵינִן עוֹד בְּחוּזוֹן אִישׁ שְׁבִיעִית סִימָן כ"ג סְעִיף קִטְוִן ד' שְׂאִין מְקוֹם לְהַקְלִיל כָּלֵל מִפְּנֵי דַעַת הַר"י⁽⁴⁵³⁾ עֵין שֶׁם: (טז) קְדוּשִׁין מ' ב': (טזכ) חוּזוֹן אִישׁ שְׁבִיעִית סִימָן ג' סְעִיף קִטְוִן ל"ב אוֹת ג': (טמג) שֶׁם וּבְסִימָן ד' סְעִיף קִטְוִן ג': (טמג) כֵּן כְּתִב רַבְנָן בְּפֶרֶק א' מִתְרוֹמֹת הִלְכָה ח': (טמג-ג) תוֹסַפֶּת חֶלֶה פ"ב הִלְכָה ו': (טמז) חוּזוֹן אִישׁ שְׁבִיעִית סִימָן ג' סְעִיף קִטְוִן ל"ב אוֹת ג' ד' וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת תְּשׁוּבוֹת הַר"י⁽⁴⁵⁴⁾ סִימָן קכ"ג: (טמז) חוּזוֹן אִישׁ שֶׁם אוֹת ד': (טמז) הַר"שׁ וְהַר"שׁ⁽⁴⁵⁴⁾: (טמז) רֵאשׁוּת הַלְכוֹת חֶלֶה סִימָן י"ד, וְהוּא לְשִׁיתוֹ⁽⁴⁵⁵⁾ וְיֵשׁ לומר דְּגַם לְשִׁית רַבְנָן דְּהוּא נִחַל מִצְרַיִם כֵּן הוּא: (טמז) כֵּן כְּתִב רַבְנָן בְּפֶרֶק א' מִתְרוֹמֹת הִלְכָה ז' וְזוֹ גַם כְּנִגְתּוֹ דְרַב"ז כֶּאֱמַן:

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

על פי שהוא (קצנ) אסור בעבודה בשביעית. * הפיחין שצומחין בו (קצד) מתרים

באור ההלכה

דרך אמונה

* הפיחין שצומחין בו מתרין באכילה. במשנה פרק ו' דשביעית משנה א' וכל שהחזיקו עולי מצרים כו' נאכל אבל לא נעבד, ויש בזה ד' פרושים מה הפונה נאכל, דהרי"ץ גאות (מובא בתשובות הרמב"ם סימן ר"ח⁴⁶¹) פרש דנעבד אסור לאכל בשביעית⁴⁶² וכאן במקומות שלא כבשו עולי ככל מתר לאכל נעבד וכן כתב רבנו בפרוש המשניות⁴⁶³ ועוד ראשונים, והא דתנן פרק ד' משנה ב' שדה שנטיבה בית הלל אומרים אוכלין פרותיה בשביעית, צריך לומר דדוקא נטיבה שהוא קודם דקודם אבל נורעה או נעבדה אחר הוריעה אסור. פרוש ב' הוא פרוש רבנו כאן דנאכל הינו הספיחים ששם מתרין באכילה. פרוש ג' הוא פרוש הר"ש דנאכל הינו אחר הבעור וכן פרש הרמב"ן בפרשת בהר⁴⁶⁴, וכתב הטעם משום דבעור דרנן ובר"ש פרק ט' משנה

(קצג) אסור בעבודה בשביעית. (שכט) והוא הדין שחביבין בבעור ואסורין בסחורה והפסד וכל דיני שביעית עליהן חוץ מאסור ספיחין שהקלו בזה⁴⁶⁵, (טז) וחיב להפקיר הקרקע ופטר ממצערות, (טז) ואפלו להשכיר בהמתו שתעבד שם אסור⁴⁶⁶: (קצד) מתרים באכילה. דכין דאסור ספיחין אינו אלא משום גזרה לא גזרו שם שאין החיוב שם אלא מדרבנן, (טז) ולפי שאין הדבר ידוע לנו בעדות ברוכה שיש לסמוך עליו במקומות אלו וקל להכשיל לכן אין להקל בספיחי ארץ ישראל וכנ"ל:

ה' מבאר דסבירא ליה דבעור דאורייתא, וצריך לומר דהקלו בבעור משום דאסור אכילה הוא דבר שקשה להצבור לעמד בו לכן הקלו בזה. פרוש ד' הוא פרוש הגר"א בשנות אליהו דנאכל הינו בלא קדשת שביעית ורק לענין עבודת קרקע החמירו. והנה הר"ב ד' שלא השיג על רבנו כאן משמע דמפרש גם כן כדעת רבנו, וזה מוכר דלא מצי לפרש כהרי"ץ גאות שהרי כתב בהשגות לעיל הלכה ט"ו דבמקומות שהשביעית בהן מדבריהם אפשר דלא אמרינן בהו יעקר והנעבד בו מתר, ואי כפרוש ר"ץ גאות מתניתין היא דבמקומות שלא כבשו עולי ככל מתר נעבד ומה נסתפק בזה, וכן לא מצי לפרש כפרוש הר"ש דאחר בעור קאמר, דהא דעתו בהשגות בסמוך הלכה כ"ח דעבר הירדן לא כבשו עולי ככל, ואם כן קשה למה תנן בפרק ט' משנה ב' בדעבר הירדן נוהג בעור ועל כרחך דלאו לענין בעור מירי, וכל שכן דלא מצי לפרש כפרוש הגר"א דאין קדשת שביעית במקומות אלו, דאם כן כל שכן דאין בעור ואף יש בעור בעבר הירדן ועל כרחך דלענין ספיחין מירי, ורבנו שחזרו בו כאן מפרוש הרי"ץ גאות טעמו משום שפסק בהלכה ט"ו דנעבד מתר אם כן אי אפשר לפרש כאן משום נעבד, וגם לא רצה לפרש כפרוש הר"ש דמירי לאחר הבעור, דסבירא ליה בעור דאורייתא כדמשמע לקמן ריש פרק ז' ובפרוש המשניות פרק ט' משביעית משנה ב' אם כן אין להקל בבעור וכל שכן שאין להקל בקדשת שביעית כפרוש הגר"א דודאי הוא דאורייתא ומאי שנא מעבודה, וסבירא ליה לא סבירא ליה ולכן פרשה לענין ספיחין, ולדעת מרן בסמוך הלכה כ"ח⁴⁶⁵ דגם לדעת רבנו לא כבשו עולי ככל עבר הירדן לא היה יכול לפרש כפרוש הר"ש, שהרי מפרש במשנה שבבעור הירדן יש דין בעור וכנ"ל, והר"ש לא רצה לפרשה לענין ספיחין, דפלוגתא דתנאי היא כמו שהביא בפרק ט' משנה א' דאיכא תנא דשרי ספיחין ואם כן סתם מתניתין דשולש ארצות לא אחי ככלי עלמא ולכן פרשה לענין בעור ונעין משנה למלך בסמוך הלכה כ"ז דדעתו דהר"ש מודה לרבנו דספיחין מתרין, ולא ניחא ליה לפרש לענין אסור נעבד, אולי סבירא ליה דנעבד מתר, ועוד כמו שכתבו המפרשים דהוה ליה להקדים לא נעבד אבל נאכל, והגר"א לא מצי לפרש לענין ספיחין, דהרי באר בשנות אליהו פרק ט' משנה א' דמתניתין סבירא ליה דספיחין מתרין באכילה עין שם, ואם כן לא מצי לפרש המשנה בריש פרק ו' לענין אסור ספיחין, ולא רצה לפרש לענין נעבד דהוה ליה למימר לא נעבד אבל נאכל וכנ"ל, גם לענין בעור לא רצה לפרש דבעור מאן דכר שמה הכא, וגם סבירא ליה דבעור דאורייתא ואין חלוק בינה לשאר קדשות שביעית ולכן פרשה לענין קדשת שביעית, ויש לעין לפי דעת הר"ש דמפרש דלאכל אחר הבעור מתר וקדשת שביעית נוהג ומבאר דאכילה אחר הבעור קילא מקדשת שביעית, ולקמן פרק ו' משנה ג' שהר"ש הביא הבריתא דשביעית אוסרת כל שהוא, אמר רבי שמעון לא אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כל שהוא אלא במינה אבל באכילה בנותן טעם, ומפרש הר"ש שאם לא אחר הבעור נתערב כל שהוא במינה חיב לבער אבל לאכילה קדם הבעור אין בו קדשת שביעית אפלו במינה עד שיהיה בו בנותן טעם, ומבאר דקדשת שביעית קילא טפי מאכילה אחר הבעור, ואף על גב דהר"ש שם חזו בו מפרוש זה ומפרש פרוש אחר, מכל מקום לא משום קושיא זו חזו בו עין שם, ויש לומר דלעולם אכילה אחר הבעור חמירא מקדשת שביעית, והא דהקלו בזה בארצות שלא כבשו עולי ככל לאו משום דקילא אלא משום שקשה להצבור לעמד בה לאסור אכילה ולכן ראו להקל בזה, והגר"א בשנות אליהו שם מפרש כפרוש הר"ן בנדרים נ"ח א' דלענין לאכל קדם הבעור אוסר ככל שהוא דהוה ליה דבר שיש לו מתירין אבל לענין אכילה אחר הבעור בנותן טעם ומבאר דאחר הבעור קילא טפי, ומכל מקום לא רצה לפרש כאן כפרוש הר"ש משום דלא מצינו חלוק בין קדשת שביעית לאכילה לאחר הבעור, ורק לענין אכילה לפני הבעור מחמירין דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, ולכן מפרש דקדשת שביעית ואכילה אחר הבעור שוין ולא גזרו במקומות שכבשו עולי ככל ורק לענין עבודת קרקע החמירו טפי:

ציון ההלכה

(שכט) חזון איש שם סימן כ"ו סדר השביעית אות ד' וכן כתב בסימן ג' סוף קטן כ"ד וכן כתב במשנה למלך כאן, ועין בחזון איש דמאי סימן ד' סוף קטן א' דגם להגר"א לא הקלו כאן בשדות גוי: (טז) חזון איש שם סימן ג' סוף קטן כ"ד: (טז) ירושלמי שביעית פרק ו' הלכה ב': (טז) חזון איש שם סימן כ"ו בסדר השביעית:

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קצג]

מאסור ספיחין שהקלו בזה⁽⁴⁵⁹⁾ וכו', להשפיר בהמתו שתעבד שם אסור⁽⁴⁶⁰⁾.

(459) ואם זרע שם ישראל בשביעית באיסור, כתב רבינו (ידון משה חי"ד תשו' מד) שהמחמירים לאסור נזרע בשביעית אף במקום שאין בו איסור ספיחין (ראה בביאורים לציה"ל לעיל ס"ק קפז) לכאורה יש להם להחמיר גם בנזרע במקומות אלו.

(460) אולם בדר"א להלן (ס"ק רטז) הביא מדברי האחרונים שמותר, וציין למה שכתב לקמן (פ"ח ס"ק לח) להקשות על דבריהם מדברי הירושלמי המובאים כאן, וראה ציה"ל שם (ס"ק לו) מה שכתב ליישב, ובביאורים לדר"א להלן (ס"ק רטז).

[בה"ל ד"ה הספיחין]

(מוכא בתשובות הרמב"ם סימן ר"ח⁽⁴⁶¹⁾) פירש דנעבד אסור לאכל בשביעית⁽⁴⁶²⁾ וכו', וכן כתב רבנו בפרוש המשניות⁽⁴⁶³⁾

וכו', וכן פירש הרמב"ם בפרשת בהר⁽⁴⁶⁴⁾ וכו', ולדעת מרן בסמוך הלכה כ"ח⁽⁴⁶⁵⁾.

(461) בתשובות הנדפסות במשנה תורה להרמב"ם דפוס שולזינגר, ומועתק משו"ת הרמב"ם מהדורת פריימן סי' קלח.

(462) וראה דר"א לעיל (ס"ק קז) וציה"ל שם (ס"ק קפח), שהובא דברי הראשונים הסוברים שנעבד אסור באכילה, וראה שם ההכרעה למעשה בזה.

(463) מהדו"ק הנדפס בדפוס וילנא, אולם בתשובה המובאת בבה"ל כאן חזר בו הרמב"ם, ופירש המשנה כפירושו כאן, וכן הוא בפיה"מ מהדו"ב הנדפס מחדש, וראה בבה"ל להלן בביאור טעמו של הרמב"ם שחזר בו.

(464) פכ"ה סוף פסוק ז.

(465) הובא בדר"א (ס"ק רז).

[המשך מעמוד קודם]

עוד ראשונים ששביעית אינה נוהגת בזמן הזה, ותמה עליו, שבדברי אותם ראשונים שהזכיר, בספריהם הנמצאים בידינו מפורש ששביעית נוהגת בזמן הזה מהתורה או מדרבנן.

[ציה"ל ס"ק שכו]

הר"ש והרא"ש⁽⁴⁵⁴⁾.

(454) פ"ו מ"א.

[ציה"ל ס"ק שכז]

רא"ש הלכות חלה סימן י"ד, והוא לשיטתו⁽⁴⁵⁵⁾.

(455) המובאת בדר"א לעיל (ס"ק קצ) שנחל זה אינו נחל מצרים.

[בה"ל ד"ה בין]

ממה דמבאך בריש מועד קטן⁽⁴⁵⁶⁾ וכו', אפלו בזמן הזה יהיה דאורייתא דקימא לן⁽⁴⁵⁷⁾ וכו', ובבית שני עצמו היה מדרבנן לדעת רבנו⁽⁴⁵⁸⁾.

(456) ב, ב.

(457) הל' תרומות פ"א ה"ה.

(458) כמבואר בדר"א (ס"ק קפו).

ולענין ביעור במקומות אלו, דעת הגרי"ש אלישיב (משפטי ארץ שם) שגם בזה אין להקל אע"פ שאנו מסופקים, ואין לומר בזה המוציא מחבירו עליו הראיה, משום שהביעור אינו כדין מומן אלא ספק מצוה, ועוד, שאין הדבר נדון כספק אלא כחסרון ידיעה, וכמבואר לעיל בסמוך.

[ציה"ל ס"ק שיט]

וכן הביא בפאת השלחן⁽⁴⁵¹⁾ מאגרות רבנו⁽⁴⁵²⁾ וכו', שאין מקום להקל כלל מפני דעת הר"ן⁽⁴⁵³⁾.

(451) בית ישראל סוף ס"ק כג.

(452) סי' כז.

(453) המובא בספר התרומות (שער מה), שסובר ששביעית אינה נוהגת בזמן הזה, והובאו דבריו בדר"א לקמן (פ"י ס"ק נה), וכתב שם בשם החזו"א שאין מקום להקל בזה כי כל הפוסקים חולקים על שיטה זו. וראה מה שכתב החזו"א (שו"ת וחידישים סי' שג, וראה גם שם סי' שמט) בשם יותר משלושים ראשונים, שדעתם ששביעית נוהגת בזמן הזה מדרבנן או מדאורייתא, והוסיף שאף הר"ז"ה היקל בזה רק בשמיטת כספים בחו"ל, ועיי"ש שהביא בשם הרשב"ש (סי' רנח) שכתב שנראה שדעת

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק קצו]

הוא חוץ לְאָרֶץ גְּמֹרָה⁴⁶⁶.

466 והעיר אילת, כתב בציה"ל (תרומות פ"א ס"ק קס) בשם החזו"א שדינה כודאי חו"ל. וכתב רבינו (ישא יוסף שביעית סי' טז) שאין צריך להפריש תרומות ומעשרות ממה שגדל באזור זה, אך המחמיר להפריש תבא עליו ברכה מפני שהוא מהמקומות הסמוכים לארץ ישראל. ודעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש שם סי"ז והע' מט) שאף מכל הערבה הדרומית אין צריך לעשר ירקות, מפני שחיובם בתרומות ומעשרות אינו אלא מדרבנן, ורק מפירות האילן, שלדעת הרמב"ם חייבים בתרומות ומעשרות מדאורייתא, יעשר מה שגדל שם בלי ברכה מפני שהוא מהמקומות הסמוכים לארץ ישראל.

ואזור יטבתה, העיד רבינו (ישא יוסף שם סי' יד, ארחות רבנו ח"ג עמ' שכח) בשם החזו"א שדינו כחו"ל [אמנם לא הביא שמועה זו בדר"א בהל' תרומות, וכתב במקום אחר (הגבול הדרומי עמ' נט) ששמועה זו לא נתבררה לו כמו העדות על אילת], וכן דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שם סי' יא ותו"ס י"א) והגר"ש שפירא (שם אות ה) שדינו כחו"ל לגמרי, ואין קדושת שביעית במה שגדל שם.

וכתב רבינו (ישא יוסף שם סי' יד) שלא הורה החזו"א שרק מקומות אלו הם חו"ל ולא יותר, אלא עליהם נשאל למעשה [כיון שהיו מגדלים שם אז] והשיב להיתר, ומ"מ לא היה ברור לו היכן הגבול בדיוק, ובסוף ימיו רצה לברר ולא הספיק.

וקביעת מקום הגבול הדרומי, כתב בבה"ל (תרומות פ"א ה"ז ד"ה מאשקלון) שבודאי אין לסמוך על השמות הערביים של המקומות בזמננו ולהניח שכן היה שם מעולם ולהתאימם לשמות המקומות המופיעים בתורה, אך יש להוכיח מהגמ' בבבא בתרא (עד, ב) שכתבה שהגבולות של ארץ ישראל הם נהרות או ימים, שהגבול הדרומי הוא נחל צין. ולפ"ז כתב, שירוחם הוא בתוך ארץ ישראל, ומצפה רמון הוא מחוץ לארץ ישראל, וצירי זאת שם במפה. וכן דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני עמ' רל) שמסתבר יותר שמצפה רמון הוא חו"ל וירוחם הוא ארץ ישראל. ולגבי גידולים מקיבוץ סעד בדרום, מובא בספר נתיב השמיטה (שם סי"ג) שהחזו"א לא היקל. ודעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי אות קב) שמסתבר שרוב הערבה היא מחוץ לגבול ארץ ישראל, ועל כן אף שאין לקבוע בבירור היתר בזה, ואסור לעבוד שם, מ"מ אין גידוליה אסורים באיסור ספיחין.

מאידך, כתב הגר"ש אלישיב (במכתבו הנדפס בעל' על המפה בדר"א שם, ובישא יוסף שם סי' טו) שאע"פ שדברי רבינו הנ"ל מבוססים על מקורות נאמנים מהש"ס והראשונים, מ"מ לא יצאנו מידי כל ספק, ואין לנו להורות כן למעשה עד שיבוא הגואל. ועל כן הורה (ישא יוסף שם סי' יא ותו, שבות יצחק פ"ז אות ג) ע"פ הרמב"ם (קידוש החודש פ"ח ה"ט"ז) שאין להחשיב כחו"ל אלא מה שמדרום לקו רוחב שבמעלה ה-30, דהיינו מדרום לקיבוץ יהל [שממש ואילך י"ל שנכלל במה שהיקל החזו"א ביטבתה]. והוסיף (משמרת השביעית, קונטרס בסוף הספר עמ' נה, שבות יצחק שם, משנת הגר"ש פ"ב סי"ג), שמ"מ יש מקום ליחידים להדר להחמיר לקנות מנכרים ולא מהערבה הדרומית. ולמעשה כתב רבינו (שבות יצחק שם אות ה) שאין להורות ולנהוג כפי שציין במפה, שאין לנטות מדברי הגר"ש אלישיב, ואף בפארן, הרחוקה כ-85

ק"מ מקצה ים המלח, כתב (מכתבים, כת"י) שיש להחמיר על פי הוראת הגר"ש אלישיב.

והמקומות בשטח ירדן ממזרח לקיבוץ יהל [שבקו ה-30], כגון הישוב צופר, כתב רבינו (שם) שיש מקום להחמיר בהם בשביעית [ובזה יישב את הסתירה בין המובא בשמו בישא יוסף (שביעית סי' כב) לבין המובא בשמו בשבות יצחק (שם)].

ונאות הככר, הנמצא בדרום ים המלח ממש, דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פרק ו' תשובה א) שמעיקר הדין נראה שאין בגידוליו דיני שביעית. ולדעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שם סי' י-כב) אף נאות הכיכר היא בכלל איסור ספיחין מספק.

ודין ירקות מהערבה הצפונית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שיש להחמיר שהם אסורים משום ספיחין, ואף כשמתארח אצל אחרים המקילים לאוכלם, והוסיף, שיש להחמיר בכלי שבלע מהם כדין כלי שבלע איסור. וכן דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שם סי' יב) שאף כשמתארח אצל חמיו לא יאכל ירקות מהערבה הצפונית, ואין להשתמש בכלי שהתבשל בו ירקות אלו כל עוד הוא בן יומו, ואם רוצה להשתמש בו לדבר חריף, יגעילנו. והוסיף (משנת הגר"ש שם סי' ט"ו) שתבשיל שהתבשל בקדירה בת יומה מירקות אלו אסור באכילה.

וגמ"ח המשאל כלים בשביעית, דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שם) שלא ישאל למי שישתמש בהם עם ירקות מהערבה הצפונית. והוסיף (משנת הגר"ש שם סי"ז והע' מח) שאף אם משתמשים בהם לירקות מקיבוץ יהל, שאינו אלא 10 ק"מ מעל קו השלושים, אין להשאל להם, והוסיף, שאין להשאל להם אפילו צלחות, שאינם אלא כלי שני, מפני שאין משאילים כלי שני למי שישתמש בו לכתחילה במאכל איסור.

ולאכול במוצאי שביעית ירקות מהערבה הצפונית שנזרעו בשביעית באיסור באופן שאין בהם איסור ספיחין [ראה לעיל ה"ו] בבירור הזמן והאופן שבו אין איסור ספיחין נוהג], דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שם) שמותר לאוכלם אף למחמירים שלא לאכול מה שנזרע בשביעית גם כשאינו בו איסור ספיחין [ראה בביאורים לציה"ל לעיל ס"ק קפז], מפני שהחומרא שלא לאכול מה שנזרע באיסור אינו אלא קנס, ואין שייך לקנס באופן שיש פוסקים שהקלו לכתחילה.

ולענין הפרשת תרומות ומעשרות מפירות אלו כשנלקטו בשמינית ואין בהם קדושת שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאף אם הגיעו לעונת המעשרות בשביעית, מ"מ יש להחמיר ולהפריש מהם תרומות ומעשרות.

ולשתול תפוחי אדמה בערבה הצפונית לצורך זרעים בשנה השמינית, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש שם) שאסור.

[דר"א ס"ק קצז]

נִתְבָּאָר מַה הוּא סוּרְיָא⁴⁶⁷ וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְּנֵי שֶׁם הַלְכָה⁴⁶⁸.

467 וסוריה שבזמננו, דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי אות קג) שהיא בודאי חלק מסוריה העתיקה, שאף שמסתבר שגבולותיה נשתנו קצת, מ"מ עיקר השטח נשאר.

468 והטעם שנקראת כיבוש יחיד ביאר הרמב"ם שם, משום שכבש אותה דוד לפני שהשלים לכבוש את כל ארץ ישראל.

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי קא

קצה) באבילה. (קצו) ומהנהר ומאמנה והלאה מתר בעבודה בשביעית: כז (קצא) סוריא אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה (קצט) שתהיה אסורה בעבודה בשביעית בארץ ישראל. (ר) בדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם. (רא) * אבל עמון ומואב

דרה אמונה

באור ההלכה

* אבל עמון ומואב כו'. ביבמות ט"ז א' עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דאמר מר הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל וקדשה ראשונה קדשה לשענה ולא קדשה לעתיד לבוא והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית, פרש רש"י עמון ומואב שטהרו בסיוחן וכבשם משה וכן פרש רבנו בפרוש המשניות פרק ד' ד'ידים⁴⁷⁸, והקשו בתוספות דאם כן נהגו בהו שביעית דהתנן ג' ארצות לבעור וחד מניהו עבר הירדן, ותרץ

(קצה) באבילה. (שג) ויש ראשונים דסבירא להו שאין חיוב בעור נוהג שם, (שג) מיהו אפשר דגם לשיטתם נוהג בעור אלא שאין נאסר אם לא בער, (שג) ויש אומרים שגם קדשת שביעית אין נוהג שם (שג) אבל קימא לן כדעת רבנו, (שג) ואפלו בשדה של גוי נוהג שם קדשת שביעית דחמיר מסוריא: (קצו) ומהנהר. כלפי דרום, ומאמנה כלפי צפון הוא חוץ לארץ גמורה⁴⁶⁶ ומתר

גם בעבודה, (שג) ובצד דרום ארץ ישראל אין שם מקום שפכשו עולי מצרים ולא עולי בכל אלא גבול עולי מצרים ועולי בכל נגמר בשנה (שג) וכן בצד מזרח סמוך לעמון ומואב, (שג) ואם הנהר התפשט על מקום יבשה או להפך שהעלה שרטון דינו כמו לענין מעשר ונתבאר בבאור ההלכה פרק א' מתרומות הלכה ז' ד"ה והנסים: כז (קצו) סוריא. לעיל בפרק א' מתרומות הלכה ט' נתבאר מה הוא סוריא⁴⁶⁷ וקימא לן כבוש יחיד לא שמה כבוש כמו שכתב רבנו שם הלכה ג'⁴⁶⁸ ורק מדרבנן חיב בתרומות ומעשרות: (קצה) שאין שביעית נוהגת בה מן התורה. (שג) הינו בזמן בית ראשון דבזמן הזה גם בארץ ישראל מדרבנן כנ"ל סעיף קטן כפ"ו, ומכל מקום גזרו עליה גם בזמן הזה: (קצט) שתהא אסורה בעבודה. (שג) ויש בהפרות קדשת שביעית (שג) וחיבין להפקיר (שג) ואסורין בסחורה והפסד (שג) וחיבין בבעור ואסורין באבילה אחר הבעור (שג) ואסור לקצר בלא שנוי וכן אסור לקצר ולבצר לעבודת הקרקע, ודוקא במחבר אבל בתלוש דהינו דיישה וזריה ועמור ודריכה מתר לעשות שם בלא שנוי⁴⁶⁹, (שג) וכן מתר לעשות בתלוש בסוריא אצל החשוד אבל לא במחבר כדלקמן פרק ח' הלכה ט', וכן אסור ספיחין הקלו בסוריא כדבסמוך הלכה כ"ח, (שג) וכל זה בפרות שגדלין ביד ישראל אבל הגדלין ביד גוי בסוריא הרי הן כפרות חלין לכל דבר, ואם קנה פרות בסוריא וידוע שגדלו ביד ישראל יש בהן קדשת שביעית כנ"ל אבל אם אינו ידוע אם מישאלא אם מגוי הולכין אחר הרב גוים ששם ואין בהן קדשת שביעית בין פרי העץ ובין פרי האדמה ומתירין בסחורה ואין בהן בעור, (שג) וגם אם ישאל אריס לגוי בסוריא אין בו קדשת שביעית⁴⁷⁰ כיון שהשדה הוא של גוי אבל אם הוא אריס לעולם אסור. (שג) והקונה עציו נקוב בסוריא דינו כמו לענין מעשר⁴⁷¹ ונתבאר בפרק א' מתרומות בדרה אמונה סעיף קטן קס"ב: (ר) בדי שלא יניחו ארץ ישראל⁴⁷². (שג) מתוך שקשה עליהן שמירת שביעית וילכו וישתקעו שם, ואין ראוי לדור שם כיון שזמן התורה אינה בארץ ישראל אלא כחוצ לארץ וגם עפרה טמא כחוצ לארץ כמו שכתב רבנו בפרק י"א מטמאת מת הלכה ו', (שג) ומכל מקום בתלוש התיירו כנ"ל שחששו שאם לא כן ילכו להשתקע בחוץ לארץ ממש: (רא) אבל עמון ומואב. (שג) אין זה עמון ומואב שטהרו בסיוחן דהיא עבר הירדן גמורה היא ודינה מפרש בסמוך הלכה כ"ח, אלא בשאר עמון ומואב שלא כבשוה ישראל כלל⁴⁷³:

ציון ההלכה

(שג) ר"ש ורא"ש ור"י כן מלכי צדק⁴⁷⁴ ורבנו הלל בספרי סוף פרשת עקב, ואולי הטעם משום דסבירא להו כפרמב"ן דבעור ורבנן⁴⁷⁵ לכן הקלו בזה כמו שקבח במשנה ראשונה, וכן כתב רמב"ן בפרשת בהר דמהאי טעמא נאכל אחר הבעור וכן כתב הר"ן בפסחים נ"ב ב', ועין משנה למלך בהלכה כ"ו דגם הר"ש מודה לרבנו דספיחין מתירין: (שג) חזון איש שם סימן ג' סעיף קטן כ"ד: (שג) שנות אליהו: (שג) כן פסק מרן בסדר השביעית כנ"ל: (שג) חזון איש דמאי סימן ד' סעיף קטן א': (שג) וירושלמי פרק ו' דשביעית הלכה א' ובפרוש הגר"א: (שג) וירושלמי ותוספתא פרק ד' הלכה ד': (שג) וירושלמי חלה פרק ד' הלכה ד': (שג) חזון איש שביעית סימן ג' סעיף קטן כ"ה: (שג) שם סעיף קטן כ"א, ומה שכתב רבנו ואסורין בעבודה, לא בא אלא לאפוקי אסור ספיחין כדבסמוך הלכה כ"ח: (שג) שם, ועין סימן כ"ב סעיף קטן ג' שכתב דבירושלמי מוכח דבסוריא לא נהג דין הפקר, ואפשר לדחות הראיה עין שם: (שג) שם סימן כ"ו סדר השביעית אות ד': (שג) שם, וזה שלא כדעת הר"ש שמתיר באבילה אחר הבעור, ועין שם סימן ג' סעיף קטן כ"א כ"ב שבשאר דברים גם הר"ש מודה וגם דעת הרמב"ן כרבנו: (שג) שם סימן ג' סעיף קטן כ"א וסימן י"ב סעיף קטן ד' ח': (שג) שם סימן ג' סעיף קטן כ"ב ג': (שג) שם סימן כ"ו סדר השביעית אות ד' ה': (שג) שם סימן כ' סעיף קטן ז' ומבאר בחלה פרק ד' משנה ז' ועין לעיל פרק א' מתרומות הלכה י"ז: (שג) וירושלמי חלה פרק ב' הלכה א': (שג) ר"ש ורא"ש פרק ו' משנה ב': (שג) וירושלמי פרק ו' דשביעית הלכה ב' ובפרוש הר"ש שם, והגר"א⁴⁷⁶ מפרש דהא דהקלו בתלוש דמשום רוח מועט לא ילך להשתקע שם ולכן לא החמירו בזה: (שג) חזון איש סימן ג' סעיף קטן כ"ה ובפרוש המשניות ד'ידים טעות סופר⁴⁷⁷ עין שם וכן דעת פאת השלחן:

קב

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

ומצרים ושנער (רב) אף על פי שהם חיבות במעשרות מדבריהם (ג) אין שביעית נוהגת בהן: כח (רד) * עבר תירדן שביעית נוהגת בה (רה) מדבריהם. וספחי סוריא ועבר

באר ההלכה

רבנו תם (שם ובחגיגה ג' ב') בחד תירוץ, דהחלק של עמון ומואב ששהרו בסיחון לא כבשו עולי בבל, וקשה דאף על גב דלא כבשו עולי בבל התנן מכזיב ועד אמנה נאכל ולא נעבר ואפלו לשיטת הגר"א דאין שם קדשת שביעית⁴⁸⁵ על כל פנים לא נעבר ואיך התפרנסו עניים משם, וצריך לומר דבמקומות אלו חז"ל לא רצו לגזור כלל שביעית כדי שייסמכו עליהם עניים ולא דמי למכזיב ולהלן שלא היה כל כך צורך עניים שם, ועיין זה כתב מרן בתזוין איש, אמנם רבנו כאן בנראה חזר בו ומפרש כפרוש שני של רבנו תם דלא מירי כלל בעמון ומואב ששהרו בסיחון אלא בשאר עמון ומואב שלא כבשום ישראל כלל וחיבתם במעשר מדברגנן אבל לא בשביעית וכן כתב מרן, והא דאמר שם דאמר מר הרבה פרקים כבשו כו', כבר תרץ תוספות דהכי קאמר כמו שהרבה פרקים השאירו ולא קדשום כל שכן בחזקת לארץ גמורה שלא גזרו שביעית, והנה רבנו כתב בפרק א' מתרומות הלכה ה' כל

דרך אמונה

(רב) אף על פי שהן חיבות במעשרות מדבריהם. כמבאר בפרק א' מתרומות הלכה א': (ג) אין שביעית נוהגת בהן. (שם) כדי שייסמכו עניים עליהן בשביעית⁴⁷⁹, ועוד משום דשביעית קשה לעמד בזה לא גזרו חכמים שם על זה: כח (רד) עבר תירדן. (שם) מן התורה עבר תירדן כארץ ישראל⁴⁸⁰ לכל דבר⁴⁸¹ ובזמן בית ראשון נהג בו שביעית מן התורה, ומה שכתב רבנו כאן מדבריהם משום שלא כבשוהו עולי בבל ולכן הספיתין מתרין כנ"ל במקומות שלא כבשוהו עולי בבל וכן סוריא לא כבשוהו עולי בבל⁴⁸²: (רה) מדבריהם⁴⁸³. משום שלא כבשוהו עולי בבל וכנ"ל, (שם) ומקצת ערים שכתבוהו עולי בבל שם באמת הספיתין אסורין:

שהחזיקו עולי מצרים כו' כיון שעלו בני הגולה כו' והניחו אותן המקומות שהחזיקו בהן עולי מצרים ולא החזיקו בהן עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שייסמכו עליהם עניים בשביעית, משמע שאין שם שביעית, וכבר תמה המשנה למלך כאן דהא כתב כאן בהלכה כ"ו דבמקומות שכתבו עולי מצרים ולא עולי בבל לא נעבר ואיך יסמכו עניים, ועוד כיון שנוהג בהן קדשת שביעית אם כן צריך להפקיר ואיך יהא שם מעשרות, ומרן כתב⁴⁸⁶ דלא קאי אלא על עירות מסומות כגון בית שאן ואשקלון דפטרום לגמרי משביעית, והלשון דחוק ועין מה שכתב אאמור"ר זללה"ה בקהלות יעקב יבמות סימן ז', ולכאורה אפשר לומר דהכונה על תרומות ומעשרות של ששית שהיו מחלקין לעניים עד פסח של שביעית, כמו שאמרו בירושלמי מעשר שני פרק ה' הלכה ג' שער פסח היה קלה המעשרות של ששית, ועין תוספות יבמות ק' א' ד"ה מעשר שער פסח היה מחלקין המעשר עני בתוך הבית, ולפי ששביעית אין זורעין ואין לעניים מה לאלל היה מוכרחין להסתפק מהמעשר עני ולכן הוסיפו להן חייב מעשרות במדינות הסמוכות כדי שיהא להן עוד מעשר עני על כל פנים חצי שנה עד הפסח וצ"ע: * עבר תירדן שביעית נוהגת בו מדבריהם. הנה מרן הוכיח בכמה ראיות דעבר תירדן כארץ ישראל ממש⁴⁸⁷ לכל המצות התלויות בארץ וחיב בשביעית מן התורה, ומה שכתב רבנו מדבריהם הוא משום דלא כבשו עולי בבל, ומה שהצריך ללמדו מקל וחמר כונתו אף על גב דבמשנה לא מנו אלא מכזיב ולהלן, מכל מקום גם אלו בכלל ולא הצרכו למנותן דמקל וחמר אתנן כמו שבארנו בדרך אמונה, ויש לעיין הרי מרן באר⁴⁸⁸ דרבנו פסק כרבי דשביעית בזמן בית שני וכל שכן בזמן הזה דרבנן כיון שאין יובל נוהג שאין כל יושביה עליה, אם כן מה כונת רבנו כאן שכתב דעבר תירדן שביעית מדבריהם, אי בבית ראשון גם עבר תירדן מן התורה ואי בבית שני גם ארץ ישראל מדבריהם, גם יש לעיין מה שכתב רבנו לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים, וקשה בשלמא אסוריא דכבוש יחיד לא שמה כבוש שיהי לומר לא תהא חמורה מארץ ישראל אבל עבר תירדן הרי היא ארץ ישראל ממש מה שיהי לומר לא תהא חמורה מארץ ישראל, וצריך לומר דמה שכתב רבנו דעבר תירדן מדבריהם אף על גב דכל ארץ ישראל בזמן הזה מדבריהם, הינו משום דכל ארץ ישראל הטעם משום שאין כל יושביה עליה אבל אם כבאו כל יושביה יהא מן התורה גם בזמן הזה⁴⁸⁹, אבל עבר תירדן אפלו אם כבאו כל יושביה לא יהא מן התורה כיון שלא כבשוהו עולי בבל, ומה שכתב רבנו על עבר תירדן לא תהא חמורה מארץ ישראל, כונתו אף על גב דלענין כפורים ולענין מצוה לישב בארץ ישראל ולענין חבת ארץ ישראל אינה קדושה כארץ ישראל כמו שבאר התשב"ץ חלק ג' סימן קצ"ט ר', ואם כן ודאי דלא חמירא מארץ ישראל. אבל אפתי צ"ע דהא בודאי יש עירות בעבר תירדן שכתבוהו עולי בבל כמו שהוכיחו האחרונים⁴⁹⁰ דבירושלמי פרק ו' דשביעית הלכה א' מנו העירות שהן בגבול כבוש עולי בבל ומנו שם הרבה ערים מעבר תירדן ומנכח שם (גבי גניא דאשקלון) דכל העירות המנויות שם כבשו עולי בבל וכן כתבו התוספות בגטין ב' א' ד"ה ואשקלון, ואיך פסיק רבנו דעבר תירדן אינו אלא מדבריהם וספיתיהו מתרין, וצריך לומר דעירות הללו שכתבו עולי בבל אינם נקראין עבר תירדן שנספחו על ארץ ישראל בבית שני ועבר תירדן לא קראו רק לחלק שלא נכבש על ידי עולי בבל רק על ידי עולי מצרים, והנה בתוספתא ריש גטין איתא המביא גט מעבר תירדן אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומשמע מזה דכבשוהו עולי בבל דאי לא כבשוהו הרי כתבו התוספות ריש גטין וצריך לומר בפני

ציון ההלכה

(שם) עין בפרק ד' דידים⁴⁸⁴: (שם) תזוין איש שם ובלקוטים לזרעים סימן ז' סעיף קטן א' ב' וקראב"ד וכן כתב ר"ש משני בתורת כהנים בהר פרשה א' דעבר תירדן כארץ ישראל מן התורה, ועין תוספות יבמות ט"ז א' ד"ה עמון דדעת רבנו תם דעבר תירדן כבשוהו עולי בבל: (שם) עין במרכבת המשנה ובקהלות יעקב לאאמור"ר זללה"ה שביעית סימן י"ב שהוכיחו שיש שם ערים שכתבוהו עולי בבל:

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק רג]

כְּדִי יִסְמְכוּ עֲנִיִּים עֲלֵיהֶן בְּשִׁבְעִית⁴⁷⁹.

הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פרק ו תשובה א) שהם בכלל עבר הירדן הנזכר כאן, שכיוון שכבשוהו עולי מצרים ולא עולי בבל, אינם כארץ ישראל לגבי איסור ספיחין, אך אסור לעבוד בקרקע שם בשביעית, וכן נוהגים שם שאר דיני שביעית.

ומנחל יבק, הנמצא בין הכנרת לים המלח, עד נחל ארנון הנמצא כנגד אמצע ים המלח, כתב הגר"ב צ"א אבא שאול (שם) שהוא מקום עמון ומואב שטהרו בסיוחן, ונחלקו הראשונים בדינו, ויתכן שיש להחמיר בו כחלק הצפוני הנ"ל.

ומנחל ארנון דרומה [מואב], דעתו (שם) שנחשב כחול לגמרי [ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ר"א)]. ולפ"ז ביאר (שם אות ב) לגבי איסור יציאה מארץ ישראל לחו"ל, שאין איסור לצאת לגולן, מפני שכבשוהו עולי מצרים [וראה חזו"א אלהות (ס"י) כה ס"ק ה.], אך לחלק הדרומי [מואב] יש איסור, ולחלק האמצעי הסתפק אם אסור לצאת. ודעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף אור"ח ח"ב סי' קכו) שמותר לצאת לטייל בעבר הירדן, משום שכבשוהו עולי מצרים, וכן במקומות שיש ספק שהם בתוך ארץ ישראל, כגון רמת הגולן [שיתכן שהיא נחלת מנשה].

[ציה"ל ס"ק שנד]

עֵין פְּרָק ד' דִּי דִּי: 484.

(484) מ"ג.

[בה"ל ד"ה אבל]

דְּאִין שָׁם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית⁴⁸⁵ וְכוּ', וּמָרְן כְּתַב⁴⁸⁶.

485 בשנות אליהו (פ"ו מ"א), הובא בבה"ל לעיל (הכ"ו ד"ה והספיחין).

486 בחזו"א (ס"ג ס"ק כד), והובא בדר"א הל' תרומות (פ"א ס"ק ט).

[בה"ל ד"ה עבר הירדן]

דְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ⁴⁸⁷ וְכוּ', וְיֵשׁ לְעֵין הַרֵי מְרֵן בְּאֶרֶץ⁴⁸⁸ וְכוּ', וְיָהּ מִן הַתּוֹרָה גַּם בְּזִמְן הַזֶּה⁴⁸⁹ וְכוּ', שְׁכַבְשׁוּהוּ עוֹלֵי כְּכָל כְּמוֹ שְׁהוֹכִיחוּ הָאֲחֵרוֹנִים⁴⁹⁰.

487 וצויינו דבריו בדר"א (ס"ק רד).

488 סי' ג ס"ק ז, הובא בדר"א לעיל (ס"ק קפו).

489 משמע שדין זה שייך אף בזמננו, ואם יבואו רוב ישראל עתה לארץ ישראל לאחר שכבר חרב בית שני, לכאורה תהא שביעית נוהגת עתה מן התורה, וכ"כ החזו"א (סי' כא ס"ק ה ד"ה אבל, הובא בדר"א הל' תרומות פ"א ס"ק ג) והאבן האזל (הל' בית הבחירה פ"ו ה"ט ז' אות ה) לענין תרומות ומעשרות, שאם יבואו רוב ישראל בזמן הזה לארץ ישראל, יתחייבו בהם מן התורה. אכן בדר"א לקמן (פ"י ס"ק מז) כתב בשם החזו"א לגבי יובל, שלמעשה אי אפשר שיתקיים היום תנאי זה, כי אין מכירין כל אחד את יחושו, וגם תתבטל החלוקה הראשונה, ולכן גם אם יבואו רוב יושבי הארץ לא ייאה היובל נוהג, וכיון שכן הוא הדין שאין שמיטה נוהגת, שהרי מבווא בדר"א לקמן (פ"ט ס"ק ט) ששמיטת קרקע תלויה לדעת הרמב"ם ביובל, ונוהגת רק באופן שהיובל נוהג.

490 ראה ציה"ל (ס"ק שנו).

479 ואף שנאמר בפסוק 'וצוית את ברכתי', וא"כ לכאורה אין טעם שהעניינים לא יוכלו לנהוג דיני שביעית, מבוואר בסמ"ע (ח"מ סי' סז ס"ק ב) שברכה זו לא נאמרה אלא בזמן ששמיטה ויובל נוהג מן התורה, אך לא בזמן הזה. מאידך, החזו"א (סי' יח ס"ק ד) כתב שמסתבר שגם בבית שני ולאחריו, שאינו מן התורה, מתקיימת הברכה, מפני שבית דין של מעלה עושים כפי שגוזרים בבית דין של מטה, אלא שברכה זו היא לכלל העם אך אינה בטוחה שתהא לכל אחד, שלפעמים חטאיו גורמים שלא יתברך, ולפעמים ילקה בשביל חבירו, וכיון שראו חכמי ישראל את הציבור וענייתם בזמן הזה, החליטו שע"פ דרכי ההשתדלות אין להימנע מעבודת הקרקע, שלא אמרה התורה לסמוך על הברכה ולהימנע מהשתדלות המחויבת ע"פ דרכי הטבע, אלא אדרבה, הברכה נאמרה רק כשנוהגים כפי דרכי ההשתדלות, ולכן לא גזרו על השביעית במקומות אלו. והובאו דברי החזו"א בדר"א לעיל (פ"א ס"ק יז) בביאור הטעם שהקילו בארץ ישראל במקום אונס ארנוא, וראה בביאורים שם.

ולעשר את כל הפירות שבארץ ישראל בשביעית, מספק שמא הם מהמקומות שהניחו חכמים כדי שיסמכו עליהם העניינים בשביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין צריך, מפני שהמקומות שהניחו חכמים מועטים, ואין חוששים למיעוט.

[דר"א ס"ק רד]

מִן הַתּוֹרָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁸⁰ לְכָל דְּבָר⁴⁸¹ וְכוּ', וְכֵן סוּרָא לֹא כְּבִשׁוּהָ עוֹלֵי כְּכָל⁴⁸².

480 ראה בה"ל (ד"ה עבר הירדן) מה שדן בדברי החזו"א.

481 בגדר הדין ששוה עבר הירדן [נחלת בני גד ובני ראובן] לארץ ישראל, כמבוואר כאן, מבוואר בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' קצח-ר) שהוא רק לענין קדושת המצוות - ששוה בשניהם, אך קדושת ארץ ישראל התלויה בקדושת השכינה השורה במקום, אינה אלא בארץ ישראל [וכפי שכתב בשמו בבה"ל (ד"ה עבר הירדן) לגבי חיבת ארץ ישראל ומצות ישיבתה], ולכן נקראת עבר הירדן 'ארץ טמאה' (יהושע כב, יט).

482 המקומות בסוריא שחזרו עולי בבל להתיישב בהם בימי בית שני מרצון המלכות, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאינם נחשבים כמקומות שבכיבוש עולי בבל, מפני שכשחזרו אליהם סמכו על הקידוש של דוד, וכיון שקידושו לא הועיל משום שהיה כיבוש יחיד, נשאר ללא קידוש. [וראה ציה"ל הל' תרומות (פ"א ס"ק פח) שכתב בשם הקרית ספר, שבבית שני לא קידשו ע"י מלך או נביא, ולא היו רוב ישראל, ומ"מ הועיל משום שסמכו על הקידוש הראשון].

[דר"א ס"ק רה]

מְדַבְּרֵיהֶם⁴⁸³.

483 הגלעד והבשן [ארץ סיחון ועוג], ובכללם החרמון והגולן, הנמצאים בצפון ארץ ישראל בעבר המזרחי של הירדן, דעת

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק צ]

וְלִקְחָהּ בְּהֶן אֶקְלִי אֲדָם²⁹³.

293 מאכל אדם שנתקלקל וראוי רק בהמה [שיש שטברו שמוטר לעשות ממנו מלוגמא לאדם כדן מאכל בהמה, כמו שכתב בדר"א לעיל (ס"ק טו ו-פה)], שהחליפו במאכל אדם שראוי לאדם, הסתפק הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפא ד"ה פירות שביעית) האם אסור לעשות ממנו מלוגמא כדן מאכל אדם, או שכיון שקדושתו היא מכח קדושת מאכל בהמה, א"כ מותר לעשות ממנו מלוגמא, ונשאר בצ"ע. וראה בספר תורת זרעים (שביעית פ"ח מ"א עמ' עז) שכתב לגבי מאכל בהמה שהחליפו במאכל אדם, שמוטר לעשות ממנו מלוגמא, שכיון שקדושתו היא מכח קדושת מאכל בהמה, א"כ לא מתחדשת עליו קדושת מאכל אדם. וראה עוד בדברינו לקמן (פ"ו ס"ק לט).

[דר"א ס"ק צב]

שְׂאִין מוֹכְרִין אֶקְלִי אֲדָם לְקַח בְּהֶן אֶקְלִי בְּהֶמָה²⁹⁴.

294 בטעם הדבר כתב החזו"א (סי' יג ס"ק כו), שנחשב הדבר כמשתמש בפירות שביעית שלא כדרך הנאתם. ואולם ראה דר"א להלן (ס"ק קב) ובציה"ל שם (ס"ק קצ).

[דר"א ס"ק צג]

שְׂאִין רְאוּי לְצַבֵּיעָה וְלִקְחָהּ הָרְאוּי לְצַבֵּיעָה אֲסוּר בְּצַבֵּיעָה²⁹⁵.

295 ואם מכר אבטיח של שביעית וקנה בשר חי, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ח הע"ז) שאין הבשר נאסר בבישול, כפי שאבטיח נאסר.

וכן באופן ההחליף פרי שאין הדרך לסוחטו למיץ בפרי שהדרך לסוחטו, או שהחליף פרי שאינו נאכל כשהוא חי בפרי שנאכל כשהוא חי, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפא ד"ה ואיכא) שהפרי השני אינו נאסר בסחיטה או באכילה בעודו חי, מפני שאף על פי שהפרי הראשון היה אסור באלו, מ"מ כיון שהם אינם שימושים שונים שאסורים אלא כצורה שונה של אכילה, א"כ כיון שהפרי השני צורת אכילתו שונה, הריהו נאכל כפי צורת אכילתו ולא כפי צורת האכילה של הפרי הראשון.

[דר"א ס"ק צה]

אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִהָאָרֶץ לְחוּצָה לְאָרֶץ²⁹⁶ וְכוּ', אִם מוֹצִיאִין לְאֶכְלִיָּה מִתָּר²⁹⁷ וְכוּ', שְׂצָרֶיךָ צְדָה לְדָרְךָ דָּוָה מִתָּר לְהוֹצִיא²⁹⁸.

296 ואף שאיסור הוצאת פירות מארץ ישראל לחו"ל נוהג גם לגבי פירות של שאר השנים, כמו שהתבאר בגמ' (בבא בתרא צ, ב) ובשו"ע (ח"מ סי' רלא סכ"ז), ביאר החכמת אדם (שערי צדק שער משפטי הארץ פ"א סי"ג) בינת אדם אות ה), שהאיסור בהוצאת פירות שביעית הוא גם על מעט פירות או על מיני תבלין, שבשאר שנים מותר להוציאם. והגר"ש וואזנר כתב (שבט הלי ח"ב סי' קח), שכיון שטעם האיסור בשאר שנים הוא מצד חי נפש של יושבי ארץ ישראל כדי שלא יתייקרו המאכלים, א"כ באופן שאחרי שמוציאים פירות לחוצה לארץ עדיין נשאר ליושבי ארץ ישראל די והותר, וכמו בזמננו, שאדרבה אם לא היו מוציאים לחוצה לארץ היה צורך לאבד חלק מהתוצרת וכמו שעושים בהרבה מדינות, וכן ישנם שזורעים כדי להוציא לחוצה לארץ, ואם לא היו מוציאים לא היו זורעים, בודאי שמוטר להוציאם. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפב ד"ה

וצ"ע, וד"ה ועוד) שהאיסור בפירות שביעית הוא באופן שישנם הרבה פירות בארץ ישראל, ולא יחסרו פירות לבני ארץ ישראל, שבשאר השנים מותר להוציאם, ובשנה השביעית אסור, והוסיף, שבשאר שנים אסור רק דברים שהם עיקר חיות האדם, כגון יינות שמנים וסלתות [כנזכר בגמ' שם], מה שאין כן לגבי פירות שביעית, נאסר הדבר אפילו בשאר פירות. ולהוציא פירות שביעית לחוצה לארץ על דעת החזירים לאחר מכן לארץ, צידד הציץ הקדש (סי' טו אות ה) שמוטר, כיון שהאכילה תהיה בארץ, מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (פירות שביעית פ"ה הע"י יא) שאסור.

ולהוציא פירות שביעית למקום שהוא ספק חו"ל וכגון לעיר 'אילת', דעת הגר"ש אלישיב (שבט יצחק עמ' עג ו-ק"ח) שאסור [וראה בקיצור דיני שביעית (עמ' קטז עוד הנהגות מדרך אמונה אות ד), שהחזו"א סבר שאילת' היא ודאי חוצה לארץ]. והגר"נ קרליץ צידד (פירות שביעית פ"ה סי"ח והע"י ט), שניתן להקל להוציא פירות שביעית למקומות שהם ספק חוצה לארץ, כיון ששביעית בזמן הזה רק מדרבנן, וכן האיסור להוציא פירות שביעית לחוצה לארץ הוא רק מדרבנן.

ולהוציא פירות שביעית על ידי אוצר בית דין, דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קעו, שיח השמיטה פ"ה סל"ג) שאסור.

ולהוציא פירות נכרי לחוצה לארץ, כתב בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ק) שאסור [ואפילו לדעה שסברה שבפירות נכרי אין חובת ביעור, ראה בדר"א לקמן (פ"ו ס"ק יג)].

297 שבכך ביארו התוס' בפסחים (נב, ב ד"ה רב ספרא בת' הראשון), את המבואר שם, שרב ספרא הוציא חבית יין של שביעית לחוצה לארץ. ועדיין תמה בבה"ל לעיל (ה"ז סוף ד"ה ואין) על כך שרב ספרא הוציא דבר שקדוש בקדושת שביעית לחוצה לארץ, ואף על פי שחכמים גזרו שאייר חוצה לארץ מטמא, וא"כ כשמוציא פירות שביעית לחוצה לארץ הריהו מטמאם, וצידד ליישב שאכן מותר להוציא רק פירות שהם כבר טמאים, ונשאר בצ"ע.

298 בשיעור 'צידה לדרך', דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ה סל"ה) שהיינו כמות שתספיק לו עד שיגיע למקום מבטחים.

וגם במוציא לצורך 'צידה לדרך', דעת החזו"א (רבינו בשמו, פירות שביעית פ"ה הע"י ד) שמוטר רק כשיש צורך בדבר.

[דר"א ס"ק צו]

וְלֹא יַעֲבִירִם מִמְּקוֹם לְמִקוֹם²⁹⁹ כְּדִלְקֵמֶן פָּרָק ז' הִלְכָה י"ב³⁰⁰ וְכוּ', אֵין הַפְּרוֹת נֶאֱסָרִין וְיוֹצְאִין בְּהֶן³⁰¹ וְכוּ', הִדְעַת נוֹטָה לְהִתִּיר³⁰².

299 בגדר 'ממקום למקום', דעת רבינו (קיצור הלכות על רמב"ם הל' שמיטה עמ' ע), שהיינו ממקום ישוב אחד בחו"ל למקום ישוב אחר בחו"ל [והוסיף שם (על פי החזו"א א"ח סי' קנא), שמסתבר שכשיש הפרש בין מקום למקום בשיעור שבעים אמה ושייריים, נחשב הדבר למקומות ישוב נפרדים]. ובמקום אחר (שיח השמיטה פ"ה הע"י צד) הובא בשמו, שמוטר להעביר באתו הבית, אבל לא מבית לבית.

300 בטעם הדבר ביאר בדר"א לקמן שם (ס"ק עא), שכל שמעבירים ממקום למקום נחשב הדבר כמוציאם מחדש לחוצה לארץ [וראה מה שכתב בבה"ל שם (ד"ה ולא יעבירם)],

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

קכג

וְאֶבְלֵי בַהֲמָה (צ) וְלֶקַח בָּהֶם אֶבְלֵי אָדָם. אֲבָל אִין מוֹכְרִין אֶבְלֵי בַהֲמָה (צא) לֶקַח בָּהֶם אֶבְלֵי בַהֲמָה אַחֲרָתָּה. (צב) וְאִין צָרִיף לֹאמַר שְׂאִין מוֹכְרִין אֶבְלֵי אָדָם לֶקַח בָּהֶם אֶבְלֵי בַהֲמָה. וְאִם לֶקַח בָּהֶן אוֹ הַחֲלוּף בָּהֶן אֶבְלֵי אָדָם בְּאֶבְלֵי בַהֲמָה (צג) הָרִי הֵן בְּאֶבְלֵי אָדָם (צד) שְׂאִין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָא לְאָדָם: יג * פְּרוֹת שְׁבִיעִית (צה) אִין (צו) מוֹצִיאִין

דרך אמונה

באור ההלכה

לא מצינו טעם למה אסור למכר אכלי בהמה לקנות אכלי בהמה ומאי שנא מאכלי אדם לאכלי אדם וכבר תמה בזה בחזון איש, ובצירוף השלחן כתב משום שאסור סחורה בפרות שביעית ולא התירו אלא למכר מעט כמו שכתב רבנו ריש פרק ו' ולא התירו זה אלא באכלי אדם ולא באכלי בהמה, וצ"ע אם כן למה מתר למכר אכלי בהמה לקנות אכלי אדם, ואולי כונתו שלא התירו אלא למכר עבור צרכי אכלי אדם ולא עבור צרכי אכלי בהמה, ויש לעיני דבירושלמי פרק ח' הלכה ה' מבאר לפרוש הגר"א דלרבנן נותנים פרות שביעית לבעל בור שיטין לו מים להשקות בהמתו ולא חשיב סחורה לצורך בהמה (וצריך לאוקמי בנותן לו מאכל בהמה) וצ"ע, ולפי דברי מרן דדוקא בבי מיני בהמות אסור אתי שפיר הכל, ויש לעיני דבמאכל אדם בעי דבר השוה לכל אדם כמו שאמרו בסכה דף מ' ובמאכל בהמה אין צריך דבר השוה לכל בהמות, ושמן משום דבמאכל בהמה לא שייך זה וצ"ע: * פְּרוֹת שְׁבִיעִית אִין מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לְאָרֶץ. בשביעית סוף פרק ו' אין מוציאין שמן שרפה ופרות שביעית מהארץ לחוצה לארץ אמר רבי שמעון שמעתי בפרוש שמוציאים לסוריא ואין מוציאם לחוצה לארץ, וכתב מרן בשביעית סימן י"ג סעיף קטן ג' ולהוציאן למן כזיב ועד הנגר ועד אמנום לא נתבאר

(צ) וְלֶקַח בָּהֶן אֶבְלֵי אָדָם⁽²⁹³⁾. ואף על גב דלא מעלה להו דתרויהו אכלי אדם מתר וכל שכן כשמוכר אכלי בהמה לקח בו אכלי אדם דמתר (קס) ומכל מקום אפשר דמתר לשלקו כשרוצה להאכילו לאדם: (צא) לֶקַח בָּהֶם אֶבְלֵי בַהֲמָה אַחֲרָתָּה. (קס) רוצה לומר שמין זה שמכר אין ראוי לבהמה זו שהוא נותן כגון שמכר אכלי חמור שאין ראויין לסוס לקח אכלי סוס והוי כמכר זין לקח שמן שאין מדליקין בו כנ"ל סעיף קטן נ"ב וממילא אסור לעשות כן דהוי כמפסיד: (צב) וְאִין צָרִיף לֹאמַר שְׂאִין מוֹכְרִין אֶבְלֵי אָדָם לֶקַח בָּהֶן אֶבְלֵי בַהֲמָה⁽²⁹⁴⁾. ויש אומרים שאם יבשה עד שאין ראיה יותר לאדם מתר לקח בה אכלי בהמה (קע) ואם החליף ירק בירק ואחר כך יבש הירק השני עד שאין ראוי לאדם אסור לתנם מלוגמא לבהמה שיש לו חמרי הירק הראשון: (צג) הָרִי הֵן בְּאֶבְלֵי אָדָם. שהדמים נתפסין תמיד כחמרי הפרי הראשון כדלקמן פרק ו' הלכה ז'. (קע) מֵכַר פְּרִי שְׂאִין רְאוּי לְצִבְעִיָה וְלֶקַח הָרְאוּי לְצִבְעִיָה אֶסוּר בְּצִבְעִיָה⁽²⁹⁵⁾ ולכן אסור למכר פרות שביעית שאין

ראויין לצביעה ולקח בהן ממיין הצובעין לצביעה או להדלקה: (צד) שְׂאִין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָא לְאָדָם. (קע) וְלֶכְאוּרָה הוּא הַדִּין שְׂאִין מְאֻכְלִין אוֹתָן לְבַהֲמָה וְצ"ע אִם מֵתָר לְשַׁלְקוֹ וְכנ"ל: יג (צה) אִין מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לְאָרֶץ⁽²⁹⁶⁾. ויש אומרים שאין אסור להוציא אלא על מנת למכר ובמכר מעט דמתר לו למכר מכל מקום להוציא לחוץ לארץ לשם מכירה אסור אבל אם מוציאו לאכילה מתר⁽²⁹⁷⁾, ויש אומרים דבכל גונא אסור וכן הסכים הר"ש (קע) חוץ ממה שצריך צדה לדרך דזה מתר להוציא⁽²⁹⁸⁾: (צו) מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לְאָרֶץ. (קע) דְּכֵתִיב 'בְּאַרְצָה תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכֹל', (קע) וְאֶפְלוּ לְאָכֹל קִדְּם הַבְּעוֹר אֶסוּר לְהוֹצִיאֵן אִין צָרִיף לְהַחְזִיין אֵלָּא מִכְּעֶרֶן בְּמִקוּמָן וְלֹא יַעֲבִירִם מִמֶּקוֹם לְמִקוּם⁽²⁹⁹⁾ כְּדִלְקַמְן פֶּרֶק ז' הַלְכָה י"ב⁽³⁰⁰⁾. (קע) וְלֶכֶן אִין לְשַׁלַּח אֲתֵרוּגִים לְחוּץ לְאָרֶץ וּמְכָל מִקוּם אִין הַפְּרוֹת נְאֻסְרִין יוֹצִיאִין בָּהֶן⁽³⁰¹⁾, (קע) וְלְשַׁלַּח אֲתֵרוּג לְבֵית מְרַכֵּב לְקִיּוֹם הַמְצוּה בְּמִקוּם שֵׁשׁ לְהַסְתַּפֵּק שִׁבְטֵל הַמְצוּה בְּהַעֲדָר הַמְשֻׁלָּח הַדַּעַת נוֹטָה לְהַתִּיר⁽³⁰²⁾ וְלֹא לֶקַח מֵהַעוֹשָׂה סְחוּרָה וְזִזְהָר לְנִהַג בְּאֲתֵרוּג קִדְּשַׁת שְׁבִיעִית:

ציון ההלכה

(קס) דומיא דמה שכתבנו לעיל סעיף קטן פ"ח בשם החזון איש לענין חשב לבהמה חזון וחשב לאדם עין שם וצ"ע⁽³⁰³⁾: (קסא) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן כ"ד ומצאתי בשנויי נקחאות שיש גודסין כאן אכלי בהמה אחרים וצ"ע אם אפשר להתפרש כפרוש מרן: (קסב) ר"ש פרק ז' משנה ב': (קע) הגר"א בבאורו לירושלמי וצ"ע בחזון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ד: (קעא) חזון איש שם סעיף קטן י"ח: (קעב) וצ"ע מה שכתבנו בזה בבאור ההלכה לקמן פרק ז' הלכה י"ט ר"ה יש) לפקפק בזה ובשערי צדק כתב שאסור לשלקו: (קעג) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ד': (קעד) בסדר השביעית שנדפס על ידי הר"ו שפירא אות ז' וצ"ע שם סימן י"ג סעיף קטן ד': (קעה) תורת כהנים בהר פרשה א', והוא אסמכתא⁽³⁰⁴⁾ דיאני אלא מדרבנן כמו שכתב מרן בסימן י"ג סעיף קטן ג'⁽³⁰⁵⁾ וכן כתב הר"ב דהר"ש בתורת כהנים שם: (קעו) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ג': (קעו) ומה שכתב הר"ב ד בתורת כהנים בהר פרשה א' דאסור לאכלן שם אבל יכול להתירין לארץ ישראל ולאכלן שם וכן כתב ר"ש סיריליא דף ק"א א' ופרק ו' הלכה ד' צ"ע עין שם וצ"ע בית רדב"ז פרק ה' הלכה י"ח⁽³⁰⁶⁾: (קעז) חזון איש סימן י"ג סעיף קטן ו': (קעח) מכתב ממרן כתב יד⁽³⁰⁷⁾, וצ"ע בספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד שלי"א של"ב⁽³⁰⁸⁾ שמרן צוה שיאכלו האתרוג אחר סכות⁽³⁰⁹⁾ וכן שמעתי:

כבר

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

(צז) אותן מהאֶרֶץ לחוצה לאֶרֶץ (צח) ואֶפְלוּ לְסוּרְיָא. (צט) ואִין מֵאֲבִילִין אוֹתָן לֹא לְעִבּוֹ"ם (ק) וְלֹא לְשֹׁכְרִי. (קא) וְאִם הָיָה שֹׁכֵר שֶׁבֶת אוֹ שֹׁכֵר שָׁנָה אוֹ שֹׁכֵר חֲדָשׁ (קב) אוֹ שֶׁקָּצַץ

באור ההלכה

דרך אמונה

וכיון דנחלקו בסוריא משמע דמזויב ולהלן מתר, ובסימן ד' סעיף קטן ד' הביא עוד ראיה ממה שאמרו בירושלמי פרק ב' דדמאי הלכה א' דהמינין שאסורין בקיסרין דרבן מן המובאים מארץ ישראל ואין צריך לעשר ונוהג בהן קדשת שביעית (עין שם שהוכיח כן) וקשה הרי אין מוציאין פרות שביעית לחוצה לארץ, ועל כרחוק דלמקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי ככל מתר להוציא (ועין שם שדחה זה דמירי בקנה מגוי), והנה בירושלמי סוף פרק ו' איתא הוון בעוון מימר לא פליגי (אדרבי שמעון דאמר במתניתין מוציאין לסוריא כן פרש הגר"א) אשכח תני רבי יהודה אומר עד קזיב רבי שמעון אומר עד אַמְנָה, ומבאר בהדיא דלרבי יהודה דקניא לן פותה אין מתר אלא עד קזיב דהינו כבוש עולי כבל וכן כתב במלאכת שלמה, אך יש לעיין איך אמר רבי שמעון עד אַמְנָה הרי גם סוריא מתר לרבי שמעון (ואף דבירושלמי לפנינו הגרסא רבי, הר"ש סיריליאו גריס רבי שמעון וכן הוא במשנה שבגמרא ובמשניות ובתורת כהנים בהר פרשה א' וכן העתיק רבנו בפרוש המשניות) ויש לומר דסוריא לפעמים חמירא מארץ שלא כבשו עולי כבל ודינה טפי כארץ ישראל דהא תנן בפרק קמא דדמאי מזויב ולהלן פטור מדמאי והוא ארץ שלא כבשוה עולי כבל כדתנן בריש פרק ו' דשביעית ואפלו הכי דעת הר"ש דסוריא חזיבת בדמאי כמו שקתב בפרק ו' דדמאי משנה י"א, והינו משום דסוריא לא עמדה מזויב ולהלן אלא

(צז) אותן מהאֶרֶץ לחוצה לאֶרֶץ. (קפ) ואֶפְלוּ כפניות שאין ראיות כל כף לאכילה אסור להוציאן לחוץ לאֶרֶץ⁽³¹⁰⁾: (צח) ואֶפְלוּ לְסוּרְיָא. (קפא) דמדאורייתא כבוש יחיד לא שמה כבוש⁽³¹¹⁾, אכל למקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי ככל מתר להוציא: (צט) ואִין מֵאֲבִילִין אוֹתָן לֹא לְעִבּוֹ"ם⁽³¹²⁾. (קפב) דדרשינן בתורת כהנים לְכֶם לְאֶכְלָהּ וְלֹא לְגוֹיִם, וקרא אסמכתא בעלמא והאסור להאכיל לגוים הוא מדרבנן כיון שאין הגוי נוהג בהן קדשת שביעית⁽³¹³⁾, וכן אין מוכרין לגוי⁽³¹⁴⁾ מהאי טעמא (קפג) ואֶפְלוּ כָל שֶׁהוּא (קפד) וְכֵן לְכוּתֵי⁽³¹⁵⁾ דהוי קעין הפסד⁽³¹⁶⁾ ולא הקלו אלא במסב על שלחנו של ישראל כדבסמוך: (ק) וְלֹא לְשֹׁכְרִי. (קפז) רצה לומר אפלו אם הגוי הוא שוכירו⁽³¹⁷⁾: (קא) וְאִם הָיָה שֹׁכֵר שֶׁבֶת כו'. (קפח) וְכֵן שֹׁכֵר שְׁבוּעָה דהינו ז' שנים וכל כהאי גוונא⁽³¹⁸⁾ (קפט) ואֶפְלוּ לֹא קָצַץ מְזוּנְתֵי מִשּׁוּם דִּסְתַּמָּא מְזוּנְתֵי עָלְיוּ שְׁאִין הוֹלְכִין לְבִתְיֵיהֶן: (קב) אוֹ שֶׁקָּצַץ מְזוּנְתֵי עָלְיוּ. (ק) דאסור פריעת חוב⁽³¹⁹⁾ אינו משום שהוא סחורה

עמדה יותר מצד מזרח כמו שכתב הר"י קורקוס בפרק י"ג דמעשה הלכה ד', וגם הפסוק משנה פתב לעיל פרק ד' הלכה כ"ח דיש לומר שיש מקומות שכבשו עולי כבל גם מסוריא עין שם (אף דעת החוון איש אינו כן עין שם), ואף שיש דברים דסוריא קילא טפי מארץ שכבשו עולי מצרים ולא עולי כבל (עין לעיל פרק ה' מבכורים הלכה ח'⁽³²²⁾ ופרק א' מתרומות הלכה ו'⁽³²³⁾), מכל מקום כיון שיש מקומות דסוריא חמירא אין ראיה ממה דרבי שמעון נקט סוריא ולא מה שכבשו עולי מצרים ובכריתא מסיף רבי שמעון אף מה שכבשו עולי מצרים, ועוד דרבי שמעון להקל בא ונקט דאפלו בסוריא מתר וכל שכן כבוש עולי מצרים ורבי יהודה דמתמיר מחמיר בתרויהו כדתניא בכריתא ודברי מרן ז"ל צ"ע שלא הביא קלל דברי הירושלמי, ובאמת יש לעיין כיון דכל האסור להוציא פרות שביעית לחוץ לארץ אינו אלא מדרבנן כמו שכתבו הרמב"ד והר"ש משני בתורת כהנים בהר פרשה א' שלא יתחלפו בפרות חוץ לארץ וינהג בהן מנהג חליץ (וכן כתב מרן בסימן י"ג סעיף קטן ג' שהיא מעלה מדרבנן) אם כן מה חפש יש להוציא לסוריא או למקומות שכבשו עולי מצרים הרי גם שם נוהג שביעית מדרבנן ואם כן אין כאן חפש שיבא להתחלף, וצריך לומר דכיון דבפרות הארץ יש קדשה מן התורה ובפרות סוריא אינו אלא מדרבנן ויש כמה דברים שהקלו בפרות סוריא ולכן חישנין שיבא לזולל, ולפי זה אין חלוק בין סוריא למקומות שלא כבשו עולי כבל דבשניהן חזיב מדרבנן ולא מדאורייתא, ולפי זה בבית שני שגם בארץ ישראל היה שביעית מדרבנן לפי דברי רבנו⁽³²⁴⁾ וכל שכן בזמן הזה לכאורה אין מקום לאסור להוציא לסוריא או למקומות שלא כבשו עולי כבל, אך אפשר שישאר התקנה כמו שהיה בבית ראשון, ועוד דגם בזמן הזה יש דברים שהקלו שם יותר כמו לענין ספיחים⁽³²⁵⁾ ויש מקום עדין לחוש שיתחלף לכן לא התירו, ויש לעיין להר"ש משני שפרש בתורת כהנים שם דפלוגתא דרבי שמעון ורבנן אם מוציאין לסוריא הוא פלוגתא דכבוש יחיד שמה כבוש או לא, דהא פליגי נמי בארץ שכבשו עולי מצרים ולא עולי כבל וישם לא שיהי פלוגתא דכבוש יחיד ואם נימא דפליגי שם בפלוגתא אי קדשה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא אם כן תרי פלוגתא נינהו, ויותר מסתבר דלכל עלמא אינו אלא מדרבנן אלא דפליגי אי שיהי למגור שם כיון דמדרבנן חזיבת וכנ"ל, ועוד ראיה ממה שכתבו בירושלמי פרק ט' הלכה ו' רבי מנא שאל לרבי חזקיה מהו מיבלא כפוניין לאשקלון (פן גרסת ר"ש סיריליאו ופרש מהו להוליך כפניות לאשקלון שאינן אכל גמור) אמר ליה אסור, והרי אשקלון כבשוה עולי מצרים ולא עולי כבל כמו שכתב רבנו בפרק א' מתרומות הלכה ה' אלא דאסור:

ציון ההלכה

(קפ) וירושלמי פרק ט' הלכה ו': (קפא) ר"ש משני תורת כהנים בהר פרשה א': (קפב) חוון איש סימן י"ג סעיף קטן ג' ועיין סימן ד' סעיף קטן ד' ד"ה שם אמר ועיין בבאור ההלכה שפסקנו בזה: (קפג) שם סימן כ' סעיף קטן ו': (קפד) שם סימן י"ג סעיף קטן כ"ו ועיין סימן י"ג סעיף קטן י"ד וסדר השביעית של ר"ז שפירא אות ח' ודלא כפאת השלחן: (קפה) תוספתא פרק ו' גובא במשנה למלך ודלא כאחרים⁽³²⁰⁾: (קפז) שם: (קפח) ר"י קורקוס: (קפט) תוספתא סוף פרק ה': (קפס) חוון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ו: (קף) שם, ותקנת קצת הלשון⁽³²¹⁾ משום דבעבודה זרה ס"ב א' אמרו נמצא פורע חובו בדמי שביעית ותהורה אמרה לאכלה ולא לחסרה:

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק צז]

ואַפְלוּ כַפְנֵיטוֹ שְׁאֵין רְאוּיֹת כָּל כֶּךָ לְאֶכְלָה אָסוּר לְהוֹצִיאָן לְחוּץ לְאֶרֶץ⁽³¹⁰⁾.

310) וכן להוציא מאכל בהמה לחוצה לארץ, דעת רבינו (ביאור לירושלמי שביעית פ"ט ה"ו) שאסור, כיון שאף הוא קדוש בקדושת שביעית.

ולהוציא דמי שביעית לחוצה לארץ, דעת רבינו שיתכן שמותר, כיון שניתן לחללם. והגרצ"פ פרנק (כרם ציון השלם הלכות פסוקות פ"ב הע"ד) הביא ראייה שמותר.

[דר"א ס"ק צח]

דְּמִדְאוּרֵיָא כְּבוֹשׁ יָחִיד לֹא שְׁמָה כְּבוֹשׁ⁽³¹¹⁾.

311) כמו שכתב הרמב"ם בהל' תרומות (פ"א ה"ד), שסוריא כארץ ישראל לענין שביעית ותרומות ומעשרות רק מדברי סופרים (והוא הדין לענין שאר מצוות התלויות בארץ (דר"א שם ס"ק מו)), וכן כתב לעיל (פ"ד הכ"ז) לענין איסור עבודה בשביעית.

[דר"א ס"ק צט]

וְאֵין מְאָכְלִין אוֹתָן לֹא לְגוּי⁽³¹²⁾ וְכוּ', פִּינְן שְׁאֵין הֶגְוִי נוֹהֵג בְּהֶן קְדֻשַׁת שְׁבִיעִית⁽³¹³⁾, וְכֵן אֵין מוֹכְרִין לְגוּי⁽³¹⁴⁾ וְכוּ', וְכֵן לְכוֹתֵי⁽³¹⁵⁾ דְּהוּי קַעֲיִן הַפְּסֵד⁽³¹⁶⁾.

312) ולהאכיל פירות שביעית למומור, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' מז), שאסור, ואפילו מחללי שבת שבזמננו ראוי להחמיר שלא להאכילם פירות שביעית, ושלא לדונם כתינוקות שנשבו. וראה עוד בנדון האם אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות בזמננו נחשבים כתינוקות שנשבו, במשנ"ב דרשו (סי' תקיב ס"ק ב הע' 6).

מאידך, הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפד ד"ה יש לדון) הסתפק האם מותר להאכיל פירות שביעית למומור, משום שגזרו עליו רק לענין להתרחק ממנו ולא לענין האכלת פירות שביעית וכדו', או שכמו שאסרו לעשות מלאכת יום טוב בעבורו [וכמ"ש השו"ע (או"ח סי' תקיב ס"א)], הוא הדין שאסור להאכילו פירות שביעית, ונשאר בצ"ע.

ולהאכיל לנכרי 'מאכל בהמה' שקדוש בקדושת שביעית, כתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קכד ענף א) שמותר, כמו שמותר להאכילו לבהמה [כמו שכתב בדר"א לעיל (ס"ק כו)].

313) וכן מטעם זה, ליתן מאכל בהמה שקדוש בקדושת שביעית לבהמת נכרי, כתב רבינו (מכתבים, כתי"י) שאסור.

ונכרי שבא ליטול פירות שביעית, האם צריך למנועו מכך, כתב הרדב"ז (על הרמב"ם כאן, וראה עוד בדבריו לעיל פ"ד ה"ל) שמשמע קצת מדברי הרמב"ם (כאן) שצריך, וכן דקדק בבה"ל לעיל (פ"ד הכ"ד ד"ה מ"ע, וה"ל ד"ה כ"ד, פ"ה ה"ה ד"ה אין) מדברי החזו"א (סי' יד ס"ק ד). וראה מה שכתב בשיעורי שבט הלוי (עמ' שי-שיא).

314) ונכרי שבא לקנות בחנות שמוכרת גם למי שלא חתם על מינוי שליחות, דעת הגר"נ קרליץ (פירות שביעית פ"ד ס"ו והע' ז) והגר"י שפירא (שם), שאם יש חשש איבה מותר למכור לו, ודעת הגרי"ש אלישיב (שם), שלא נמצא היתר בדבר.

ונכרי שבא לקנות בחנות שמוכרת רק למי שחתם על מינוי שליחות, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רכז, עמודי ארץ פי"א סמ"ב) שאין למכור לו.

ולענין מכירת פירות שביעית לגוי במכירת חמץ בערב פסח, ראה מה שכתב בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' טז) ובשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' טו אות ד).

315) וביאר החזון יחזקאל (תוספתא שביעית פ"ו באורים ה"ב), כיון שקיימא לן שה'כותים' גירי אריות, והריהם כנכרים [ראה ביבמות (כד, ב) שנחלקו תנאים בדבר. אך ראה בפירוש רבינו על מסכת כותים (מטהר סי' ג ס"ק ג), שליטת ובריר שלדעת הרמב"ם קיימא לן כמי שסבר שה'כותים' גירי אמת].

316) כלומר (חזו"א סי' י ס"ק יד, צוין בציה"ל ס"ק קפד), שאף על פי שהנכרי בעצמו אינו מזהר על קדושת שביעית, מ"מ נאסר הישראל למסור לו, משום שנחשב בכך כמפסיד את הפירות. וראה בבה"ל לעיל (ה"ה ד"ה אין), שהרואה פירות שביעית מונחים בדרך במקום שנכרי ידרוך עליהם, צריך להגביהם או להזיזם.

ולקנות מנכרי או מכותי פירות שביעית, כתב המשנה למלך (על הרמב"ם כאן) בשם התוספתא שאסור, וכתב החזו"א (שם), שטעם הדבר לענין כותי, משום שהדמים שנמסרים לו קדושים בקדושת שביעית, והוא לא נזהר בקדושתם, ולענין נכרי, הסתפק שם האם הדמים שנמסרים לו נתפסים בקדושת שביעית, ואולם הביא מהירושלמי (דמאי פ"ב ה"א) שמותר ליקח מנכרי בשביעית, ושכן מוכח ביבמות (קכב, א לפי רבותיו של רש"י), וכן הרמב"ם (כאן) השמיט דין זה. וראה עוד בדר"א לקמן (פ"ו ס"ק לו, וראה גם בקיצור דיני שביעית תשובה קכא) בשם החזו"א (סדר השביעית אות ד) שאין הדמים שנמסרו לנכרי נתפסים בקדושת שביעית.

וראה גם דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפה ד"ה אך בחזו"א), שמנהג העולם לקנות פירות שביעית מהנכרי. ולענין הנדון של איסור סחורה בקניה מנכרי, ראה בדברינו לקמן (פ"ו ס"ק ב). ולענין הנדון של איסור 'אמירה לנכרי', ראה בדברינו שם (ס"ק יח).

[דר"א ס"ק ק]

אֶפְלוּ אִם הֶגְוִי הוּא שְׁכִירוֹ⁽³¹⁷⁾.

317) כלומר (מהר"י קורקוס כאן, צוין בציה"ל ס"ק קפז), שנתחדש שאין אומרים שכיון שהוא שכיר, הריהו כעבדו וכאנשי ביתו.

[דר"א ס"ק קא]

וְכָל כְּהָאֵי גִּוְנָא⁽³¹⁸⁾.

318) ופועלים נכרים שמצויים בזמננו אצל חולים ונזקקים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפד ד"ה שו"ר, ראה גם עמודי ארץ פי"א סמ"א) שכיון שהם אוכלים אצל בעל הבית, מותר להאכילם פירות שביעית, וכן דעת הגר"ש וואזנר (מבית לוי חט"ז עמ' לה הע' ד) לגבי ישוב שעובדים בו נכרים וזרים בחדרים שהוקצו בעבורם, שמוותר להאכילם פירות שביעית.

ונכרי שאוכל בסעודת בעל הבית ובני ביתו, כתב רבינו (מכתבים, כתי"י) שלכאורה מסתבר שמותר להאכילו פירות שביעית [ואף על פי שאינו שכיר שבת וכדו'].

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק קב]

אָלָא הוּא אָסוּר דְרַבְנָן⁽³²⁶⁾.

ואב שרוצה לזון את בניו מפירות שביעית, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמוותר, ואפילו באופן שנתחייב לזונם לאחר נישואיהם. אולם, באופן שהאב לא רצה לזון את בניו והוצרכו בית דין לחייבו לזונם, וכן באופן שנתחייב לזונם לאחר נישואיהם ולא קיים את התחייבותו והוצרכו בית דין לחייבו, דעתו (שם) שנחשב הדבר כפריעת חוב ואסור לו להאכילם מפירות שביעית.

[דר"א ס"ק קד]

מְזוֹנוֹת שֶהַבַּעַל חַיֵּב לְפָרְנֶסָה⁽³²⁷⁾.

(329) טעם נוסף צידד החזו"א (סי' יג ס"ק כו ד"ה שם הי"ד) לומר, שגם באופן שנותן לאשתו מזונות במתנה יתכן שנפטר על ידי כן מלזונה, כיון שעל כל פנים היא שבעה [ולכך זה שמאכילה פירות שביעית אינו בגדר פריעת חוב].

(326) כלומר (חזו"א סי' יג ס"ק כו) שכיון שהוא רק איסור דרבנן, הם הקילו באופן שמזונותיו עליו ונותן לו על שולחנו, מפני שנראה בכך כאנשי ביתו.

(327) ומהו האופן שבו בית דין פוסקין מזונות לאשה, ראה ברמב"ם (פ"ב מאישות הט"ז).

[דר"א ס"ק קו]

וּכְמוֹ בְשִׁכְרִי שֶקֶצֶץ עָלָיו מְזוֹנוֹת⁽³²⁸⁾ כַּנֵּל וְלֹא גָזְרוּ בָהּ⁽³²⁹⁾.

[ציה"ל ס"ק קצג] כְּדַמְשֶׁמֶע בְּרִדְבִיז דְמִיָּרִי בְּאַכְסֵנְיָא יִשְׂרָאֵל⁽³³⁰⁾ וְעֵינֵי פְּאֵת הַשְּׁלֶחָן⁽³³¹⁾.

(330) שם כתב, שנתחדש בדין זה שאינו נחשב בכך כפורע חובו בדמי שביעית, אלא כגומל חסדים [וא"כ משמע שדיבר בישראל, שמחוייב לגמול להם חסדים].

(331) שם כתב (פכ"ד ס"ק נח), ש'אכסניא' היינו אורחים ישראלים או נכרים.

[בה"ל ד"ה אבל ניזונת]

וְלֶכֶן לֹא חֵשִׁיב כְּמִקְחָהּ⁽³³²⁾ וְכִי, וְהָיָה כְּפּוֹעֵל וְלֶכֶן מְתָר⁽³³³⁾.

(332) וביאר בשערי אמונה (מעשרות פ"ג מ"א ד"ה בר"ש אין מזונות), שאף על פי שמדרבנן הריהו חייב ליתן מזונות, מ"מ כיון שגם בלא זה היה נותן לה אין נתינתו נראית כמקח.

(333) ופסטר פועל, דרשו חז"ל (בבא מציעא פ"ג, ב) מהכתוב (דברים כב, כה), שהריהו אוכל משל בעל הבית ופטור.

(328) בביאור החילוק בין אם היא ניזונת על ידי בעלה או על ידי פסק בית דין, כתב החזון יחזקאל (תוספתא שביעית פ"ה הט"ז), שבאופן שהיא ניזונת על ידי בעלה, מדובר שהיא דרה בבית בעלה, ולפיכך הריהי נדונת כאנשי ביתו, מה שאין כן באופן שביט דין פסקו לה מזונות, מדובר שהיא דרה בדירה אחרת, ולפיכך היא אינה נדונת כאנשי ביתו. ודעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי עמ' שיג-ש"ד), שגם כשהיא אינה דרה בבית בעלה, מ"מ אם הוא קיבל על עצמו לזונה בלא פסק בית דין, הריהו יכול להאכילה פירות שביעית, ואינו נחשב כפריעת חוב, וכן ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפו ס"ק מג), שכשבעלה נותן לה מעצמו, אינו מוכח שנותן לה מחמת חיובו, שהרי יתכן שנותן לה מצד אחר, מה שאין כן כשנותן לה מכח פסק בית דין - שכפוהו לשלם, מוכח שנותן לה מחמת חיובו, ולפיכך נחשב הדבר כפריעת חוב.

[המשך מעמוד קודם]

[ציה"ל ס"ק קצא]

וְתַקְנֵתִי קֶצֶת הַלְשׁוֹן⁽³²¹⁾.

(321) שם (שביעית סי' יג ס"ק כו) כתב בלשונו, שהאיסור לפרוע חוב מדמי שביעית אינו משום שנחשב הדבר כ'סחורה'.

[בה"ל ד"ה פירות שביעית]

עֵינֵי לְעִיל פֶּרֶק ה' מִבְּכּוּרִים הֶלְכָה ח'⁽³²²⁾ וּפֶרֶק א' מִתְרוּמוֹת הֶלְכָה ו'⁽³²³⁾ וְכִי, הָיָה שְׂבִיעִית מְדַרְבָּנָן לְפִי דְבָרֵי רַבְנָנָא⁽³²⁴⁾ וְכִי, כְּמוֹ לְעֵינֵי סְפִיחִים⁽³²⁵⁾.

(322) שם נתבאר, שלענין הפרשת חלה דין סוריא כדיו שאר חוצה לארץ שלא כבשו עולי מצרים, שמפריש בה שתי חלות, אחת לשריפה ואחת לאכילה, אותה של שריפה אין לה שיעור, ואותה של אכילה יש לה שיעור אחד ממ"ח.

(323) שם נתבאר, שלענין חיוב מעשרות חיוב פירות שגדלו בסוריא קל מחיוב פירות שגדלו במקומות שכבשו עולי מצרים, וביאר בדר"א שם (ס"ק סד), שלפיכך אין לעשר מפירות אלו על פירות אלו, ואף על פי שחיוב שניהם מדרבנן.

[דר"א ס"ק קב]

דְאָסוּר פְּרִיעַת חוּב⁽³¹⁹⁾.

(319) שכתב הרמב"ם להלן (הי"ד, ופ"ו הי').

[ציה"ל ס"ק קפה]

וְדָלָא כְּאֶחָרִים⁽³²⁰⁾.

(320) לדעת אחרים שם (תוספתא שביעית פ"ו הי"ב), מותר למכור לנכרי עד ארבע איסרות, וביאר החזון יחזקאל (תוספתא שם) שהם סברו שה'כותים' הם גירי אמת, ומ"מ כיון שהם חשודים על השביעית מותר ליתן להם רק עד שלש סעודות [שהוא ארבע איסרות], כדיו שנתבאר בתוספתא שם לעיל (הי"א, הובא בדר"א לקמן פ"ח ס"ק קיז) לענין מסירת פירות שביעית לחשוד.

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

ככה

מוזונותיו עליו הרי הוא באנשי ביתו ומאכילין אותו. (קג) ומאכילין את האכסניא פרות שביעית: יד (קד) אין בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית. מפני (קה) שזה במשלה חוב מפרות שביעית. (קו) * אבל נזנית היא משל בעלה:

דרך אמונה

באור ההלכה

* אבל נזנית היא משל בעלה. בירושלמי מעשרות ריש פרק ג' המעביר תאנים בחצרו לקצות, בניו ובני ביתו אוכלין ופטורין והפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מוזנות אבל אם יש להם עליו מוזנות לא יאכלו (דהוי כמקח וקובע למעשר), ופריך בגמרא ניקח בניו (אוכלין ופטורין), ובניו ביתו (דהינו אשתו) ואין לה עליו מוזנות (בתמיה), ואמאי אינו כמקח כמו הפועלים בזמן שיש להם עליו מוזנות, ומשני) כמאן דאמר אין מוזנות לאשה דבר תורה (רק מדרבנן ולכן לא חשיב כמקח³²⁶) כהדא דתני אין בית דין פוסקין לאשה מדמי שביעית (דכיון דבית דין פוסקין הוי כפורע חובו מדמי שביעית) אבל נזנית היא אצל בעלה שביעית (דכיון דמוזנות אשה אינו אלא מדרבנן לא חשיב פורע חובו, ופריך) ויעשו אותה כפועל שאינו יפה שנה פרוטה (שאסור גם כן לפרע חובו אף על פי שאינו יכול להוציא ממנו בדין ואטו מי גרע חיוב דרבנן מפועל שאין בו שנה פרוטה), הך אקמה שלא עשו אותה כפועל שאין יפה שנה פרוטה (דשם על כל פנים חיב לשלם לו מן התורה אף על פי שאין נגבה בבית דין אבל כאן אין חיב מן התורה כלל), ומסיק אפלו כמאן דאמר יש לה עליו מוזנות (פן גרסת ר"ש סיריליא, רצה לומר מן התורה) אין לה עליו בית ידיה (מן התורה רק מדרבנן ולכן אין הבית טובל לה), על כל פנים מבאר מסויגיא זו דהא דמתירין גבי שביעית שתאכל עם

ממש אלא הוא אסור דרבנן³²⁶ דחשיב כלוקח בפרות שביעית דבר שאינו מהשתמשות פרות שביעית ומחזי כסחורה, (קכ) ודעת הגר"א דפועל האוכל בשכרו אסור להאכילו פרות שביעית דהוי כסחורה וכן (קכ) דעת הר"ש משנן דכשקוצץ אסור דהוי פורע חובו אבל אם לא קוצץ מתר: (קג) ומאכילין את האכסניא. (קג) חיל המלך גוים שהטיל המלך עליהם לפרנסם דהאסור להאכיל לגוים הוא מדרבנן כנ"ל והקלו באכסניא, (קג) ודעת הר"ש משנן דכיון שמוטל עליו שחיבו המלך לפרנסם אסור להאכילם פרות שביעית דהוי פורע חובו בפרות שביעית: יד (קד) אין בית דין פוסקין לאשה. מוזנות שהבעל חיב לפרנסה³²⁷: (קה) שזה במשלה חוב כו'. ומחזי כסחורה כנ"ל וכדלקמן פרק ו' הלכה י', (קכ) ואף על גב דהחוב הוא מוזנות עצמן מפל מקום חשיב כמקבל כנגדן הנאת הפרעון: (קו) אבל נזנית היא משל בעלה. (קו) דלא מנכר פרעון בזה וכמו בשכיר שקוצץ עליו מוזנות³²⁸ כנ"ל ולא גזרו בזה³²⁹:

בזונה שביעית הוא רק למאן דאמר אין מוזנות לאשה דבר תורה אבל למאן דאמר יש מוזנות לאשה דבר תורה הוי כפורע חובו ואסור, והקשה הפאת השלחן על רבנו שפסק בפרק י"ב מאשות הלכה ב' שמוזנות אשה מן התורה ואיך העתיק כאן הדין שמוזנות עם בעלה בפרות שביעית, אולם גרסת הגר"א במעשרות שם כמאן דאמר יש מוזנות לאשה דבר תורה והוי כפועל ולכן מתור³³³ (ולא דמי לפועל שיש לו עליו מוזנות דשאני התם שחיב עצמו והוי כמקח אבל כאן שהתורה חייבתו לא הוי כמקח) ואפלו כמאן דאמר אין מוזנות לאשה דבר תורה (רק מדרבנן) כהדא דתני אין בית דין פוסקין כו' אלמא דכשאוכלת בביתו אין נראה כפורע חובו הכא נמי לא נראה כמקח, והא דפריך ויעשו אותה כפועל שאין יפה שנה פרוטה קאי אערויב עין שם, ולפי זה יש לומר דבריהם זו דמוזנות עם בעלה מפרות שביעית אתי ככלי עלמא, וכתב בתוון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ז דרבנו גרס כן, אמנם הירושלמי הזה נמצא גם כן בכתבות ריש פרק המדיר דתנן התם המדיר את אשתו מלהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס מאן ואילך יוציא ויתן כתובה ופריך שם ויש אדם נודר שלא לפרע את חובו ומשני כמאן דאמר אין מוזנות האשה דבר תורה כהדא דתני אין בית דין פוסקין כו' ויעשו אותה כפועל שאין יפה שנה פרוטה כו', ומבאר דבריהם זו אתיא כמאן דאמר אין מוזנות האשה דבר תורה (ובפאת השלחן כתב דרבנו לשיטתו דקונמות מפקיע מידי שעבוד ואין צריך לתרוץ זה, ולא הבנתי דהרי מפל מקום מבאר בירושלמי דבריהם דאין פוסקין אתיה דוקא כמאן דאמר אין מוזנות האשה דבר תורה ומאי נפקא מנה אם מכרחין לתרוץ המשנה בן או לא), ובירושלמי שם פרק י"ג הלכה א' קאמר אם אומר יצאו מעשה ידיה במוזנותיה שומעין לו אף על גב שאין במעשה ידיה כדי מונה ומקו לה כמאן דאמר אין מוזנות אשה דבר תורה, ובתוון איש כתב דכל הני סורא דלישנא הוא ממעשרות ולא גרס לה, ולאכארה הוא דחוק, והנה בתורת כהנים בהר פירשה א' איתא ו'לשכירך' מן הגוי, ו'לתושבך' מן הגוי, 'הגרם עמכם' לרבות את האכסניא, וכתב הר"ש משאנן והא דתניא בתוספתא אין מאכילין לאכסניא פרות שביעית ולא את הנכרי ולא את השכיר הינו אכסניא המטלת עליו שחיבין למלך לפרנסן וכן שכיר שמוזנותיו עליו עד כאן לשונו, והנה לפנינו בתוספתא סוף פרק ה' דשביעית הגרסא מאכילין את האכסניא פרות שביעית ואין מאכילין לא את

ציון ההלכה

(קכ) תוון איש דמאי סימן ז' סעיף קטן ג': (קכ) בתורת כהנים בהר פירשה א': (קג) ירושלמי דמאי פרק ג' הלכה א' וכן כתב רבנו הלל בתורת כהנים וכן כתבו ר"י קורקוס ותוון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ו ודלא כדמשמע ברדב"ו דמרי באכסניא ושראל³³⁰ ועין פאת השלחן³³¹: (קל) בתורת כהנים הנ"ל: (קכ) תוון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ו ועין שם בסעיף קטן כ"ז שמיישב גם למאן דאמר מוזנות אשה דבר תורה ועין פאת השלחן: (קל) תוון איש שם וכן כתב ר"י קורקוס:

קצו

הלכות שמטה ויובל פרק שמיני

בדברים אלו. (סג) מפני שאינם מצוין על שביית הארץ (סד) אבל (סה) לא יסעדנו ביד. (סו) ומתן לרדות עמקן הפורת (סז) וחוכרין מהן נירין לפי שאינן בני חיוב (סח) כדי לקנם אותן: זו (סט) * מתן לעשות בסוריא (ע) בתלוש אבל לא במחבר. ביצר (עא) דשין וזרין

באור ההלכה

שכדאי לעבד שיוכל לקח ממנו אחר שביעית וצ"ע, וראיתי בשער המלך הנז'ל שהקשה דכאן פרש הר"י קורקוס דרבנו לא פסק כמאן דאמר חרש בה טבאות כו' משמע דסבירא ליה דזה אסור ובפרק א' מכלאים הלכה ג' כתב דעת רבנו דמתר לומר לגוי זרע כלאים בשדך אף על גב שהוא בשליחות ישראל ולצרכו, ואפשר שהוא מחלק בין שביעית שהוא אסור על הקרקע כמו שאמרו בעבודה זרה ט"ו ב', ואף על גב שגוי אין מזהר על כך מקל מקום גנאי הוא שישיראל אומר לו לעשות דבר שהתורה אין רוצה שיעשה, אבל בכלאים שאין האסור על הקרקע אלא על העושה את המעשה יש לומר כיון שגוי אין מצוה על זה אין בזה מעשה תועבה ומתן לו לומר לגוי לעשות בשדה של הגוי, אבל בשדה ישראל בודאי אסור¹⁵² אמירה לגוי כמו בכל האסורין גם בכלאים: * מתן לעשות בסוריא כו'. במשנה פרק ו' משנה ב'

דרך אמונה

(כג) מפני שאינן מצוין על שביית הארץ. (עג) אבל לישראל אסור אפלו לומר לו שלום¹⁴⁵ שמתחזק ידי עובדי עברה¹⁴⁶ וכל שכן לומר לו תתחזק או תצליח, (עז) ואפלו בזמן שהתירו לעבד מפני הסכנה כנ"ל פרק א' הלכה י"א מכל מקום אסור לומר זה לזה יישר כחך או עשה וצ"ל שזה נראה כשמת בבטול המצות ובעט בה אלא צריך להראות שאנוסיים הם ובעל כרחם עושים¹⁴⁷: (כד) אבל לא יסעדנו ביד. (עט) דקימא לן אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי המצות התלויות בארץ¹⁴⁸ כנ"ל פרק א' מתרומות הלכה י' ואסור לעבד בשביעית בקרקע של גוי בארץ ישראל מן התורה (עו) ואפלו מלאכות דרבנן אסור (עז) ואף בזמן הזה דשביעית דרבנן אסור, (עח) ואין נפקא מנה אם מסייע לו בחנם או בשכר. (עט) ישראל שהיה שותף עם הגוי בקרקע צריך להתנות עמו בתחלת השתפות שהיא שנת השביעית של הגוי ושנה אחרת כנגדה של ישראל וכדינים שנתבאר גבי שבת בארץ חיים סימן רמ"ה וגבי ערלה ביורה דעה סימן רצ"ד סעיף י"ג: (סח) לא יסעדנו ביד¹⁴⁹. (פ) ואפלו לטחן עמו אסור: (סו) ומתן לרדות עמקן הפורת. (פג) דהינו להוציא הדבש מן הפורת ואף על פי שהפורת מחברת לקרקע (פד) אבל לישראל חשוד אסור לרדות עמו שנוראה כעבודת קרקע, (פז) ויש אומרים דגם עם ישראל מתן דקימא לן דכורת לא חשיב כמחבר לקרקע: (סז) וחוכרין מהן נירין. (עז) שמקבל עליו בכך וכך כורין לשנה שדה חרושה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית, ויש אומרים שמתן להתנות ומתנה עמו בשביעית שישמאנה חרושה למוצאי שביעית אף על פי שגורם לגוי לחרש בשביעית שלצורך עצמו חורשו הגוי כדי שיוסיפו לו בדמי חכירותיה, אבל לא מישיראל החשוד על השביעית אף על פי שיש שהות במוצאי שביעית לחרשה קדם זמן הזרע כיון שהישיראל חשוד הוא חיישין שמא יחרשנה בשביעית וכנ"ל פרק א' הלכה י"ג: (סח) כדי לקנם אותן. אבל לישראל קנסוהו כנ"ל פרק א' הלכה י"ג: זו (סט) * מתן לעשות בסוריא בתלוש. כבר נתבאר בפרק ד' הלכה כ"ז דבסוריא¹⁵⁰ גזרו שביעית מדרבנן וקא משמע לן כאן דהקלו בסוריא דמתן לעשות (פג) בין אצל ישראל החשוד¹⁵¹ ובין אצל הגוי בתלוש אבל לא במחבר¹⁵², אבל בחזון איש סימן כ' סעיף קטן ז' מבאר דבשל גוי מתן אפלו במחבר: (ע) בתלוש. (פז) משום שמלאכה בתלוש שצריכה שנוי אינו אלא מדרבנן לכן לא גזרו על זה (פח) ואף על פי שבודאי הוא מתבואת שביעית שגדל כאן: (עא) דשין וזרין וזרביין ומעמרין. שעל פי דין צריך בכל אלו שנוי כנ"ל פרק ד' הלכה כ"ג והחשוד

ציון ההלכה

(עג) ר"ש לפי מה דמשמע בגמרא דידן גטין ס"ב א' דלישראל לא שרי למימר שלום ולא כמאן דמתיר בירושלמי וכן כתב פאת השלחן ולא כמו שכתב בספר שנת השבט¹⁵³: (עז) תוספות חדשים בשם שושנים לוד: (עט) תוספות גטין ס"ב א': (עו) גטין ס"ב א' אין עוררין, והיא מלאכה דרבנן כמו שאמרו במדע קטן ג' א'¹⁵⁴: (עז) חזון איש שביעית סימן ג' סעיף קטן ח' וכן מבאר בתוספות גטין ס"ב א': (עט) תוספות גטין ס"ב א': (עט) פתור ופיר פרק מ"ז, וכן מה שכתבנו בפרק ט' ממעשר שני בפתיחה להלכות ערלה מאות נ"ה: (פ) ירושלמי שביעית פרק א' הלכה ב', והינו בלי שנוי כמו שכתב בחזון איש סימן ג' סעיף קטן כ"ג¹⁵⁵: (פג) וצ"ע בר"ש סיריליא דף נ"ט א' ופרק ד' הלכה ג' שהיה לו גרסא אחרת בדברי רבנו: (פד) רדב"ז, ונראה כוונתו דוקא לישראל חשוד דאיתי לאחלופי אבל ישראל בשלו מתן לרדות הפורת דלא קימא לן כדבי אליעזר ונחשב כמחבר לקרקע¹⁵⁶, ור"י קורקוס כתב שעם ישראל בודאי מתן רק גוי אצטריכא ליה סלקא דעתך כיון שגזרו שלא לסייעו גזרו גם על זה, וצ"ע דאסור לסייעו דאורייתא הוא ואינו גזרה דקמא לן אין קנין וכמו שכתבו תוספות בגטין ס"ב: (פג) ר"י קורקוס, ובפרוש רבנו יצחק גטין ס"ב א' פרש הירושלמי לרדות עמו הינו להחזיקו בשעת חרישה וכן פרש הגר"א בבאורו על הירושלמי¹⁵⁷ דלרדות עמו הינו לתקן לו כלי המחרשה¹⁵⁸, ולפי זה אין שום מקור לאסור רדות הפורת בישראל וכל שכן לפרוש הפאת השלחן¹⁵⁹ דקאי ארדית הפת אצל חשוד בטמאה שאין לו שום שכונת כקאן ופרושו נכון מאד שכן הוא בירושלמי עבודה זרה פרק ד' הלכה י' והגרסא שם לרדות עמו אסור: (פז) ר"ש ורא"ש, ומה שכתבנו ויש אומרים כו' הוא מפרוש הרא"ש וצ"ע בבאור ההלכה: (פה) ר"ש ורא"ש, ור"י בן מלכי צדק ורע"ב¹⁶⁰ כתבו דמירי בישראל חשוד ור"י קורקוס כתב דרבנו מפרש גם בגוי כדמוכח מהמשך לשונו מהלכה הקודמת וכן הוא בהדיא בירושלמי וצ"ע שם בבאור הגר"א וכן כתב בספארת ישראל דבתורהו מירי, וצ"ע במלאכת שלמה בשם הר"ר יהוסף שדעתו דקאי רק על גוי אבל בישראל אסור הכל, וצ"ע לעיל פרק ד' סעיף קטן קצ"ט דבסוריא מתן גם לישראל בלי שנוי בתלוש וצ"ע: (פח) ר"ש כתב די עין עין שם ורע"ב: (פח) עין בהקדמה במלאכת שלמה¹⁶¹:

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

שיח אמונה

[דר"א ס"ק סג]

אָסוּר אָפְלוּ לוֹמַר לוֹ שְׁלוֹם⁽¹⁴⁵⁾ שְׁמַחֲזֵק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה⁽¹⁴⁶⁾ וְכוּ', וּבְעַל כָּרְחֵם עוֹשִׂים⁽¹⁴⁷⁾.

145 וכשרואה נכרי וישראל עובדים יחד בשדה, כתב קול הרמ"ז (פ"ד מ"ג) שאסור לומר 'שלום עליכם' בלשון רבים, אלא יאמר בפירוש רק לנכרי 'שלום עליך'.

146 פרטי דין זה, ראה בביאורים לדר"א לעיל (ס"ב).

147 ולבקש מהקב"ה שיהיה לו שפע ברכה מעבודה זו כשהותרה בשעת הסכנה, כתב הקול סופר (פ"ד מ"ג) שלא יבקש אלא רק שיהא לו ממנה ריוח כדי חייו לשלם את המס, ואם בא לו שפע ברכה מעבודה זו יש לו להצטער על כך, שהקב"ה מזמן לו ממון שבא מאיסור ולא ממון של היתר.

[דר"א ס"ק סד]

אֵין קִנְיָן לְגוֹי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד הַמְצֻזֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאֶרֶץ⁽¹⁴⁸⁾.

148 גדר דין זה, מבואר בבה"ל לקמן (פ"א ה"ב ד"ה המוכר) ובביאורים שם.

[דר"א ס"ק סה]

לֹא יִסְעֲדָנוּ בְּיַד⁽¹⁴⁹⁾.

149 ולסייע לנכרי בעבודות שאינם גוף עבודת קרקע, כגון לסחוב מחרישה וכדו', כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה מב) שמשמע במשנה (עבודה זרה נה, ב) שמוותר, אכן, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' תיט) שאסור לסייע לנכרי בהכנת הכלים הנצרכים לו לעשיית המלאכה משום שנראה כשלוחו, ורק שלא בשעת המלאכה מותר [וביאר שם שזה כוונת הגר"א (הובא בביאורים לצה"ל ס"ק סג) שהתיר לתקן כלי מחרישה לצורך הגוי החורש בקרקע], וכן כתב הגר"ב זילבר (ברית עולם סי' ט ס"ג) שאסור לסייע לנכרי בשעת המלאכה, וביאר טעם הדבר, כיון שהוא כמבטל שביטת הארץ.

ונכרי הבא להתיעץ בשביעית עם אגרונם ישראל המתמחה בעבודת הקרקע, כתב רבינו (גבורי כח עמ' 546) שמוותר ליעץ לו, וביאר טעם הדבר (מכתבים, כת"י), משום שהגוי אינו מצווה על השבתת הארץ, ודעת הגר"ש אלישיב (הלכות והנהגות הגר"ש"א בעניני שביעית עמ' 30), שמן הדין מותר לסייע בכך לגוי, אבל בשעה שהגוי עובד בשדה אין להדריכו וליעץ לו כיצד לבצע את העבודות, כי בזה הוא נראה כמי שעוסק בעצמו בעבודת הקרקע בשביעית.

מאידך, הגר"ש אויערבאך (מנחת שלמה פ"ד מ"ג) הסתפק אם מותר לישראל ללמד גוי עבודת השדה בדברים בלבד, שיתכן שהדבר נחשב כמסעודו ביד, ואסור לעשות כן בשביעית.

[דר"א ס"ק סט]

נִתְבָּאָר בְּפֶקֶד ד' הֶלְכָה כ"ז דְּבִסְוֵי אֵא⁽¹⁵⁰⁾ וְכוּ', בֵּין אֶצֶל יִשְׂרָאֵל הַחֲשׂוּד⁽¹⁵¹⁾ וְכוּ', בְּתוֹלוֹשׁ אֶבֶל לֹא בְּמִתְבָּרָא⁽¹⁵²⁾.

150 וגבולות סוריא התבארו בפ"א מתרומות ה"ט. וראה לעיל (פ"ד הכ"ז) ובדר"א שם (ס"ק קצז) ובביאורים שם.

151 וביאר רבינו (שערי אמונה פ"ו מ"ב), שנאמרו כאן שני חידושים, א. שבסוריא מותר לעשות מלאכות בתלוש אפילו בשלו בלא שינוי, ב. שמוותר לעשותם גם אצל ישראל החשוד. ומה שהותר לעבוד אצל ישראל החשוד אע"פ שהוא חשוד שזרע וחרש בשביעית, ראה מלאכת שלמה (פ"ו מ"ב) שתמה על זה, שכשמסייע לו בתלוש נחשב כמסייע בידי עוברי עבירה (ומצינו לעיל ה"ז שאסור לבור ולטחון עם החשודה מטעם מסייע בידי עוברי עבירה) והיאך מותר לעשות כן, וכתב בספר זיו הים (פ"ו ה"ב ס"ק א) שמשמע בחזו"א (ס"ג ס"ק כב) שבסוריא התירו לסייע ידי עוברי עבירה, וצ"ע הטעם לזה [וראה מה שהרחיב שם בביאור דעת הרמב"ם].

152 ואע"פ שיש לגוי קנין בסוריא להפקיע מן השביעית [כמובא בדר"א לעיל פ"ד ס"ק רח], כתב הגר"ש אויערבך (מעדני ארץ סי' ח אות יא) שמ"מ גזרו שלא לסייעו במחובר, כדי שלא ילכו ישראל וישתקעו שם כדלעיל (פ"ד הכ"ז).

[ציה"ל ס"ק עג]

וְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר שְׁנַת הַשְּׁבַע⁽¹⁵³⁾.

153 לרמ"נ כהנוב (נתיב ו באר שבע ס"ק ז), ושם כתב שמוותר לשאול בשלום ישראל מפני דרכי שלום, ותמה מדוע השמיטו הפוסקים היתר זה.

[ציה"ל ס"ק עו]

וְהִיא מְלֵאכָה דְרַבְּנָן כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן ג' א'⁽¹⁵⁴⁾.

154 ראה דר"א לעיל (פ"א ס"ק כב ו-סד).

[ציה"ל ס"ק פ]

כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּחֻזֵן אִישׁ סִימָן ג' סְעִיף קָטָן כ"ג⁽¹⁵⁵⁾.

155 וטעם הדבר ביאר החזו"א שם (הובא בדר"א לעיל פ"ד ס"ק קסח), שהאיסור לטחון וכדו' שלא בשינוי הוא לא רק לבעלים שלא ינהג בפירות מנהג בעלות, אלא הוא איסור מטעם מלאכה, ולכן הוא שייך בכל אדם.

[ציה"ל ס"ק פב]

דְּלֵא קִימָא לָן כְּרַבִּי אֶלְעִיזֵר דְּנִחְשֵׁב כְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע⁽¹⁵⁶⁾.

156 טעם נוסף להיתר רדיית דבש מכוורת בשביעית, כתב הגר"ש אויערבך (מעדני ארץ סי' ב ד"ה ברם, וראה שם סי' ד אות הוסי' ז אות יט ד"ה ועדיין), שאפילו אם הכוורת נחשבת מחוברת לקרקע, מ"מ כיון שאין החלות דבש שבה נאחזות ומושרשות בארץ, לכולי עלמא אין בהם קדושת שביעית, ולכן מותר לרדותם [וראה דר"א לעיל (פ"ד ס"ק קנח) שעצים שאין בהם קדושת שביעית אין בהם איסור קצירה].

[ציה"ל ס"ק פג]

בְּבִאוּרוֹ עַל הַיְרוּשְׁלָמִי⁽¹⁵⁷⁾ דְּלְרֹדוֹת עִמּוֹ הִינּוּ לְתַקֵּן לוֹ כְּלֵי הַמִּתְחַרְשָׁה⁽¹⁵⁸⁾ וְכוּ', לְפָרוֹשׁ הַפָּתָה הַשְּׁלֶחֶן⁽¹⁵⁹⁾.

157 פ"ד סוף ה"ג.

158 וראה בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק סה), שיש אומרים שהיתר זה הוא רק שלא בשעת מלאכה.

159 סי' כח ס"ח בית ישראל (ס"ק כד).

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

[דר"א ס"ק עא]

אָפּלוּ בְּשִׁמּוֹר⁽¹⁷¹⁾ וְכוּ, שָׁגַם בְּמִפְקָר⁽¹⁷²⁾ וְכוּ, דְּהַרְ"שׁ לֹא סָמַךְ עַל תְּרוּץ זֶה⁽¹⁷³⁾ וְכוּ, פְּרוּשׁ אַחַר בְּכֻדְרָךְ הַבּוֹצְרִים⁽¹⁷⁴⁾ וְכוּ, דְּמִשְׁמַר אָסוּר בְּאַכִּילָה מְדַאוּרֵיתָא⁽¹⁷⁵⁾ וְכוּ, בְּפִרְק ה' מְקַדּוּשׁ הַחֲדָשׁ הֵלְכָה י"א⁽¹⁷⁶⁾.

(163) דר"א (ס"ק יא).

(164) וכמבואר בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קצט) שגם בסוריא יש חיוב הפקר בפירות של ישראל [וראה ציה"ל שם (ס"ק שמג)].

[ציה"ל ס"ק פח]

וְכֵן הוּא בְּר"ש כְּאֵן⁽¹⁶⁵⁾.

(165) הובא בבה"ל (ד"ה מותר).

[ציה"ל ס"ק צ]

יְרוּשְׁלַיִם⁽¹⁶⁶⁾.

(166) פ"ו ה"ב.

[ציה"ל ס"ק צד]

וְצ"ע דְּבִתּוֹסְפָתָא פִּרְק ד' הֵלְכָה ו' לֹא מִשְׁמַע כֵּן⁽¹⁶⁷⁾.

(167) בתוספתא שם כתוב 'אבל עוקרין ואוגד על ידיהן, ומשמע שמוותר לאגוד אפילו בזמן שהחשוד עוקר, וכן הקשה בספר דבר השמיטה (פ"ו מ"ב ד"ה כתב הרא"ש ז"ל). אכן בפירוש רבינו יונה מוילנא על התוספתא שם גרס 'אבל אוגדין ואוגד עמהן, ולפ"ז אין סתירה משם לדברי הר"ש, וראה בפירוש שם ובחסדי דוד שם שכתבו שהמשך דברי התוספתא 'ובלבד שלא יהא הוא מלקט והן אוגדין על ידיו, משמע כדעת הרא"ש שאסור לעשות בתלוש כל זמן שהחשוד עושה במחובר.

[בה"ל ד"ה מותר]

דְּאֶסְרִינָן לְקַמְן בְּפִרְק ח'⁽¹⁶⁸⁾ וְכוּ, וְהָא דְדָרִישׁ לִיה מְקָרָא בְּתוֹרַת פְּהִינִים⁽¹⁶⁹⁾ וּבִירוּשְׁלַיִם⁽¹⁷⁰⁾ וְכוּ, אָסוּר מְדַרְבְּנֵן בְּאֶרְץ

[המשך מעמוד קודם]

[בה"ל ד"ה מחזיקין]

אָבַל בְּשִׁדָּה יִשְׂרָאֵל בּוֹדְאֵי אָסוּר⁽¹⁶²⁾.

(162) ולמעשה, כתב בבה"ל (כלאים פ"א ה"ג ד"ה מותר) שאף בשדה גוי לצורך ישראל אסור, ואין להתיר אלא בשדה של גוי ובזרעים של גוי ולצורך הגוי [ראה שו"ע (או"ח סי' שז סכ"א), ומשנ"ב (שם ס"ק עג), ושו"ע (יו"ד סי' רצז ס"א) וט"ז וביאור הגר"א שם].

[ציה"ל ס"ק פה]

ר"ש וְרֵא"ש, וְר"י בֵּן מְלָכִי צָדֵק וְרַע"ב⁽¹⁶⁰⁾.

(160) פ"ו מ"ב.

[ציה"ל ס"ק פז]

עֵין בְּהַגְהָה"ה בְּמִלְאֶת שְׁלֵמָה⁽¹⁶¹⁾.

(161) שמפורש שהיתר זה הוא אף כשהפירות של שנה זו, ואף כשהדבר ניכר שכן הוא.

הלכות שמטה ויובל פרק שמיני

קצו

(עב) וְדוֹרְכִין וּמַעֲמָרִין. (עג) אָבֵל לֹא קוֹצְרִין (עד) וְלֹא בּוֹצְרִין (עה) וְלֹא (עו) מוֹסְקִין וְכֵן כָּל

דרה אמונה

עושה זה בלא שנוי, ומכל מקום בסוריא הקלו שמתר לסיעו בזה כיון שגם בארץ ישראל אינו אלא מדרבנן כנ"ל, (פח) ולפי דברי הר"ש שהבאנו לעיל פרק ד' הלכה א' (163) דאין צריך שנוי אלא במשמר ולא במפקר מירי כאן גם כן במשמר (164): (עב) וְדוֹרְכִין. וְיֵן בְּלִי שְׁנוֹי (פט) וכן עוטנין בבית הבד בלי שנוי (ס) וכן טוחנין ובורנין אף דבארץ ישראל אסור כנ"ל הלכה ז' ח': (עג) אָבֵל לֹא קוֹצְרִין כו'. (65) בפרות שביעית בשביעית (65) כיון שקוצר הרבה או בלי שנוי או לעבודת קרקע שזה אסור דאורייתא כנ"ל בפרק ד' אסור אף לסיע בסוריא: (עד) וְלֹא בּוֹצְרִין. (66) קצירה שיה בתבואה ובקצירה בענבים: (עה) וְלֹא מוֹסְקִין. בצירת זיתים נקראת מסיקה (67) ויש אומרים שגם מה שהתירו לעמר ולדרף הוא דוקא שאין מעמר בשעת קצירה אלא לאחר שכבר נקצרה התבואה שָׁכְרוּ לְעֵמֶר אָבֵל אִם בְּשַׁעַה שְׁקוֹצֵר מַעֲמֵר אֲסוּר גַּם לְעֵמֶר וְכֵן אִם בְּשַׁעַה שְׁבּוֹצֵר דוֹרֵף אֲסוּר גַּם לְדוֹרֵף: (עו) מוֹסְקִין. (68) וכן אין זורעין ואין חורשין ואין מנכשין (69) ואין משקין בין זרעים בין אילנות כמו בארץ ישראל:

באור ההלכה

עושים בתלוש בסוריא אבל לא במחבר, דשים וזרין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין כלל אמר רבי עקיבא כל שכיוצא בו מתר בארץ עושין אותו בסוריא, וכתב הר"ש (בר"ש כתב יד שנדפס פנת והביאווה גם כן בקצרה הרע"ב והר"ש סיריליאוו) כל שכיוצא בו מתר בארץ עושין אותו בסוריא, תימא מאי קאמר פשיטא דמאי דשרי בארץ שרי בסוריא, ועוד הא תני רישא עושין בתלוש בסוריא משמע אבל בארץ לא ואי אתי רבי עקיבא לפלוגי אנתא קמא ולאסר אפלו בסוריא הכי הוה ליה למימר כל שכיוצא בו אסור בארץ אסור בסוריא, ויש לפרש דהכי קאמר כל שכיוצא בו מתר בארץ מדאורייתא כגון תלוש אף על גב דמדרבנן אסור בלא שנוי עושין אותו בסוריא אפלו כי אורחה וכל הנה דאסרינו לקמן בפרק ח' (168) כגון לדרף ענבים בנת וזיתים כבד מדרבנן, והא דנריש ליה מקרא בתורת כהנים (169) ובירושלמי (170) אסמכתא בעלמא הוא דעקר קרא במחבר אירי כדכתוב לא תקצר ולא תבצר, ועוד יש לפרש כל שכיוצא בו מתר בארץ בשום פרות מתר בסוריא בכל פרות אבל במחבר אסור בארץ בכל פרות, אי נמי הכי קאמר כל שכיוצא בו מתר בארץ במפקר עושין אותו בסוריא אפלו בשמור אבל במחבר אסור מדרבנן בארץ אפלו בשמור (171) עד כאן לשונו, הנה הביא כאן ג' פרושים, פרוש א' דהפנה בדבר שאסור מן התורה כגון במחבר אסור גם בסוריא אבל דבר האסור מדרבנן כגון בתלוש דכל הני שנויים שצריך בתלוש אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא

ולכן התירוהו בסוריא, פרוש ב' כל שכיוצא בו מתר בארץ בפרות הטר כגון בפרות ששית שמתר בתלוש אף על גב דבארץ אסור מן התורה התירו בסוריא אבל מה שאין שום הטר בארץ כגון במחבר דגם בפרות ששית אסור זה לא התירו בסוריא, ולפי זה יש לומר דשנוי בתלוש בארץ מן התורה ומכל מקום לא גזרו עליו בסוריא כיון שיש לו הטר בארץ בפרות ששית, ופרוש ג' כל שכיוצא בו מתר במפקר כגון בתלוש מתר בסוריא אפלו בשמור אבל במחבר שגם במפקר (172) אסור בארץ מדרבנן גם בסוריא אסור, ולפי פרוש זה אסור במשמר מן התורה וצריך שנוי ובמפקר אסור מדרבנן בלא שנוי ורק בסוריא התירו זה, ולפי זה חזר בו הר"ש ממה שכתב בתחלת המשנה דמפקר מתר לקצו כדרכו דמשמע אפלו מדרבנן ולפרוש זה אינו כן וכן מה שכתב בפרק ח' משנה ו' דמפקר מתר כי אורחה הינו מן התורה, אבל לשון הר"ש משמע שם דמתר גם מדרבנן דהא קאי אמתניתין שם וכתב דהא דמתניתין אסר הוא דוקא ממשמר, וצריך לומר דהר"ש לא סמך על תרוץ זה (173) וכן הוא בהדיא בר"ש כתב יד שם בפרק ח' משנה ו' וכל הני דהא דבתלוש מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וזהו תרוץ ראשון והרע"ב לא העתיק אלא תרוץ ראשון ואחרון, ומה שתמה הר"ר יהוסף במלאכת שלמה ובמשנה ראשונה על פרוש אחרון דהא במפקר מתר אפלו מדרבנן לא קשיא דלפרוש זה באמת אסור מדרבנן, אך נראה דהר"ש לא סמך על פרוש זה וכנ"ל (ומה שהביא בתוספות אנשי שם מדברי רבנו תמוה מאד, דרבנו יש לו פרוש אחר בכדורף הבוצרים (174) ומפרש דמעט מעט מתר ויתר אסור אפלו במפקר, ולהראשונים דמפרשי דמשמר אסור באכילה מדאורייתא (175) צריך לפרש כולי מתניתין במפקר וכפרוש הראשון שבר"ש דכל שכיוצא בו מתר בארץ מן התורה ואין צריך שנוי התירו, ובתלוש הא דצריך שנוי הוא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא, ולכאורה יש להביא ראיה מהירושלמי כפרוש ב' של הר"ש דאמרינן בירושלמי פרק ו' הלכה ב' רבי חנינא אול לצור (שהוא מסוריא כמו שכתב רבנו בפרק ה' מקודש החדש הלכה י"א (176) ועין מה שכתבנו בפרק א' מתרומות הלכה ט' ובציון ההלכה שם אות קע"ה) ואסר לון הדא אשקייתא, שמע רבי יוסי ואמר ויאות והדא לא במחבר הוא (פרוש יפה פסק פדתנן אבל לא במחבר, ופרד) והא תנינן משקין בית השלחין במועד ובשביעית (וסביבא ליה כפרוש ב' של הר"ש דכל שיש לו צד הטר בשביעית בארץ ישראל מתר בסוריא אפלו בצד אסור ואם כן כיון דמתר בארץ ישראל להשקות בית השלחין מתר בסוריא להשקות אפלו בית הבעל), אמר רבי יודן לזרעים שבו (פרוש לא התירו להשקות בית השלחין אלא לזרעים אבל לא לאילנות וכאן פרוש לאילנות), רבי מנא בעי

ציון ההלכה

(פח) וכן הוא בר"ש כאן (165): (פט) ר"י בן מלכי צדק: (5) ירושלמי (166) וכן הוא בפרוש ר"י בן מלכי צדק: (65) ירושלמי: (66) צין חזון איש שביעית סימן י"ב סעף קטן ז': (67) ר"י בן מלכי צדק: (68) פרוש הרא"ש, רע"ב דבתוספתא פרק ד' הלכה ו' לא משמע כן (167): (69) תוספתא פרק ד' הלכה ו' ור"ש: (169) ירושלמי: (170) ור"ש: (171) ירושלמי: (172) ור"ש: (173) ור"ש: (174) ור"ש: (175) ור"ש: (176) ור"ש:

קצה

הלכות שמטה ויובל פרק שמיני

ביוצא באלו: י (עו) * כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית או לשמרן כף (עח) אסור לקח (עט) מעם הארץ. (פ) לפי שאין מוסרין (פא) דמי שביעית (פב) לעם הארץ. (פג) ואפלו

באור ההלכה

דרך אמונה

מעשה זה מתר לחרש להן (רצה) לומר דהא השקאה תולדה דחרישה ואם אתה אומר שלזרעים מתר להשקות בסוריא בשביל שמתר בבית השלחין אם כן גם חרישה יהא מתר בסוריא כיון שמתר השקאה בבית השלחין שהיא תולדת חרישה אם כן מצינו צד התר גם בחרישה אם כן מתר בסוריא לגמרי, ולא חש לשנויי דמצינו לחלק דאף על גב דהשקאה תולדה דחרישה מיהו בחרישה עצמה לא מצינו התר בארץ ישראל ולכן אין להתיר בסוריא (ובפרט למאן דאמר תולדות דרבנן וחרישה דאורייתא¹⁹³) שאין ראיה מהתולדה להאב) כך נראה לעניות דעתי פרוש הירושלמי, ולפי זה מבאר כפרוש ב' של הר"ש דכל מקום שיש איזה צד התר בארץ ישראל לא גזרו בחוץ לארץ: * כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית או לשמרן כף אסור לקח מעם הארץ. יש לעיין מאי כשם דקאמר דהא אסור סחורה ושמור דאורייתא ואסור לקיחה מעם הארץ דרבנן שאין זה 'לפני עור' ממש¹⁹⁴ וגם למה תלי זה דוקא באסור סחורה ושמור, ועיין בדרך אמונה שפרשנו דכשם שאסור סחורה ושמור כך אסור למכור לעם הארץ שמה יעשה בהן סחורה או ישמרם, וזה תבאר על פי דברי מרן בחזון איש סימן י"ב סעיף קטן י"ז אהא דאמרו בתוספתא¹⁹⁵ דדבר שאינו מתקיים אפלו מאה סעודות מתר, באר דלא חישינן שמה לא יזהר בהפסד או לשנות בדרך אכילתן שזה לא שכיח ועקר החשש משום אוצרי פרות, ולכן כתב גם רבנו כהן שהטעם משום שמה יבא לעשות סחורה או לשמרן, והפגנה לשמרן הוא כמו שכתב רבנו בפרק ד' הלכה כ"ד דאפלו מלקט משל הפקר של אחרים אסור לו ללקט רק מעט וכמו שכתב מרן בסימן י"ג סעיף קטן י"ז ד"ה ולפי זה (ועיין בבאור ההלכה לעיל הלכה ה'), כי כשנוטל הרבה נראה כמשמרן לזמן מרבה והוי גם כן כעין סחורה, וכן כשיש לו דמי שביעית צריך לקנות בהן אכלין ולא לשמרן לזמן מרבה וכמו שכתב רבנו כפרוש המשניות ריש פרק ט' דשביעית דזה הוי גם כן כסחורה וזה פגנת רבנו כהן, אי נמי כונתו לשמרן עד אחר זמן הבעור כי גם דמי

י (עו) כשם שאסור כו' כך אסור לקח מעם הארץ. (טו) דחישינן שהעם הארץ יעשה בהן סחורה או שישמרם יותר מהשעור המתר ועובר משום 'לפני עור'¹⁹⁷, (טז) וכל שכן שאסור למכור פרות שביעית עצמן לעם הארץ¹⁹⁸ ולכן אין למכור לו שדה משהגיעה לעונת שביעית כנ"ל סעיף קטן מ"ד, ועיין לקמן הלכה י"ד סעיף קטן קי"ז עד כמה מתר למסור לו פרות שביעית: (עח) אסור לקח. (טז) אבל בהקפה מתר לקח מעם הארץ¹⁹⁹ שאז אין נתפס הדמים בקדשה ואין מוסר לו דמי שביעית: (עט) מעם הארץ. הינו סתם עם הארץ אבל חשוד יתבאר דינו בסמוך הלכה י"ד: (פ) לפי שאין מוסרין פ' דמי שביעית¹⁸⁰. (ק) אבל אם העם הארץ נותן לו במתנה מתר כדבסמוך הלכה י"א: (פא) דמי שביעית. הינו אפלו דמים שנתפסו בקדשת שביעית. (קב) ואם מסר כגון ששכח ומסר לו, יאמר חבר זה שמסר לו 'הרי מעות הללו מחללין על פרות שיש לי בתוך ביתי שאינם של שביעית' ויכנסו הפרות לקדשה תחתיהן ששביעית תופסת דמיה כנ"ל פרק ו' הלכה ו' שדמי שביעית אפשר לחללן ויורד קדשתן, ובא חבר זה ואוכל הפרות הללו שחלל עליהן בקדשת שביעית ועל ידי זה הצייל את העם הארץ מהאסור¹⁸¹, (קג) ואף על גב שמתחיל שלא מדעתו, דזכות הוא לו שלא יכשל, (קד) ודוקא כשמתחיל על שוין אבל לא סגי שמתחיל על שוה פרוטה¹⁸², (קד) אבל אסור למסור לעם הארץ לכתחלה על סמך שיחלל אחר כך¹⁸³ דחישינן שמה יפצע או יאנס ולא יחלל ועוד טעמים ואין להקל בזה כלל: (פב) פנים הארץ. (קס) וכל שכן לגוי שאסור למסור לו כל שהוא¹⁸⁴ אפלו בפרות שחזקתן מן ההפקר ועיין לעיל פרק ו' סעיף קטן ל"ז¹⁸⁵, ועיין חזון איש שביעית סימן י" סעיף קטן י"ד נראה שדעתו להתיר בגוי¹⁸⁶: (פג) ואפלו כ' שהוא. (קפ) ויש אומרים דפחות מכחצי אסר מתר למסור לו¹⁸⁷ דדבר מועט כזה לא חישינן שיעשה בהן סחורה או שישמרם עד אחר הבעור:

ציון ההלכה

(ז) ר"ש, דאין לפרש דכונת רבנו כפשוטו דהא אסור סחורה ושמור דאורייתא ולמה כתב כשם ועל פרקו כנ"ל¹⁸⁸, ורבנו כפרוש המשניות ריש פרק ט' משביעית כתב הטעם דחישינן שמה יגנוס ולא יקנה בהם מאכל: (טז) משנה ריש פרק ה' דמעשרות משנה ג' ובארנו לעיל בהלכה ו': (טז) חזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן ה': (ק) חזון איש קבץ אגרות חלק ב' סימן קס"ב: (קא) קס"א ל"ט א' והביאו המאירי שם להלכה וכבר תמהו על רבנו שהשמיתו ועיין פאת השלחן¹⁸⁹, ומשמע דדוקא בדריעבד שפטר אבל לכתחלה לא יסמך על זה ור"ש סיריליאו (בשביעית דף קנ"ו ב' ופרק ט' הלכה ו') כתב שאם אין לו ממי לקנות רק מעם הארץ יעשה כן לכתחלה או יבליע לו המעות בדבר התר, ובחזון איש (סימן כ"ה סעיף קטן ד') תמה על זה הרבה וכתב שאין להקל בזה כלל: (קב) ריטב"א ומאירי שם וכן כתב בחזון איש שביעית סימן כ"ה סעיף קטן ד', ודעת התוספות בסכה ל"ט א' דקנסא הוא אפלו אם אינו מועיל: (קג) חזון איש שביעית סימן כ"ה סעיף קטן ה' וכן הורה מרן: (קד) שם סעיף קטן ד' ודלא כר"ש סיריליאו ובג"ל¹⁹⁰: (קס) ר"ש סיריליאו דף קנ"ו ב' ופרק ט' הלכה ו': (קפ) ריטב"א בסכה שם ודמכ"ה בהר"י¹⁹¹ ומובא גם כן בתוספות תדשים בפרק ט' דשביעית¹⁹² וכן בחזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן ה':

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

שיח אמונה

[דר"א ס"ק עז]

משום 'לפני עור' (177) וכו', למכר פרות שביעית עצמן לעם הארץ (178).

177 בגדרי ודיני איסור 'לפני עור', ראה בה"ל לעיל (ה"א ד"ה כד), ובביאורים שם.

178 ושלוחי בית דין שמחלקים לציבור פירות וירקות מאוצר בית דין, הסתפק רבינו (מכתבים, כ"ח*) אם בית דין יכולים לחלק גם לחשוד על השביעית. וכתב (נזר החיים עמ' קנב) שהטעם שמותר למכור בסתמא בחנויות שמיטה למי שאין מכירים אותו, ואין חוששים שמה הלוקח הוא חשוד על השביעית, הוא משום שרוב הבאים לקנות בחנויות שמיטה הם שומרי שביעית. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שצד) שאין הבית דין יכולים למנוע מלידתן לו אפילו יותר ממזון שלש סעודות, וטעם הדבר, מפני שהבית דין נותנים לו את חלקו שהתורה זיכתה לו, ואין אפשרות למנוע זאת ממנו אלא א"כ ברור לנו שהוא יכשל באיסורי שביעית. [אופן חלוקת פירות אוצר בית דין בחנות שמיטה, ראה דר"א לעיל (פ"ו ס"ק יח) ובמה שכתבנו שם].

[דר"א ס"ק עח]

אבל בהקפה מתר לקח מעם הארץ (179).

179 ושיעור הזמן שיחשב קניה בהקפה, מבואר בדר"א לעיל (פ"ו ס"ק נד) שהוא אפילו כשמשלם כמה רגעים אחרי הקניה, והעיקר שחלות הקנין לא יהיה תלוי בנתינת המעות, אלא מושך את הפירות לרשותו וקונה אותם, ואת התשלום הוא זוקף במלוה, ואז תשלום המעות נחשב כפרעון חוב ולא כתשלום על הפירות.

ואם דעת המוכר לבטל את המקח אם לא ישלם הלוקח מיד, כתב החזו"א (סי' י ס"ק יג ד"ה במש"כ) שאפשר שלא יועיל מה שלא משלם לו מיד בלקיחת הפירות, כי למעשה לא מקנה לו המוכר את הפירות עד שיפרע המעות, ואז הם נתפסים בקדושת שביעית.

ותשלום בצ'ק, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' עט) הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פ"ב תשובה י) והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שכח) שהוא נחשב תשלום בהקפה, אפילו אם תאריך הצ'ק הוא מיידי, משום שצ'ק דינו כשטר חוב ולא כממון, ואין נתפס בו קדושת שביעית.

ואם קנה בשטרות כסף העשויים מנייר, דעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פ"ג תשובה א) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם) והגר"מ שטרנבוך (שמיטה כהלכתה פ"ד אות ז בביאור) שחלה עליהם קדושת שביעית, על פי הכרעת החזו"א (דמאי סי' ב ס"ק יב ד"ה ונראה, יו"ד סי' עב ס"ק י) שמעיקר הדין הם ככסף גם לענין דמי שביעית, משום שעל פי חוקי המדינה הם עוברים לסוחר כמטבעות, והעולם מחשיבים אותם כמטבעות, ולכן דינם כמטבע. ואף לכתחילה יכול לחלל עליהם פירות שביעית. וכתב הגר"מ שטרנבוך (שם) שמ"מ יש מקום להחמיר בכך ולחלל דוקא על מטבע, וראה משו ככתב החזו"א (דמאי שם) לענין חילול מעשר שני על שטרות נייר לכתחילה, ומה שכתב המנחת יצחק (ח"ו סי' קכט ד"ה וגם יש לדון).

ומי שקנה פירות בהקפה, וישלם את חובו בדמי שביעית [אע"פ שאסור לעשות כן, כמבואר ברמב"ם לעיל (פ"ו ה"ה)] שאסור לפרוע חובו בדמי שביעית [מבואר בציה"ל לעיל (שם ס"ק צ) שאין הדמים יוצאים לחולין].

[דר"א ס"ק פ]

לפי שאין מוסרין לו דמי שביעית (180).

180 וסתם מטבעות, מבואר בדר"א לעיל (פ"ו ס"ק לז) בשם החזו"א שאין חוששים שהם דמי שביעית, אלא הולכים אחר הרוב, ומותר ליתנם לעם הארץ, וכן הורה הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש שם).

וירקן המוכר גם פירות שביעית ובא עם הארץ לקנות ממנו (באופנים שמוותר למכור לו, ראה בה"ל ד"ה כשם, ורמב"ם להלן ה"ב ודר"א להלן ס"ק קיז), כתב רבינו (נזר החיים עמ' קנה-קנו) שמותר לתת לו עודף, ואין צריך לחוש שהוא דמי שביעית, כי אף בזה רוב המעות חולין, וכן כתב (קיצור דיני שביעית תשובה קלז) לענין שומר שביעית שקיבל עודף מחנות כזו, שרשאי הוא להשתמש בו לכל דבר ואינו צריך לחוש שהוא דמי שביעית, כיון שהולכים אחר הרוב. וביאר (מכתבים, כ"ח*) שאין לחוש למיעוט מדין 'קבוע', כיון שאין האיסור ניכר במקומו.

וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פ) שאם מוכרים בחנות גם דברים שאין בהם קדושת שביעית יש לתלות להקל שרוב הכסף שבחנות אינו דמי שביעית [ובדרך כלל מוכרים בחנויות שמיטה גם פירות שישית בשנת השמיטה או ירקות שמינית במוצאי שמיטה, ובנוסף לזה גם ירקות ופירות מחו"ל, וא"כ רוב הדמים שבחנות אינם דמי שביעית]. ומ"מ דעתו שלכתחילה אין לסמוך על היתר זה, אלא ישלם סכום מדוייק, או בצ'ק או בכרטיס אשראי, או ינהג בפירות קדושת שביעית.

והגר"ש ז"א אויערבאך (מנחת שלמה ח"א סי' מה) והגר"מ שטרנבוך (שמיטה כהלכתה פ"ד אות ח) כתבו, שאם יודעים בבירור שיש לבעל החנות בקופתו דמי שביעית, אפילו אם הם רק מיעוט מ"מ אינם בטלים, כיון שמטבע הוא דבר חשוב ואינו בטל, ואין לומר על כל מטבע ומטבע שהוא פרש מהרוב, כיון שהם קבועים, וכל קבוע כמחצה על מחצה, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שכז-שכח).

ואם נמכרים בחנות זו גם פירות שביעית, ואנשים רבים קונים שם בהקפה או בצ'קים, ויש אפשרות שכעת אין אצל המוכר מעות שביעית כלל, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאז אפשר לתלות שאין העודף קדוש בקדושת שביעית, ואין לחוש למיעוט מדין קבוע, ודעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פ) שגם באופן זה אין לסמוך על היתר זה לכתחילה.

ואם מוכרים בחנות זו רק דברים הקדושים בקדושת שביעית, דעת הגר"ש אלישיב (שם עמ' עט) והגר"א"ל שטיינמן (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' ע) שהעודף שמקבל הלוקח קדוש בקדושת שביעית ויש לנהוג בו כדין דמי שביעית.

מאידך, הגר"ש ז"א אויערבאך (מנחת שלמה שם) והגר"מ שטרנבוך (שם אות ז) כתבו, שאף אם חוששים למיעוט וכנ"ל, היינו רק לענין השימוש במעות שבחנות, אבל מי שמקבל מבעל החנות עודף, אינו צריך לנהוג בו קדושת שביעית, כיון שהעודף הקדוש בקדושת שביעית שקיבל הקונה מתחלל תמורת

כל הזכויות שמורות

Dirshu
דרשו ד' ועזרו
קרן עובדות לחינוך
ועידון לימוד המורה

משרד החינוך והתעסוקה
מחלקת עובדות חינוך

'דרשו' 02-5609000